

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа «Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів» МОЗ України

ПОГОДЖЕНО
Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»

Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України

О.П. Волосовець

ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКИХ ЗНАНЬ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних)
навчальних закладів I—III рівнів акредитації

ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКИХ ЗНАНЬ

Укладачі:

О.Ф. Гаврилюк — викладач-методист, викладач вищої категорії, канд. мед. наук, директор Погребищенського медичного коледжу;

Л.Є. Братанюк — викладач-методист, викладач вищої категорії, канд. юр. наук, викладач філософії Погребищенського медичного коледжу.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії соціально-економічних дисциплін Погребищенського медичного коледжу від 21.11.2011 р., протокол № 4.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні опорної циклової комісії з дисциплін хірургічного профілю ВМ(Ф)НЗ I—III рівнів акредитації МОЗ України.

Рецензенти:

Ф.М. Кирилюк — доктор філос. наук, професор Київського національного державного університету ім. Т. Шевченка;

М.О. Корж — канд. філос. наук, доцент Київського національного державного університету ім. Т. Шевченка;

І.Ю. Андрієвський — канд. мед. наук, директор Вінницького медичного коледжу.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму з основ філософських знань для студентів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів України I—III рівнів акредитації складено відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) і освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки молодших спеціалістів, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р. та навчальних планів 2011 р.

Метою викладання філософії є формування у студентів цілісного уявлення про світ, людину як цілісність, про роль медицини у ствердженні сенсу людського буття, розуміння сучасного стану медицини та передбачення перспектив її розвитку.

Вивчення філософії студентами ВМ(Ф)НЗ має велике значення у вихованні майбутніх медиків, формуванні їх переконань, діалектичного мислення, підвищенні їх культурного рівня.

Вивчення філософії дає можливість зрозуміти загальні закономірності розвитку традиційної та нетрадиційної медицини в системі загальнолюдської практики. Аналіз хибних думок і помилок в окремих концепціях, у тлумаченні фактів дійсності сприяє виробленню навичок критичного підходу до сучасного стану медичної науки та клінічної практики. Одночасно формується повага до досвіду минулих поколінь, розуміння необхідності брати з нього все найкраще, збагачувати його власним сумлінням.

Тому завдання філософії полягає в тому, щоб ознайомити студентів з історичним та логічним методами дослідження, методом сходження від абстрактного до конкретного, що є необхідною умовою пізнання та клінічної практики у медицині. Розкрити закономірності розвитку людини як головного об'єкта дослідження та медичного впливу, навчити знаходити головні ланки причинно-наслідкових зв'язків і відрізнити їх від побічних як у матеріальних, так і в духовних процесах; простежити закономірності об'єктивації й матеріалізації ідей на прикладах діяльності зарубіжних та вітчизняних діячів науки та практики, виробити навички аргументації власних переконань.

Після вивчення дисципліни ***студенти повинні знати:***

- основні закономірності розвитку природи та суспільства, медицини як галузі людської діяльності;
- етапи становлення та розвитку філософії і медицини в зарубіжних країнах та в Україні;
- головні проблеми диференціації та інтеграції наук про людину як цілісність;
- суть діалектичного мислення, творчого аналізу, явищ дійсності;
- основи процесу наукового пошуку, форми і методи наукового пізнання;
- структуру та суть людської практики, місце медичної діяльності в оздоровленні та розвитку суспільства.

Студенти повинні вміти:

- об'єктивно, на наукових засадах аналізувати будь-які, у тому числі, нестандартні, явища й процеси, причинно-наслідкові зв'язки дійсності;
- визначати місце та роль певного факту у формуванні статусу людини, сенсу діяльності медика, медицини майбутнього;
- розумітися на суті нозологізму, гіпократизму та неогіпократизму як крайнощів, які здатні спричинити неадекватні практичні дії медика;
- орієнтуватися у системі зв'язків медицини і філософії, розуміти їх значення для формування особистості;
- розумітися на релігійно-філософських основах східних систем самооздоровлення;
- вміти визначати роль соціальних детермінацій у формуванні психічного здоров'я та виникненні психічних розладів;
- визначати сенс соціальних цінностей у системі медичної діяльності;
- застосовувати знання законів і категорій діалектики для аналізу валеологічних і патологічних, санологічних проблем хвороби.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010101 “ЛІКУВАЛЬНА СПРАВА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві	4	2		2
2	Філософія і медицина Стародавнього світу	5	2	2	1
3	Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження	2			2
4	Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва	5	2	2	1
5	Німецька класична філософія та марксизм	2			2
6	Філософія XIX—XX ст.	5	2	2	1
7	Філософська думка в Україні	2			2
8	Філософський зміст проблеми буття	4	2		2
9	Проблема свідомості у філософії та медицині	3		2	1
10	Діалектика — філософська основа медицини	4	2		2
11	Основні категорії діалектики і проблеми детермінізму, цілісності та структурності в медицині	5	2	2	1
12	Філософське пізнання. Специфіка медичного пізнання	4	1	2	1
13	Філософський підхід до розуміння людини	3	1		2
14	Філософські проблеми медицини	5	2	2	1
15	Духовне життя суспільства	1			1
	Усього	54	18	14	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
5.12010102 “СЕСТРИНСЬКА СПРАВА”
5.12010104 “СТОМАТОЛОГІЯ”
5.12010106 “СТОМАТОЛОГІЯ ОРТОДЕНТИЧНА”
5.12010201 “ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві	4	2		2
2	Філософія і медицина Стародавнього світу	5	2	2	1
3	Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження	2	—		2
4	Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва	5	2	2	1
5	Німецька класична філософія та марксизм	2			2
6	Філософія ХІХ—ХХ ст.	5	2	2	1
7	Філософська думка в Україні	2	—		2
8	Філософський зміст проблеми буття	4	2		2
9	Проблема свідомості у філософії та медицині	3		2	1
10	Діалектика — філософська основа медицини	4	2		2
11	Основні категорії діалектики і проблеми детермінізму, цілісності та структурності в медицині	5	2	2	1
12	Філософське пізнання. Специфіка медичного пізнання	4	1	2	1
13	Філософський підхід до розуміння людини	3	1		2
14	Філософські проблеми медицини	5	2	2	1
15	Духовне життя суспільства	1			1
	Усього	54	18	14	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010103 “МЕДИКО-ПРОФІЛАКТИЧНА СПРАВА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві	4	2		2
2	Філософія і медицина Стародавнього світу	3	2	1	
3	Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження	3	1		2
4	Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва	3	2	1	
5	Німецька класична філософія та марксизм	3	1		2
6	Філософія XIX—XX ст.	3	2	1	
7	Філософська думка в Україні	5	2	1	2
8	Філософський зміст проблеми буття	2	2		
9	Проблема свідомості у філософії та медицині	4	2		2
10	Діалектика — філософська основа медицини	6	2	2	2
11	Основні категорії діалектики і проблеми детермінізму, цілісності та структурності в медицині	2	2		
12	Філософське пізнання. Специфіка медичного пізнання	5	1	2	2
13	Філософський підхід до розуміння людини	3	1		2
14	Філософські проблеми медицини	6	2	2	2
15	Духовне життя суспільства	2			2
	Усього	54	24	10	20

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010105 “АКУШЕРСЬКА СПРАВА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві	4	2	2	
2	Філософія і медицина Стародавнього світу	4	2	2	
3	Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження	2			2
4	Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва	4	2	2	
5	Німецька класична філософія та марксизм	2			2
6	Філософія XIX—XX ст.	4	2	2	-
7	Філософська думка в Україні	2			2
8	Філософський зміст проблеми буття	4	2		2
9	Проблема свідомості у філософії та медицині	4		2	2
10	Діалектика — філософська основа медицини	4	2		2
11	Основні категорії діалектики і проблеми детермінізму, цілісності та структурності в медицині	4	2	2	
12	Філософське пізнання. Специфіка медичного пізнання	5	1	2	2
13	Філософський підхід до розуміння людини	3	1		2
14	Філософські проблеми медицини	4	2	2	
15	Духовне життя суспільства	4		2	2
	Усього	54	18	18	18

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 5.12020101 “ФАРМАЦІЯ”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві	4	2		2
2	Філософія і медицина Стародавнього світу	3	1		2
3	Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження	4	1	2	1
4	Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва	3	2		1
5	Німецька класична філософія та марксизм	3	1		2
6	Філософія XIX—XX ст.	3	1		2
7	Філософська думка в Україні	4	1	2	1
8	Філософський зміст проблеми буття	4	2		2
9	Проблема свідомості у філософії та медицині	5	1	2	2
10	Діалектика — філософська основа медицини	4	2		2
11	Основні категорії діалектики і проблеми детермінізму, цілісності та структурності в медицині	4	1	2	1
12	Філософське пізнання. Специфіка медичного пізнання	3	1		2
13	Філософський підхід до розуміння людини	5	1	2	2
14	Філософські проблеми медицини	3	2		1
15	Духовне життя суспільства	2	1		1
	Усього	54	20	10	24

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Взаємозв'язок філософії та медицини. Історико-філософський процес. “Основне питання філософії”: різноманітність підходів.
2. Етичні принципи Сократа.
3. Платон, Арістотель, Епікур, їх філософські ідеї. Школа стоїків.
4. Становлення класичної античної медицини. Гіппократ про людину, природу та причину хвороб.
5. Основні ідеї та принципи середньовічної філософії. Теоцентризм. Проблема пізнання. Вчення про людину.
6. Етапи середньовічної філософії. Схоластика і містика як напрями середньовічної філософії. Вчення Томи Аквінського.
7. Розвиток людини в епоху Середньовіччя. Вчення К. Галена.
8. Поняття “Відродження” та характерні риси цієї доби.
9. Антропоцентризм. Гуманізм. Утопія.
10. Провідні напрями ренесансного філософствування. К. Цельс про медицину.
11. Французький матеріалізм і Просвітництво другої половини XVIII ст. Френсіс Бекон: філософські погляди в медицині.
12. Особливості німецької класичної філософії. Філософські ідеї І. Канта та їх розвиток у його послідовників. “Етика обов'язку” І. Канта в контексті медицини.
13. Філософія Г. Гегеля.
14. “Антропологічний принцип” філософії Л. Фейєрбаха.
15. Формування філософії марксизму. Розвиток марксистської філософії.
16. Метод психоаналізу для лікування неврозів (З. Фройд).
17. Культурологічні та історіософські напрями філософії XX ст.
18. Релігійна філософія XX ст.
19. Особливості та основні етапи розвитку української філософської думки.
20. Філософська думка часів Київської Русі.
21. Філософія українського Відродження та Бароко.
22. Філософія Г.С. Сковороди.
23. Класична українська філософія. Філософія в Радянській Україні.
24. Філософія української діаспори в 1920—1990 рр.
25. Розвиток медицини в Україні.
26. Методологічне значення проблеми матерії і руху для біології та медицини.
27. Вклад медицини в розвиток філософських думок про форми руху матерії, простору і часу.
28. Природа свідомості. Свідомість — людина — праця. Антропосоціогенез.
29. Ідеальність та інші властивості свідомості. Свідомість і невідоме. Свідомість і духовний світ людини.
30. Проблема співвідношення фізіологічного і психічного в медицині.

Слово як лікувальний фактор. Місце психотерапії в сучасному житті та структурі професійної діяльності медичного працівника.

31. Особливості прояву законів діалектики в медицині. Всезагальний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ у медицині.
32. Проблема цілісності і структурності в медицині. Одночасне, особливе і загальне. Суть і явище. Проблема одночасного і загального, сутність і явища в медицині.
33. Метод аналогії в діагностичному процесі. Проблема істинності діагнозу і джерела діагностичних помилок.
34. Модельний експеримент у сучасній медицині. Клінічне мислення.
35. Проблема життя в смерті у філософії медицини.
36. Медицина і виховання людини. Становлення особистості людини (теоретичні і практичні питання виховання студентів-медиків).
37. Філософія історичних моделей медичної етики: гіппократова модель (принцип “Не нашкодь”). “Клятва Гіппократа” — основа всіх найновіших кодексів лікарської етики. Модель Т. Парацельса (принцип “Роби добро”). Деонтологічна модель (принцип “Дотримання обов'язку”). Біоетична модель медичної етики (принцип “Поваги прав і гідності пацієнта”).
38. Сутність духовного життя суспільства.
39. Індивідуальна і суспільна свідомість.
40. Система суспільної свідомості. Суспільна психологія та ідеологія. Суспільна свідомість у житті суспільства.
41. Мораль. Релігія. Мистецтво. Культура.

ЗМІСТ

Тема 1. Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві

ЛЕКЦІЯ

Світогляд, його структура і функція. Типи світогляду. Світогляд і філософія. Світогляд і професія медичного працівника.

Об'єкт і предмет філософії. Філософські методи. Структура та функції філософії. Філософія в системі культури. Взаємозв'язок філософії та медицини. Історико-філософський процес. “Основне питання філософії”: різноманітність підходів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Взаємозв'язок філософії та медицини. Історико-філософський процес. “Основне питання філософії”: різноманітність підходів.

Студенти повинні знати:

Структуру світогляду. Типи світогляду. Об'єкт і предмет філософії. Філософські методи. Структура та функції філософії. Взаємозв'язок філософії та медицини.

Тема 2. Філософія і медицина Стародавнього світу

ЛЕКЦІЯ

Стародавньоіндійська філософія: періодизація, джерела. Особливості індійської філософії. Школи індійської філософії. Медицина Стародавньої Індії.

Стародавньокитайська філософія: основна ідея – ідея Дао. Два основні напрями китайської філософії — даосизм і конфуціанство. Медицина Стародавнього Китаю.

Філософія античного світу: періодизація античної філософії. Космоцентризм. Досократична філософія. Софісти. Етичні принципи Сократа. Платон, Арістотель, Епікур, їх філософські ідеї. Школа стоїків. Становлення класичної античної медицини. Гіппократ про людину, природу та причину її хвороб.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Етичні принципи Сократа. Платон, Арістотель, Епікур, їх філософські ідеї. Школа стоїків. Становлення класичної античної медицини. Гіппократ про

людину, природу та причину хвороб.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Стародавньоіндійська філософія: періодизація, джерела. Школи індійської філософії. Медицина Стародавньої Індії. Стародавньокитайська філософія: основна ідея — ідея Дао. Два основні напрями Китайської філософії — даосизм і конфуціанство. Медицина Стародавнього Китаю. Філософія античного світу: періодизація античної філософії. Досократична філософія. Софісти. Етичні принципи Сократа. Платон, Арістотель, Епікур їх філософські ідеї.

Студенти повинні знати:

Стародавньоіндійську філософію. Школи індійської філософії. даосизм і конфуціанство. Філософію античного світу. Етичні принципи Сократа. Філософські ідеї Платона, Арістотеля, Епікура, Гіппократа.

Тема 3. Філософія і медицина Середньовіччя та епохи Відродження

САМОСТІЙНА РОБОТА

Основні ідеї та принципи середньовічної філософії. Теоцентризм. Проблема пізнання. Вчення про людину. Етапи середньовічної філософії. Схоластика і містика як напрями середньовічної філософії. Вчення Томи Аквінського. Розвиток медицини в епоху Середньовіччя. Вчення К. Галена.

Поняття “Відродження” та характерні риси духовного життя цієї доби. Антропоцентризм. Гуманізм. Утопія. Провідні напрями ренесансного філософствування.

К. Цельс про медицину.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Основні ідеї та принципи середньовічної філософії. Теоцентризм. Вчення про людину. Етапи середньовічної філософії. Схоластика і містика як напрями середньовічної філософії. Вчення Томи Аквінського. Розвиток медицини в епоху Середньовіччя. Вчення К. Галена. Поняття “Відродження” та характерні риси духовного життя цієї доби. Антропоцентризм. Гуманізм. Утопія. Провідні напрями ренесансного філософствування.

Студенти повинні знати:

Основні ідеї та принципи середньовічної філософії. Етапи середньовічної філософії. Вчення Томи Аквінського. Розвиток медицини в епоху Середньовіччя. Поняття “Відродження”. Провідні напрями ренесансного

філософствування. К. Цельс про медицину.

Тема 4. Філософія і медицина в епоху Нового часу та Просвітництва

ЛЕКЦІЯ

Емпіричний напрям у філософії Нового часу (Ф. Бекон, Дж. Локк, Д. Юм).

Раціоналістичний напрям у філософії Нового часу (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц).

Французький матеріалізм і Просвітництво другої половини XVIII ст.

Френсіс Бекон: філософські погляди в медицині.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Французький матеріалізм і Просвітництво другої половини XVIII ст.

Френсіс Бекон: філософські погляди в медицині.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Емпіричний напрям у філософії Нового часу. Французький матеріалізм і Просвітництво другої половини XVIII ст. Френсіс Бекон: філософські погляди в медицині.

Студенти повинні знати:

Емпіричний та раціоналістичний напрям у філософії Нового часу. Французький матеріалізм і Просвітництво. Філософські погляди в медицині Френсіса Бекона.

Тема 5. Німецька класична філософія та марксизм

САМОСТІЙНА РОБОТА

Особливості німецької класичної філософії. Філософські ідеї І. Канта та їх розвиток у його послідовників. “Етика обов’язку” І. Канта в контексті медицини. Філософія Г. Гегеля. “Антропологічний принцип” філософії Л. Фейєрбаха. Формування філософії марксизму. Розвиток марксистської філософії.

Студенти повинні знати:

Німецьку класичну філософію. Філософські ідеї І. Канта. Філософію Г. Гегеля, Л. Фейєрбаха. Розвиток марксистської філософії.

Тема 6. Філософія XIX—XX ст.

ЛЕКЦІЯ

Своєрідність російської філософії. Медицина: лікарі-філософи Росії XIX — першої половини XX ст. Особливості духовних процесів та розвитку філософії XX ст. Сцієнтистські напрями в зарубіжній філософії XX ст. Напрями антропологічного спрямування у філософії XX ст. Метод психоаналізу для лікування неврозів (З. Фройд). Культурологічні та історіософські напрями філософії XX ст. Релігійна філософія XX ст.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Метод психоаналізу для лікування неврозів (З. Фройд). Культурологічні та історіософські напрями філософії XX ст. Релігійна філософія XX ст.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Медицина: лікарі-філософи Росії XIX — першої половини XX ст. Особливості духовних процесів і розвитку філософії XX ст. Сцієнтистські напрями у зарубіжній філософії XX ст. Напрями антропологічного спрямування у філософії XX століття. Метод психоаналізу для лікування неврозів. Релігійна філософія XX ст.

Студенти повинні знати:

Особливості російської філософії. Сцієнтистські напрями у зарубіжній філософії XX ст. Напрями антропологічного спрямування у філософії XX ст. Культурологічні та історіософські напрями філософії XX ст. Релігійна філософія XX ст.

Тема 7. Філософська думка в Україні

САМОСТІЙНА РОБОТА

Особливості та основні етапи розвитку української філософської думки. Філософська думка часів Київської Русі. Філософія українського Відродження та Бароко. Філософія Г.С. Сковороди. Класична українська філософія. Філософія в Радянській Україні. Філософія української діаспори в 1920—1990 рр. Розвиток медицини в Україні.

Студенти повинні знати:

Етапи розвитку української філософської думки. Філософську думку часів Київської Русі. Філософію Г.С. Сковороди. Філософію української діаспори в 1920—1990 рр. Розвиток медицини в Україні.

Тема 8. Філософський зміст проблеми буття

ЛЕКЦІЯ

Поняття “онтологія”. Буття: проблеми, концепції, форми. Вчення про світ. Буття людини у філософії і медицині.

Матерія та рух. Простір і час. Методологічне значення проблеми матерії та руху для біології та медицини. Вклад медицини в розвиток філософських думок про форми руху матерії, простору і часу.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Методологічне значення проблеми матерії і руху для біології та медицини. Вклад медицини в розвиток філософських думок про форми руху матерії, простору і часу.

Студенти повинні знати:

Поняття “онтологія”, “буття”, “світ”. Матерія та рух. Простір і час. Значення матерії і руху для біології та медицини.

Тема 9. Проблема свідомості у філософії та медицині

САМОСТІЙНА РОБОТА

Природа свідомості. Свідомість—людина—праця. Антропосоціогенез. Ідеальність та інші властивості свідомості. Свідомість і несвідоме. Свідомість і духовний світ людини. Проблема співвідношення фізіологічного і психічного у медицині. Слово як лікувальний фактор. Місце психотерапії в сучасному житті та структурі професійної діяльності медичного працівника.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Свідомість—людина—праця. Свідомість і несвідоме. Свідомість і духовний світ людини. Проблема співвідношення фізіологічного і психічного у медицині. Місце психотерапії в сучасному житті та структурі професійної діяльності медичного працівника.

Студенти повинні знати:

Антропосоціогенез. Свідомість і несвідоме. Проблему співвідношення фізіологічного і психічного у медицині. Місце психотерапії в сучасному житті.

Тема 10. Діалектика — філософська основа медицини

ЛЕКЦІЯ

Становлення діалектичних ідей в історії людського пізнання. Основні принципи діалектики. Поняття закону в філософії і медицині. Особливості прояву законів діалектики в медицині. Всезагальний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ у медицині.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Особливості прояву законів діалектики в медицині. Всезагальний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ у медицині.

Студенти повинні знати:

Основні принципи діалектики. Поняття закону у філософії і медицині. Особливості прояву законів діалектики у медицині. Всезагальний взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ у медицині.

Тема 11. Основні категорії діалектики і проблеми детермінізму, цілісності та структурності в медицині

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика філософських категорій. Причина і наслідок. Зовнішнє і внутрішнє. Проблема причинності в медицині. Необхідність і випадковість. Можливість і дійсність. Значення категорій необхідності і випадковості, можливості і дійсності для медицини. Частина і ціле. Зміст і форма. Проблема цілісності і структурності в медицині. Одиночне, особливе і загальне. Суть і явище. Проблема одиночного і загального, сутності і явища в медицині.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Проблема цілісності і структурності в медицині. Одиночне, особливе і загальне. Суть і явище. Проблема одиночного і загального, сутності і явища в медицині.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Загальна характеристика філософських категорій. Причина і наслідок. Зовнішнє і внутрішнє. Проблема причинності в медицині. Необхідність і випадковість. Можливість і дійсність. Значення категорій необхідності і випадковості, можливості і дійсності для медицини. Частина і ціле. Зміст і форма. Проблема цілісності і структурності в медицині. Одиночне, особливе і загальне. Суть і явище. Проблема одиночного і загального, сутності і явища в медицині.

Студенти повинні знати:

Філософські категорії. Причина і наслідок. Зовнішнє і внутрішнє. Проблема причинності в медицині. Необхідність і випадковість. Можливість і дійсність. Значення категорій необхідності і випадковості, можливості і дійсності для медицини. Частина і ціле. Зміст і форма. Проблема цілісності і структурності в медицині. Одиночне, особливе і загальне. Суть і явище. Проблема одиночного і загального, сутності і явища в медицині.

Тема 12. Філософське пізнання. Специфіка медичного пізнання

ЛЕКЦІЯ

Предмет теорії пізнання. Істина в філософії. Методи наукового пізнання і специфіка їх використання в медичних дослідженнях. Єдність чуттєвого і раціонального, логіки та інтуїції у пізнанні. Співвідношення емпіричного й теоретичного рівнів пізнання.

Поняття "практика". Функції та види практичної діяльності.

Діагностика — специфічна форма пізнання. Діагностика і кібернетика. Метод аналогії в діагностичному процесі. Проблема істинності діагнозу і джерела діагностичних помилок. Модельний експеримент у сучасній медицині. Клінічне мислення.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Метод аналогії в діагностичному процесі. Проблема істинності діагнозу і джерела діагностичних помилок. Модельний експеримент у сучасній медицині. Клінічне мислення.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Предмет теорії пізнання. Методи наукового пізнання і специфіка їх використання в медичних дослідженнях. Єдність чуттєвого і раціонального, логіки та інтуїції у пізнанні. Співвідношення емпіричного й теоретичного рівнів пізнання. Поняття "практика". Функції та види практичної діяльності. Діагностика — специфічна форма пізнання. Діагностика і кібернетика. Метод аналогії в діагностичному процесі. Проблема істинності діагнозу і джерела діагностичних помилок. Модельний експеримент у сучасній медицині. Клінічне мислення.

Студенти повинні знати:

Предмет теорії пізнання. Методи наукового пізнання і специфіку їх використання в медичних дослідженнях. Єдність чуттєвого і раціонального, логіки та інтуїції у пізнанні. Поняття "практика". Функції та види практичної діяльності. Метод аналогії в діагностичному процесі. Модельний експеримент

у сучасній медицині. Клінічне мислення.

Тема 13. Філософський підхід до розуміння людини

ЛЕКЦІЯ

Філософія та антропология. Основні принципи філософсько-антропологічної характеристики людини. Філософські основи медичної антропології. Тіло і душа: релігійна постановка проблеми. Тіло і душа: як проблема філософії і науки. Психіка і свідомість. Роль праці в антропогенезі. Людина як особистість. Соціалізація особистості. Загадка людського "Я". Особистість у пошуках сенсу життя. Проблема життя і смерті у філософії і медицині. Медицина і виховання людини. Становлення особистості людини (теоретичні і практичні питання виховання студентів-медиків).

САМОСТІЙНА РОБОТА

Проблема життя і смерті у філософії і медицині. Медицина і виховання людини. Становлення особистості людини (теоретичні і практичні питання виховання студентів-медиків).

Студенти повинні знати:

Основні принципи філософсько-антропологічної характеристики людини. Філософські основи медичної антропології. Роль праці в антропогенезі. Проблеми життя і смерті у філософії і медицині. Становлення особистості людини (теоретичні і практичні питання виховання студентів-медиків).

Тема 14. Філософські проблеми медицини

ЛЕКЦІЯ

Філософія медицини і медицина як наука. Філософська методологія в медицині. Історична доля взаємовідносин філософії і медицини. Предмет медицини як науки — людина в умовах екосоціуму.

Розвиток сучасної медичної науки.

Філософські категорії і поняття медицини. Специфіка понять і термінів у медицині. Соціально-біологічна і психосоматична проблеми.

Співвідношення соціального і біологічного в людині. Проблеми норми, здоров'я і хвороби. Філософія здоров'я і хвороби. Гносеологічні питання теорії хвороби в сучасній медицині. Дієво-інформаційний підхід до вивчення людини і медицини.

Біоетика як сучасна форма медичної етики. Формування моральної позиції лікаря. Філософія принципів взаємовідносин медичного працівника і

пацієнта.

Філософія історичних моделей медичної етики: гіппократова модель (принцип “Не нашкодь”); “Клятва Гіппократа” — основа всіх найновіших кодексів лікарської етики; модель Т.Парацельса (принцип “Роби добро”); деонтологічна модель (принцип “Дотримання обов’язку”); біоетична модель медичної етики (принцип “Поваги прав і гідності пацієнта”).

САМОСТІЙНА РОБОТА

Філософія історичних моделей медичної етики: гіппократова модель (принцип “Не нашкодь”); “Клятва Гіппократа” — основа всіх найновіших кодексів лікарської етики; модель Т.Парацельса (принцип “Роби добро”); деонтологічна модель (принцип “Дотримання обов’язку”); біоетична модель медичної етики (принцип “Поваги прав і гідності пацієнта”).

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Філософія медицини і медицина як наука. Філософські категорії і поняття медицини. Співвідношення соціального і біологічного в людині. Гносеологічні питання теорії хвороби в сучасній медицині. Філософія принципів взаємовідносин медичного працівника і пацієнта. Філософія історичних моделей медичної етики: гіппократова модель (принцип “Не нашкодь”); “Клятва Гіппократа” — основа всіх найновіших кодексів лікарської етики; модель Т.Парацельса (принцип “Роби добро”); деонтологічна модель (принцип “Дотримання обов’язку”); біоетична модель медичної етики (принцип “Поваги прав і гідності пацієнта”).

Студенти повинні знати:

Предмет медицини як науки. Філософські категорії і поняття медицини. Співвідношення соціального і біологічного в людині. Проблеми норми, здоров’я і хвороби. Філософію принципів взаємовідносин медичного працівника і пацієнта. Філософію історичних моделей медичної етики.

Тема 15. Духовне життя суспільства

САМОСТІЙНА РОБОТА

Сутність духовного життя суспільства. Індивідуальна і суспільна свідомість. Система суспільної свідомості. Суспільна психологія та ідеологія. Суспільна свідомість у житті суспільства. Мораль. Релігія. Мистецтво. Культура.

Студенти повинні знати:

Індивідуальну і суспільну свідомість. Систему суспільної свідомості.

Суспільну психологію та ідеологію. Мораль. Релігію. Мистецтво. Культуру.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Світогляд і філософія як форми людського самовизначення в світі.
2. Світогляд і філософія: порівняльний аналіз.
3. Структура і типологія світогляду. Роль світогляду в житті людини.
4. Філософія, релігія та мистецтво як форми людського освоєння світу.
5. Філософські ідеї Стародавньої Індії та їх сучасне значення.
6. Сучасна оцінка філософських ідей буддизму, конфуціанства, даосизму.
7. Життя та філософська діяльність Сократа.
8. Вихідні ідеї філософії Арістотеля.
9. Філософське вчення Платона.
10. Тлумачення пізнання у філософії Нового часу.
11. Філософські ідеї європейського Просвітництва та їх сучасне значення.
12. Вчення І. Канта про рівні та форми пізнання.
13. Вчення Г. Гегеля про абсолютну ідею.
14. Філософія Л. Фейєрбаха та її вплив на європейську філософію.
15. Концепція переоцінювання цінностей у філософії Ф. Ніцше.
16. Філософія марксизму про предмет та завдання “наукової філософії”.
17. Філософська думка Київської Русі.
18. Філософська думка Києво-Могилянської академії.
19. Суть філософії і медицини.
20. Сучасні теорії медицини.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ ТА СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття про світогляд, типологія світогляду.
2. Світогляд і філософія.
3. Особливості історичного виникнення філософії.
4. Філософія і міфологія.
5. Співвідношення філософії, науки, релігії та мистецтва.
6. Структура та функції філософського знання.
7. Взаємозв'язок філософії та медицини.
8. Джерела, провідні ідеї та напрями філософської думки Стародавньої Індії.
9. Провідні ідеї та напрями філософії Стародавнього Китаю.
10. Медицина Стародавнього Китаю.
11. Поняття античної філософії.
12. Етапи розвитку античної філософії, її загальні особливості.
13. Розвиток ідей у натурфілософських школах Стародавньої Греції.
14. Ідеї та представники високої класики в розвитку античної філософії.
15. Становлення античної (класичної) медицини. Гіппократ про людину, природу та причину її хвороб.
16. Вихідні ідеї середньовічної патристики.
17. Місце філософії в духовному житті Середньовіччя.
18. Схоластика і містика як провідні напрями середньовічної філософії.
19. Розвиток медицини в епоху Середньовіччя. Вчення К. Гелена.
20. Поняття “Відродження” та характерні риси духовного життя цієї доби.
21. Провідні напрями ренесансного філософування: гуманістичний антропологізм, неоплатонізм, натурфілософія.
22. Філософські ідеї Пізнього Відродження.
23. Панорама соціокультурних та духовних процесів в Європі Нового часу та особливості розвитку філософії.
24. Методологічні пошуки Ф. Бекона, Р. Декарта та Т. Гоббса.
25. Ф. Бекон: філософські погляди в медицині.
26. Скептицизм П. Бейля та Д. Юма, сенсуалістські максими Дж. Берклі. Б. Спіноза та Г. Лейбніц — тотожність і відмінність їх вчень про субстанцію.
27. Б. Паскаль та філософія просвітництва про місце і роль людини у світі та суспільні стосунки.
28. Німецька класична філософія як особливий етап розвитку новоевропейської філософії.
29. Іммануїл Кант — творець німецької класичної філософії.
30. Основні ідеї І. Канта.
31. “Етика обов'язку” І. Канта в контексті медицини.
32. Філософські ідеї Й.-Г. Фіхте та Ф.-В. Шелінга.

33. Філософія Г.-В. —Ф. Гегеля як найвище досягнення німецької класичної філософії.
34. Антропологічний принцип філософії Л. Фейєрбаха.
35. Ідеї розроблення “наукової філософії” у європейській філософії ХІХ ст.
36. Лікарі-філософи Росії ХІХ — першої половини ХХ ст.
37. Культурологічні та історіософські напрями у філософії ХХ ст.
38. Релігійна філософія ХХ ст.
39. Провідні тенденції розвитку світової філософії на межі тисячоліть.
40. Провідні філософські джерела та філософські ідеї часів Київської Русі.
41. Україна — Європа: духовні зв’язки Відродження.
42. Поява професійної філософії в Україні.
43. Особливості філософських курсів Києво-Могилянської академії.
44. Життя та філософська діяльність Г. Сковороди.
45. Філософські ідеї в українській літературі та громадсько-політичних рухах.
46. Особливості розвитку української філософії ХХ ст.
47. Філософія і медицина як ціле явище людської культури і їх роль у суспільстві.
48. Роль філософії у формуванні стилю наукової думки сучасного медика.
49. Історія взаємовідносин філософії та медицини.
50. Філософська картина світу та медицина.
51. Структура та особливості медичного знання.
52. Проблема матерії і свідомості у філософії та медицині.
53. Вклад медицини в розвиток філософської уяви про форми руху матерії, простору і часу.
54. Діалектика як наука про загальний зв’язок і розвиток у медицині.
55. Поняття законів і їх методологічне значення для медицини.
56. Категорії діалектики і проблеми детермінізму, цілісності та структурності, їх методологічні функції в медицині.
57. Теорія пізнання і її значення для діагностики, лікування та профілактики захворювань.
58. Стили наукової думки і медицина.
59. Етичні, філософські та психологічні основи діагностики.
60. Методи і прийоми пізнання в медицині.
61. Філософська концепція людини.
62. Специфіка людини як об’єкта філософського і медичного пізнання.
63. Свідомість і самосвідомість: деякі нові філософські і медико-психологічні аспекти проблеми.
64. Цінність людського життя.
65. Феномен смерті.
66. Етичні та філософські проблеми евтазії.
67. Смерть та проблема безсмертя людини.
68. Гуманістичні аспекти лікарської діяльності.
69. Філософія людини в майбутньому.

70. Філософія медицини і медицина як наука.
71. Філософські категорії і поняття медицини.
72. Співвідношення соціального і біологічного в людині.
73. Проблеми норми здоров'я і хвороби.
74. Філософія здоров'я і хвороби.
75. Формування моральної позиції медичного працівника.
76. Філософія принципів взаємовідносин медичного працівника і пацієнта.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

- Аблеев С.Р.* Философия в схемах и таблицах. — М.: Высшая шк., 2004.
- Андрущенко В.* Історія соціальної філософії. — К.: Тандем, 2000.
- Арутюнов В.Ф.* Філософія: навч. посіб. — КНЗУ, 2001.
- Бичко І.В.* Філософія: Курс лекцій. — К., 2003.
- Бичко А.* Історія філософії: підручник. — К.: Либідь, 2001.
- Бойченко І.В.* Філософія історії. — К., 2000.
- Герасимчук А. А., Тимошенко З.І.* Курс лекцій з філософії. — К., 1999.
- Горлач М.Л.* Філософія: підручник. — Х., 2000.
- Надольний І.Ф.* Філософія: посібник. — К., 2004.
- Огородник И.В.* Библиографический философский словарь. — Абсолют-В, 2004.
- Причетий Є.М.* Філософія: навч. посіб. — К., 2003.
- Петрушенко В.П.* Основи філософських знань: навч. посіб. — Новий світ, 2003.
- Петрушенко В.Л.* Практикум з філософії: навч. посіб. — Львів: “Новий Світ-2000”, “Магнолія плюс”, 2003.
- Петрушенко В.Л.* Філософія: Курс лекцій: навч. посіб. — Львів, 2006.
- Спиркин А.Г.* Философия: учебник. — М., 1999.
- Федів Ю., Мозкова Н.* Історія української філософії. — Україна, 2000.
- Ярошовець В.І.* Історія філософії: підручник. — ПАРАПАН, 2002.

Додаткова

- Горський В.С.* Історія української філософії: навч. посіб. — К., 2001.
- Єрмоленко Є.М.* Комунікативна практична філософія: підручник. — К., 1999.
- Петрушенко В.П.* Практикум з філософії: навч. посіб. — Новий світ, 2003.
- Тарасенко Н.Ф., Русин М.Ю.* Історія філософії України: підручник. — К., 1994.
- Попов М.В.* Філософія: підручник. — К.: Медицина, 2011. — 344 с.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа «Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів» МОЗ України

ПОГОДЖЕНО
Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»

Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України

О.П. Волосовець

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних)
навчальних закладів I—III рівнів акредитації

2011

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Укладачі:

М.П. Панасюк — викладач вищої категорії, голова метод об'єднання викладачів суспільних дисциплін ВНЗ I—II рівнів акредитації Вінницької області, викладач Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д.К. Заболотного;

І.Ю. Павленко — викладач-методист, викладач вищої категорії, голова циклової комісії гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д.К. Заболотного.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д.К. Заболотного 23 березня 2011 р., протокол № 7.

Програму затверджено опорною цикловою комісією дисциплін хірургічного профілю ВМ(Ф)НЗ I—III рівнів акредитації МОЗ України.

Рецензенти:

О.О. Стаднік — канд. істор. наук, доцент кафедри історії України ВДПУ ім. М.Коцюбинського;

Т.Р. Беднарчик — канд. філос. наук, викладач кафедри суспільних дисциплін Вінницького медичного університету ім. М.І. Пирогова;

Л.Є. Братанюк — викладач вищої категорії Погребищенського медичного коледжу, кандидат юридичних наук, відмінник освіти України.

© МОЗ України, 2011

© ВСВ “Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Предмет “Культурологія” має на меті розкрити перед студентами найважливіші закономірності складного процесу розвитку культури, вивчення здобутків української культури, яка тисячоліттями складалася на землі України. Дослідити взаємозв'язки і взаємовплив української культури і культури народів світу, показати формування української національної свідомості й української ментальності.

Ця дисципліна передбачає дати студентам знання про духовні та естетичні цінності світової цивілізації, про культуру як багатопланове, суспільно-історичне явище з її специфічними нормами, жанрами, видами, напрямками.

Дисципліна “Культурологія” покликана сприяти збагаченню духовного світу студентів, вихованню вміння бачити і розуміти твори мистецтва, сприймати культуру як невід'ємну частину загального розвитку і становлення особистості.

Враховуючи специфіку медичних навчальних закладів, програма передбачає ознайомлення студентів із надбаннями вітчизняної та світової медичної науки. Медицина розглядається як складова частина світової культури, як своєрідний показник рівня розвитку людської цивілізації.

Викладання дисципліни повинно здійснюватися на основі принципів інтеграції, історизму, опори на творчий метод та пошукову роботу.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- предмет, мету його вивчення, завдання і значення курсу;
- загальні відомості про культурний процес;
- особливості культурних епох, їхні духовні цінності та пріоритети;
- досягнення в різних галузях духовної культури;
- художні стилі і шедеври культури;
- види і жанри мистецтв, їхню мову;
- найважливіші етапи в розвитку медицини та видатних діячів української медичної культури;
- провідних діячів науки і культури, які визначають характер і особливості культури тієї чи іншої епохи;
- роль національної культури в утвердженні і розвитку незалежної України.

Студенти повинні вміти:

- аналізувати явища духовного життя, визначати природу різних жанрів художньої творчості й видів мистецтва, орієнтуватися в багатому світі духовної культури.
- розрізняти особливості світобачення кожної культурно-історичної епохи.

- аналізувати культурний розвиток України в різні історичні періоди, давати порівняльну характеристику вітчизняної та зарубіжної культури.
- збагачувати власну духовну культуру шляхом самоосвіти, систематично працювати над вдосконаленням культурно-освітніх знань.

Студенти мають бути поінформовані про:

- поняття, суть та значення культури, культурологію як науку, загальні тенденції розвитку світової культури, досягнення найвідоміших цивілізацій світу;
- загальні умови розвитку української культури в окремі історичні періоди, найважливіші досягнення національної культури відомих митців та діячів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
5.12010101 “ЛІКУВАЛЬНА СПРАВА”
5.12010102 “СЕСТРИНСЬКА СПРАВА”
5.12010103 “МЕДИКО-ПРОФІЛАКТИЧНА СПРАВА”
5.12010104 “СТОМАТОЛОГІЯ”
5.12010106 “СТОМАТОЛОГІЯ ОРТОПЕДИЧНА”
5.12010201 “ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА”**

№ з/п	Теми	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Культурологія як наука. Поняття про культуру	4	2		2
2	Культура Стародавнього світу	6	2	2	2
3	Культура стародавньої України	4			4
4	Культура Київської Русі	4	2	2	
5	Культура Середньовіччя	2	1	1	
6	Українська культура XIV — першої половини XVII ст.	2			2
7	Культура епохи Відродження	2	1	1	
8	Культура Нового часу	2	1	1	
9	Українська культура другої половини XVII—XVIII ст.	3	2	1	
10	Українська культура XIX — поч. XX ст.	5		1	4
11	Зарубіжна культура XIX — поч. XX ст.	4	1	1	2
12	Культурний розвиток України в 20—30-х роках XX ст.	4	1	1	2
13	Зарубіжна культура 20—30-х років XX ст.	2	1	1	
14	Розвиток української та зарубіжної культури в другій половині XX ст.	6	2	2	2
15	Відродження та перспективи розвитку української культури на сучасному етапі	4	2		2
	Усього	54	18	14	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010105 “АКУШЕРСЬКА СПРАВА”**

№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Культурологія як наука. Поняття про культуру	4	2		2
2	Культура Стародавнього світу	6	2	2	2
3	Культура стародавньої України	4			4
4	Культура Київської Русі	4	2	2	
5	Культура Середньовіччя	2	1	1	
6	Українська культура XIV — першої половини XVII ст.	2			2
7	Культура епохи Відродження	2	1	1	
8	Культура Нового часу	2	1	1	
9	Українська культура XVII—XVIII ст.	3	2	1	
10	Українська культура XIX — початку XX ст.	5		1	4
11	Зарубіжна культура XIX — початку XX ст.	4	1	1	2
12	Культурний розвиток України в 20—30-х роках XX ст.	4	1	1	2
13	Зарубіжна культура 20—30-х роках XX ст.	2	1	1	
14	Розвиток української та зарубіжної культури в другій половині XX ст.	5	1	2	2
15	Відродження та перспективи розвитку української культури на сучасному етапі	5	1	2	2
	Усього	54	16	16	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 5.12020101 “ФАРМАЦІЯ”

№ з/п	Назва теми	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Культурологія як наука. Поняття про культуру	4	2	—	2
2	Культура Стародавнього світу	6	2	1	2
3	Культура стародавньої України	4	—	—	4
4	Культура Київської Русі	4	2	1	—
5	Культура Середньовіччя	2	1	1	—
6	Українська культура XIV — першої половини XVII ст.	2	—	—	2
7	Культура епохи Відродження	2	1	1	—
8	Культура Нового часу	2	1	1	—
9	Українська культура XVII—XVIII ст.	3	2	1	—
10	Українська культура XIX — початку XX ст.	5	—	1	4
11	Зарубіжна культура XIX — початку XX ст.	6	2	1	4
12	Культурний розвиток України в 20—30-х роках XX ст.	4	1	1	2
13	Зарубіжна культура 20—30-х роках XX ст.	2	2	—	—
14	Розвиток української та зарубіжної культури в другій половині XX ст.	6	2	1	2
15	Відродження та перспективи розвитку української культури на сучасному етапі	4	2	—	2
	Усього	54	20	10	24

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Ранні форми культур на українських землях.
2. Трипільська культура.
3. Культура стародавніх слов'ян.
4. Первісна культура, особливості виникнення і становлення.
5. Національне культуротворення на шляху від подолання тоталітаризму до незалежності.
6. Розвиток музичного мистецтва XIX — початку XX ст.
7. Культурно-просвітницька діяльність української еміграції 20—30 роках XX ст.
8. Складності та перспективи сучасного культурного будівництва.
9. Напрямки та течії зарубіжної культури наприкінці XIX — початку XX ст.
10. Сучасна зарубіжна література.
11. Розвиток музичного мистецтва в Україні в другій половині XX ст.
12. Культура країн доколумбової Америки.
13. Архітектура України XIV—XVII ст.
14. Умови культурного розвитку України в складі Литовсько-Руської та Польської держав.
15. Значення козацтва в культурному поступі українського народу.
16. Медицина в Україні в XIX — на початку XX ст.

ЗМІСТ

Тема 1. Вступ. Культурологія як наука. Поняття про культуру

ЛЕКЦІЯ

Культурологія як наука. Теорія культури. Поняття, структура та функції культури. Матеріальна та духовна культура. Філософські концепції культури. Релігійні основи світової культури. Поняття світової та національної культури. Медицина і медична культура як специфічна складова частина культури народу.

Первісна культура. Печерний живопис, глиняний посуд. Первісні вірування.

Тема 2. Культура Стародавнього світу

ЛЕКЦІЯ

Стародавні цивілізації Сходу. Культура Стародавнього Єгипту. Культура Месопотамії. Культура Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю. Особливості культури Японії.

Культура Греції. Періоди грецької культури. Найвизначніші досягнення греків. Медицина. Гіппократ. Особливості римської культури. Культура країн доколумбової Америки.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Стародавні цивілізації Сходу. Культура Стародавнього Єгипту. Культура Месопотамії. Культура Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю. Особливості культури Японії.

Культура Греції. Періоди грецької культури. Найвизначніші досягнення греків. Медицина. Гіппократ. Особливості римської культури. Культура країн доколумбової Америки.

Студенти повинні знати про:

- шумеро-аккадську цивілізацію, вавилонську культуру, писемність, наукові знання Месопотамії;
- медичні знання, архітектуру, єгипетську цивілізацію, систему землеробства, математичні, астрономічні знання, медицину, архітектуру Єгипту, піраміди;
- харабську цивілізацію, веди, самотність індійської культури;
- найдавніші цивілізації Китаю, винаходи, астрономічні, математичні та медичні знання;

- кріто-мікенську культуру;
- періоди грецької культури, скульптуру, архітектуру, форми правління, науку, античну філософію;
- римських діячів, скульптуру Риму, пам'ятки архітектури.

Тема 3. Культура стародавньої України

САМОСТІЙНА РОБОТА

Найдавніші культури на території України. Трипільська культура. Культура скіфів, сарматів. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Розвиток слов'янської культури на території України.

Тема 4. Культура Київської Русі

ЛЕКЦІЯ

Розвиток писемності. Літописи. Нестор. Стан освіти. Християнство і його вплив на культуру Київської Русі. Література Русі. Архітектура Київської Русі. Іконопис, фрески, мозаїка. Медичні знання.

Місце і роль культури Київської Русі у світовій та вітчизняній культурі.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Розвиток писемності. Літописи. Нестор. Стан освіти. Християнство і його вплив на культуру Київської Русі. Література Русі. Архітектура Київської Русі. Іконопис, фрески, мозаїка. Медичні знання.

Місце і роль культури Київської Русі у світовій та вітчизняній культурі.

Студенти повинні знати про:

- трипільську культуру, грецькі міста-держави, писемність, літературу, наукові знання Київської Русі, пам'ятки архітектури, мозаїку, фрески.

Тема 5. Культура Середньовіччя

ЛЕКЦІЯ

Культура Візантії. Суспільний лад. Церковна організація. Представники богословської та наукової думки. Візантійська архітектура. Іконописна школа.

Середньовічна культура та її досягнення. Вплив католицької церкви на розвиток культури, медицини. Схоластика. Ф. Аквінський, Р. Бекон, Ібн-Сіна.

Виникнення університетів. Архітектура Середньовіччя, Романський та Готичний стиль.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Культура Візантії. Суспільний лад. Церковна організація. Представники богословської та наукової думки. Візантійська архітектура. Іконописна школа.

Середньовічна культура та її досягнення. Вплив католицької церкви на розвиток культури, медицини. Схоластика. Ф. Аквінський, Р. Бекон, Ібн-Сіна.

Виникнення університетів. Архітектура Середньовіччя, романський та готичний стиль.

Студенти повинні знати про:

- суспільне життя у Візантії, правову систему, освіту, пам'ятки архітектури Візантії;
- схоластику, середньовічні університети, рицарську культуру, світогляд, героїчний епос;
- романську та готичну архітектуру.

Тема 6. Українська культура XIV — першої половини XVII ст.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Умови культурного розвитку України в складі Литовсько-Руської та Польської держав, втрата українцями своєї культурної еліти. Значення козацтва в культурному поступі українського народу. Церковні братства та їхня культурно-просвітня діяльність. Острозька Академія та Києво-Могилянський колегіум. К. Острозький, П. Могила, І. Вишенський. “Пересопницьке Євангеліє”.

Виникнення книгодрукування. І. Федоров.

Архітектура та іконопис в Україні XIV—XVI ст. Російські іконописці. А. Рубльов.

Студенти повинні знати про:

- братства, братські школи, Острозьку академію, Києво-Могилянський колегіум, П. Могилу;
- літературу, книгодрукування, “Апостол”, “Острозьку Біблію”, “Пересопницьке Євангеліє”;
- замки, церковну архітектуру.

Тема 7. Культура епохи Відродження

ЛЕКЦІЯ

Особливості культури епохи Відродження та її гуманістичний зміст. Наукові відкриття епохи Відродження, Х. Колумб, М. Коперник. Гуманізм і медицина, А. Везалій. Література. Данте Аліг'єрі, Ф. Рабе, В. Шекспір,

М. де Сервантес. Раннє Відродження в Італії. Мистецтво Високого Відродження: Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікеланджело, Тиціан. Особливості Відродження в інших країнах. П. Брейгель, А. Дюрер.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Особливості культури епохи Відродження та її гуманістичний зміст. Наукові відкриття епохи Відродження, Х. Колумб, М. Коперник. Гуманізм і медицина, А. Везалій. Література. Данте Аліґ'єрі, Ф. Рабе, В. Шекспір, М. де Сервантес. Раннє Відродження в Італії. Мистецтво Високого Відродження: Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікеланджело, Тиціан. Особливості Відродження в інших країнах. П. Брейгель, А. Дюрер.

Студенти повинні знати про:

- гуманізм, письменників-гуманістів, наукові відкриття, книгодрукування;
- періоди Відродження, Джотто, Мазаччо, Донателло, Сандро Ботічеллі, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Тиціана, Яна ван Ейка, П. Брейгеля, А. Дюрера.

Тема 8. Культура Нового часу

ЛЕКЦІЯ

Наукові відкриття. Реформація. Просвітництво. Французькі просвітителі Література. Вплив просвітницьких ідей на літературу. Ж. Мольєр, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дефо, Д. Свіфт. Стилi художньої культури: бароко і класицизм. Мистецтво. Л. Берніні, Е. Греко, Д. Веласкес, П. Рубенс, Рембрандт.

Неперевершені майстри музичного мистецтва: Г. Гендель, Й.-С. Бах, Й. Гайдн, К. Глюк, Л. ван Бетховен, В.-А. Моцарт.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Наукові відкриття. Реформація. Просвітництво. Французькі просвітителі. Література. Вплив просвітницьких ідей на літературу. Ж. Мольєр, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дефо, Д. Свіфт. Стилi художньої культури: бароко і класицизм. Мистецтво. Л. Берніні, Е. Греко, Д. Веласкес, П. Рубенс, Рембрандт.

Неперевершені майстри музичного мистецтва: Г. Гендель, Й.-С. Бах, Й. Гайдн, К. Глюк, Л. ван Бетховен, В.-А. Моцарт.

Студенти повинні знати про:

- наукові відкриття, І. Кеплера, В. Гарвея, П. Фермц;
- раціоналізм, емпіризм, французьких просвітителів, бароко, класицизм, Л. Берніні, М. да Караваджо, Е. Греко, Д. Веласкеса, П. Рубенса, Рембрандта;

— музичне мистецтво.

Тема 9. Українська культура другої половини XVII—XVIII ст.

ЛЕКЦІЯ

Загальні умови розвитку української культури в другій половині XVII—XVIII ст. Освіта, книгодрукування, література. Наукова та громадська діяльність І. Гізеля, Д. Туптала, Ст. Яворського, Ф. Прокоповича, І. Галятовського.

Козацьке бароко. Живопис. Д. Левицький, В. Боровиковський. Церковний живопис. Театр. Музика М. Березовський, А. Ведель, Д. Боршнянський. Література. Г. Сковорода.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Загальні умови розвитку української культури в другій половині XVII—XVIII ст. Освіта, книгодрукування, література. Наукова та громадська діяльність І. Гізеля, Д. Туптала, Ст. Яворського, Ф. Прокоповича, І. Галятовського.

Козацьке бароко. Живопис. Д. Левицький, В. Боровиковський. Церковний живопис. Театр. Музика М. Березовський, А. Ведель, Д. Боршнянський. Література. Г. Сковорода.

Студенти повинні знати про:

- Києво-Могилянську академію, Р. Заборовського, Д. Ростовського, Ф. Прокоповича, Г. Сковороду;
- ктиторський портрет, “парсуну”, оформлення іконостасів;
- Й. Конзелевича, козацькі літописи, М. Дилецького, М. Березовського, Д. Боршнянського, козацьке бароко, Й. Шеделя, С. Ковніра, І. Григоровича-Барського;
- Андріївську церкву, собор Святого Юра;
- вертеп, водевіль, шкільну драму.

Тема 10. Українська культура XIX — початку XX ст.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Історичні обставини розвитку української культури. Нова національна інтелігенція та її культуротворча робота (І. Котляревський, М. Костомаров, П. Куліш, П. Чубинський, П. Житецький, П. Юркевич, С. Подолинський, М. Драгоманов).

Т.Г. Шевченко і культурне самоствердження нації. Освіта. Наукові знання.

Медицина в Україні в XIX — на початку XX ст. (В. Данилевський, І. Савченко, П. Перемешко, М. Гамалія, М. Пирогов).

Література: М. Вовчок, П. Мирний, М. Коцюбинський, Л. Українка, І. Франко.

Драматургія і театр: І. Карпенко-Карий, М. Кропивницький, М. Заньковецька.

Музика: М. Лисенко, П. Ніщинський, С. Крушельницька, М. Леонтович, С. Гулак-Артемівський.

Образотворче мистецтво й архітектура: К. Трутовський, М. Пимоненко, М. і О. Мурашки, С. Васильківський. І. Труш, Ф. Кричевський, О. Кульчицька, О. Щусев, В. Городецький.

Студенти повинні знати про:

- українське національне відродження, діяльність нової української інтелігенції, “Енеїду” І. Котляревського, М. Костомарова, Харківський університет, Т. Осиповського, М. Остроградського, М. Максимовича, Гімназію вищих наук у Ніжині, Київський університет, Шевченка-художника, “Руську трійцю”;
- романтизм, архітектуру, містобудування, А. Меленського, В. Беретті, реалізм;
- громади, просвіти, П. Куліша, Валувеський циркуляр, Емський указ, офорт.

Тема 11. Зарубіжна культура XIX — поч. XX ст.

ЛЕКЦІЯ

Розвиток науки. Відкриття. Філософська думка. Головні напрями літератури: романтизм, реалізм, натуралізм, символізм.

Живопис: класицизм, романтизм, імпресіонізм. Ж.-Л. Давид, Ф. Гойя, Е. Делакруа, К. Моне, Е. Мане, О. Ренуар, Е. Дега.

Музика: Ф. Шуберт, Д. Верді, Ф. Ліст, П. Чайковський, К. Дебюсі, С. Рахманінов, К. Сен-Сано, Ф. Шаляпін.

Зародження кінематографа. Брати Люм'єри.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Розвиток науки. Відкриття. Філософська думка. Головні напрями літератури: романтизм, реалізм, натуралізм, символізм.

Живопис: класицизм, романтизм, імпресіонізм. Ж.-Л. Давид, Ф. Гойя, Е. Делакруа, К. Моне, Е. Мане, О. Ренуар, Е. Дега.

Музика: Ф. Шуберт, Д. Верді, Ф. Ліст, П. Чайковський, К. Дебюсі, С. Рахманінов, К. Сен-Сано, Ф. Шаляпін.

Зародження кінематографа. Брати Люм'єри.

Студенти повинні знати про:

- клітинну теорію, еволюційну теорію, електричний струм, відкриття телеграфу, радіо, телефону, Т. Едісона, В. Рентгена, А. Нобеля, Г. Гегеля, Е. Канта, К. Маркса, Л. Фейербаха, Ф. Ніцше;
- класицизм, реалізм, імпресіонізм, натуралізм, академізм, постімпресіонізм.

Тема 12. Культурний розвиток України в 20—30-х роках ХХ ст.

ЛЕКЦІЯ

Події 1917 р. в Російській імперії та їх вплив на культурний розвиток України. Відродження української культури в період “українізації”. Література. Новаторське сценічне мистецтво. Лесь Курбас. Становлення української кінематографії. О. Довженко. Оновлення образотворчого мистецтва. М. Бойчук і його школа. Розвиток культури на західноукраїнських землях: О. Теліга, О. Ольжич.

Розвиток української науки (М. Грушевський, І. Огієнко, В. Вернадський, М. Яворський, С. Єфремов, М. Василенко).

Утвердження тотального партійного диктату над культурою. Боротьба з націонал-ухильництвом. ”Розстріляне відродження”. Розгром УАН.

Культурно-просвітницька діяльність української еміграції в 20—30 роках.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Події 1917 р. в Російській імперії та їх вплив на культурний розвиток України. Відродження української культури в період “українізації”. Література. Новаторське сценічне мистецтво. Лесь Курбас. Становлення української кінематографії. О. Довженко. Оновлення образотворчого мистецтва. М. Бойчук і його школа. Розвиток культури на західноукраїнських землях: О. Теліга, О. Ольжич.

Розвиток української науки (М. Грушевський, І. Огієнко, В. Вернадський, М. Яворський, С. Єфремов, М. Василенко).

Утвердження тотального партійного диктату над культурою. Боротьба з націонал-ухильництвом. ”Розстріляне відродження”. Розгром УАН.

Культурно-просвітницька діяльність української еміграції в 20—30 роках.

Студенти повинні знати про:

- боротьбу з неписьменністю, “українізацію”, ВУАН, Д. Заболотного, М. Крилова, Д. Багалія, М. Хвильового, М. Куліша, О. Телігу, О. Ольжича;

— пролеткульт, ВАПЛІТЕ, неокласиків, театр “Березіль”, О. Курбаса, “Землю” О. Довженка, Н. Ужвій, А. Бучму, М. Бойчука, “розстріляне відродження”.

Тема 13. Зарубіжна культура 20—30-х років ХХ ст.

ЛЕКЦІЯ

Особливості культури ХХ ст. Філософські концепції та їх вплив на громадське та культурне життя (марксизм, фрейдизм, екзистенціалізм).

Розвиток освіти, науки та техніки. Ядерна фізика. Психологія. Література.

Модернізм. Характеристика модерністських напрямків. Фовізм, кубізм, абстракціонізм, сюрреалізм. Творчість А. Матісса, П. Пікассо, К. Малевича, В. Кандінського, С. Далі.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Особливості культури ХХ ст. Філософські концепції та їх вплив на громадське та культурне життя (марксизм, фрейдизм, екзистенціалізм).

Розвиток освіти, науки та техніки. Ядерна фізика. Психологія. Література.

Модернізм. Характеристика модерністських напрямків. Фовізм, кубізм, абстракціонізм, сюрреалізм. Творчість А. Матісса, П. Пікассо, К. Малевича, В. Кандінського, С. Далі.

Студенти повинні знати про:

— розвиток науки, ядерну фізику, Е. Резерфорда, Н. Бора, течії модернізму, авангардизм.

Тема 14. Розвиток української та зарубіжної культури в другій половині ХХ ст.

ЛЕКЦІЯ

Сучасна зарубіжна література: Ф. Моріак, О. Солженіцин, Л. Арагон, В. Фолкнер.

Музика: П. Домінго, Л. Паваротті, Р. Растропович. Молодіжна музика: “Бітлз”, Рок-революція.

Театр: М. Захаров, театр “Ла-Скала”, Б.Брехт.

Живопис і скульптура: І. Глазунов, Ернест Неізнавстний.

Кінематографія: І. Бергман, А. Вайда, Ф. Фелліні, М. Михалков.

Українська культура повоєнного періоду. Посилення партійного контролю над духовним життям суспільства в другій половині 40-х років.

Література 60-х рр. Творчість Л. Костенко, Д. Павличка, І. Драча, М. Вінграновського, В. Стуса та ін.

Розвиток українського кінематографа (С. Параджанов, І. Миколайчук).

Театр: Н. Ужвій, А. Бучма, Г. Юра.

Музика: Л. Ревуцький, В. Лятошинський, Б. Руденко, Є. Мірошніченко, В. Івасюк, Д. Гнатюк.

Основні напрями розвитку медицини в Україні. Діяльність О. Богомольця, В. Філатова, О. Амосова.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Сучасна зарубіжна література: Ф. Моріак, О. Солженіцин, Л. Арагон, В. Фолкнер.

Музика: П. Домінго, Л. Паваротті, Р. Растропович. Молодіжна музика: “Бітлз”, Рок-революція.

Театр: М. Захаров, театр “Ла-Скала”, Б.Брехт.

Живопис і скульптура: І. Глазунов, Ернест Неізвестний.

Кінематографія: І. Бергман, А. Вайда, Ф. Фелліні, М. Михалков.

Українська культура повоєнного періоду. Посилення партійного контролю над духовним життям суспільства в другій половині 40-х років. Література 60-х рр. Творчість Л. Костенко, Д. Павличка, І. Драча, М. Вінграновського, В. Стуса та ін.

Розвиток українського кінематографа (С. Параджанов, І. Миколайчук).

Театр: Н. Ужвій, А. Бучма, Г. Юра.

Музика: Л. Ревуцький, В. Лятошинський, Б. Руденко, Є. Мірошніченко, В. Івасюк, Д. Гнатюк.

Основні напрями розвитку медицини в Україні. Діяльність О. Богомольця, В. Філатова, О. Амосова.

Студенти повинні знати про:

- постмодернізм, концептуалізм, рок-музику, поп-музику, поп-арт, “Жданівщину”, космополізм, К. Данькевича;
- Г. Жуковського, Б. Лятошинського, В. Івасюка, Ю. Ілленка, Л. Осику, А. Роговцеву, Т. Яблонську, К. Білокур, Є. Мірошніченко, Н. Матвієнко, С. Ротару, Т. Петриненка, М. Стельмаха, М. Бажана, П. Загребельного.

Тема 15. Відродження та перспективи розвитку української культури на сучасному етапі

ЛЕКЦІЯ

Проголошення незалежної Української держави і заходи щодо розбудови її культурного життя. Роль національної культури в утвердженні й

розвитку незалежної держави. Національна тематика в літературі, образотворчому мистецтві, музиці в 90-х роках ХХ ст. В. Базилевський, В. Міняйло, І. Жиленко, Р. Іванченко, Н. Яремчук, Д. Петриненко, О. Бійма, В. Яворівський, А. Солов'яненко, Б. Ступка.

Відродження релігійного життя.

Боротьба за культурно-мовне відродження. Товариство української мови ім. Т.Г. Шевченка. Складності і перспективи сучасного культурного будівництва.

Діяльність української демократичної інтелігенції щодо відродження національної культури.

Культурне життя української діаспори далекого і ближнього зарубіжжя.

Студенти повинні знати про:

- діаспору, менталітет, толерантність, релігійне життя;
- розвиток освіти в Україні, вищі навчальні заклади;
- кіномистецтво в Україні;
- сучасну українську літературу, естрадне мистецтво.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ДИФЕРЕНЦІЙНОГО ЗАЛІКУ

1. Предмет, поняття, структура та функції культури.
2. Порівняльна характеристика філософських концепцій культури.
3. Первісна культура. Особливості виникнення і становлення.
4. Роль релігії в становленні світової культури.
5. Культура Стародавнього Китаю та Японії.
6. Культура Стародавнього Єгипту.
7. Загальна характеристика арабо-мусульманської культури.
8. Культура Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.
9. Культура Латинської Америки доколумбових цивілізацій і вплив колонізації на культуру Латинської Америки.
10. Культура Стародавньої Індії.
11. Культура племен і народів, що проживали на території України в стародавні часи.
12. Культура дохристиянської Русі.
13. Вплив християнства на культуру Русі.
14. Основні досягнення давньоруської культури.
15. Особливості європейської культури епохи Середньовіччя. Вплив релігії на культуру цього періоду.
16. Гуманістичний зміст культури епохи Відродження.
17. Найвизначніші шедеври культури епохи Відродження.
18. Загальна характеристика Реформації. Сутність і значення Реформації для європейської культури.
19. Особливості культурно-історичного процесу в Україні в XIV — першій половині XVII ст.
20. Загальна характеристика епохи Просвітництва в Європі. Просвітництво на Україні.
21. Українська культура в другій половині XVII—XVIII ст.
22. Вплив діяльності Тараса Шевченка на культурне життя в Україні.
23. Роль культури у формуванні національної свідомості українського народу в XIX ст. Провідні діячі української культури цього періоду.
24. Напрямки літератури XIX ст.
25. Головні напрямки мистецтва XIX — початку XX ст.
26. Особливості культури XX ст.
27. Головні напрямки мистецтва 20—30 роках XX ст.
28. Історичні умови розвитку української культури в XX ст.
29. Українське Відродження в 20-х роках XX ст.
30. Згубний вплив тоталітарної системи на розвиток української культури.
31. “Шестидесятники” та їхня роль у розвитку національної культури.
32. Провідні діячі українського мистецтва XX ст., їхня творчість і значення для світової культури.
33. Культура рідного краю.

34. Особливості розвитку сучасної світової культури.
35. Релігії XX ст., закономірності розвитку і функціонування.
36. Наука XX ст.: видатні зарубіжні й українські вчені.
37. Закономірності розвитку сучасного світового та українського мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Історія світової та української культури: підручник для вищ. закл. освіти / В.А. Гречко, І.В. Чорний, В.А. Кушнерук, В.А. Режко. — К.: Літера ЛТД, 2002. — 464 с.

Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: курс лекцій. — К.: ЦУЛ, 2003. — 508 с.

Кормич Л.І., Багацький В.В. Культурологія (історія світової культури ХХ ст.): навч. посіб. — Х.: Одіссей, 2002. — 304 с.

Культурологія: теорія та історія культури: навч. посіб. — 2-ге вид.; за ред. І.І. Тюрменко. — К.: Центр навч. л-ри, 2005. — 368 с.

Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. — 3-тє вид. — К.: Знання, КОО, 2002. — 557 с.

Хоменко В.Я. Українська і світова культура: підручник. — К.: Україна, 2002. — 333 с.

Додаткова

Гречко В.А., Чорний І.В. Історія світової та української культури: довідник для школярів та студентів. — К., 2009. — 416 с.

Зарудний Є. Усі міфи. Харків, 2007. — 214 с.

Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Іванова К.А. Культурологія. — К., 2003.

Уманцев В.С. Мистецтво давньої України: історичний нарис. — К.: Либідь, 2002. — 204 с.

Яйленко Е.В. Барокко. — М.: ОЛМА Медиа Групп, 2009. — 128 с.

1000 шедевров живописи / Текст Ж. Гийю; пер. с франц. Е. Зотовой. — М.: ООО "Издательство АСТ", 2002. — 127 с.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа «Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів» МОЗ України

ПОГОДЖЕНО	ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Державної установи «Центральний методичний кабінет підготовки молодших спеціалістів МОЗ України»	Заступник Директора Департаменту кадрової політики, освіти, науки та запобігання корупції МОЗ України
 Т.І. Чернишенко	 О.П. Волосовець

(Note: The image contains two official blue circular seals. The left seal is for the Central Methodological Cabinet of the Ministry of Health of Ukraine, and the right seal is for the Department of Human Resources, Education, Science, and Anti-Corruption of the Ministry of Health of Ukraine.)

УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів

I—III рівнів акредитації за спеціальностями

5.12010102 “Сестринська справа”

5.12010104 “Стоматологія”

5.12020101 “Фармація”

Київ
2011

УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Укладачі:

Т.М. Антонюк — викладач-методист Державного вищого навчального закладу “Чернівецький індустріальний коледж”;

О.С. Стрижаківська — викладач-методист, викладач вищої категорії Чернівецького медичного коледжу БДМУ;

Л.М. Борис — викладач-методист Чернівецького кооперативного економіко-правового коледжу;

А.В. Коломієць — викладач-методист, викладач вищої категорії Черкаського медичного коледжу;

Л.В. Копач — викладач Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д.К. Заболотного;

Г.Г. Коваленко — викладач вищої категорії Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д.К. Заболотного.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії української мови та історії Черкаського медичного коледжу (протокол № 2 від 06.09.2011 р.) та рекомендовано до затвердження опорною цикловою комісією з дисциплін хірургічного профілю ВМ(Ф)НЗ I—III рівнів акредитації МОЗ України (протокол № 1 від 26.10.2011 р.)

Рецензенти:

М.І. Лісовий — доцент, канд. пед. наук, викладач кафедри українознавства ВНМУ ім. М.І. Пирогова;

Т.П. Ткачук — канд. філол. наук, старший викладач кафедри методики філологічних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Перед вищими медичними (фармацевтичними) навчальними закладами I—III рівнів акредитації МОЗ України поставлено завдання підготувати висококваліфікованих, грамотних, з належним інтелектуальним потенціалом спеціалістів. До майбутніх фахівців ставляться високі вимоги, які полягають не лише в досконалих знаннях фаху, а й у високому рівні володіння українською мовою, вільному користуванні нею в усіх сферах і особливо в професійній та офіційно-діловій.

Уміння спілкуватися мовою професії сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватися у професійній діяльності та ділових контактах.

На вивчення дисципліни відводиться 54 год, з них 2 год на лекції, 30 — на практичні заняття, 22 год — на самостійне опрацювання тем.

Метою дисципліни є формування національно-мовної особистості, ознайомлення студентів з нормами сучасної української мови в професійному спілкуванні, з основними вимогами до складання та оформлення професійних документів, навчання їх професійного мовлення, збагачення словника термінологічною, фаховою лексикою; підвищення загальномовного рівня майбутніх фахівців, формування практичних навичок ділового усного і писемного спілкування в колективі, розвиток комунікативних здібностей.

Більшість годин дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” відведено на практичні заняття для удосконалення фахової мови. Тому велика увага під час вивчення всіх тем приділяється засвоєнню мовних стереотипів комунікацій певного фаху. Робота над культурою мови студентів проводиться з урахуванням двох аспектів: підвищення загальномовної культури майбутніх спеціалістів та їх мовної культури.

Основна увага на заняттях зосереджується на різних видах словникової роботи, що має на меті навчити студентів працювати з різними видами словників, збагатити словниковий запас термінологічною, фаховою лексикою, складати тексти фахової документації.

При опрацюванні термінологічної, фахової та інших груп лексики звертається увага на правопис, вимову й стилістичні функції аналізованих слів, що сприяє підвищенню загальномовної культури майбутніх спеціалістів.

Програма дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” визначає загальну спрямованість і обов'язковий обсяг знань і вмінь, якими повинні оволодіти студенти.

Форма підсумкового контролю знань — екзамен.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- значимість вивчення курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)”;
- особливості стилів та жанрів сучасної української літературної мови;
- поняття “літературна мова”, “мовна норма”, функції мови;

- основні умови ефективного мовленнєвого спілкування, композицію публічного виступу;
- прийоми мислення, вимоги до мовлення і мислення, як правильно читати й осмислювати прочитане;
- сутність, види, завдання етики ділового спілкування, етичні норми та нормативи;
- основні функції, рівні ділового спілкування, міжособові стосунки;
- мову професії, термінологію свого фаху, джерела поповнення лексики сучасної української літературної мови;
- особливості використання багатозначних слів, паронімів та омонімів у професійному мовленні, правила написання складноскорочених слів, абревіатур, географічних скорочень;
- основні правила українського правопису;
- синтаксичні аспекти професійного мовлення, основні форми викладу матеріалу, структуру речень і словосполучень, труднощі узгодження підмета з присудком;
- призначення, кваліфікацію документів, вимоги до складання та оформлення різних видів документів та правила їх оформлення.

Студенти повинні вміти:

- здійснювати регламентування спілкування, застосовувати орфоепічні та акцентологічні норми української літературної мови в усному спілкуванні, доречно використовувати моделі звертання, привітання, ввічливості;
- володіти різними видами усного спілкування; готуватися до публічного виступу;
- знаходити в тексті й доречно використовувати в мовленні власне українську та іншомовну лексику, термінологічну лексику та виробничо-професійні, науково-технічні професіоналізми, користуватися словником іншомовних слів, термінологічними словниками та довідковою літературою;
- знаходити в тексті і доречно використовувати у професійному мовленні синоніми, пароніми, омоніми; користуватися різними видами словників;
- перекладати тексти українською мовою, використовуючи термінологічні двомовні словники, електронні словники;
- правильно записувати числівники та цифрову інформацію у професійних текстах: узгоджувати числівники з іменниками;
- правильно використовувати найпоширеніші дієслівні форми у професійному спілкуванні; користуватися додатковою літературою;
- правильно вживати прийменникові конструкції у професійних текстах, перекладати прийменникові конструкції українською мовою; користуватися довідковою літературою;
- користуватися синтаксичними нормами у професійному спілкуванні;

- правильно використовувати синтаксичні конструкції при складанні документів.

Студенти мають бути поінформовані про:

- розуміння державної мови у професійній діяльності.
- набуття комунікативного досвіду, що сприяє розвитку креативних здібностей студентів та спонукає до самореалізації фахівців, активізує пізнавальні інтереси, реалізує евристичні здібності як визначальні для формування професійної майстерності та конкурентоздатності сучасного фахівця.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
для спеціальностей:
5.12010102 “Сестринська справа”
5.12010104 “Стоматологія”
5.12020101 “Фармація”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Вступ. Державотворча роль мови. Функції мови. Стилї, типи і форми мовлення	2	2		
2	Літературна мова. Мовна норма. Культура мови. Культура мовлення під час дискусії	4		2	2
3	Специфіка мовлення фахівця	2			2
4	Формування навичок і прийомів мислення. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Основні закони риторики	2		2	
5	Етика ділового спілкування, її предмет і завдання	2		2	
6	Структура ділового спілкування. Техніка ділового спілкування. Мовленнєвий етикет	4		2	2
7	Правила спілкування фахівця при проведенні зустрічей, переговорів, прийомів та по телефону	2		2	
8	Терміни і термінологія. Загальнонаукові терміни	2		2	
9	Спеціальна термінологія і професіоналізми	2			2
10	Типи термінологічних словників	2			2
11	Точність і доречність мовлення. Складні випадки слововживання. Пароніми та омоніми. Вибір синонімів	4		2	2
12	Орфографічні та орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Словники	2		2	
13	Морфологічні норми сучасної української літературної мови у професійному спілкуванні	4		2	2
14	Синтаксичні норми сучасної української літературної мови	4		2	2
15	Складання професійних документів: загальні вимоги, текст, основні реквізити, види	2		2	
16	Укладання документів щодо особового складу	2		2	
17	Укладання довідково-інформаційних документів	4		2	2
18	Особливості складання розпорядчих та організаційних документів	2			2
19	Укладання фахових документів	6		4	2
	Усього	54	2	30	22

Примітка. Години самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва тем	Кількість годин
1	Культура мовлення під час дискусії	2
2	Специфіка мовлення фахівця	2
3	Основні правила ділового спілкування	2
4	Правила спілкування фахівця при проведенні зустрічей, переговорів, прийомів та по телефону	2
5	Спеціальна термінологія і професіоналізми	2
6	Типи термінологічних словників	2
7	Складноскорочені слова, абрєвіатури та графічні скорочення	2
8	Морфологічні норми сучасної української літературної мови. Числівники, прийменники та дієслівні форми у професійному мовленні	2
9	Синтаксичні норми сучасної української літературної мови. Складні випадки керування та узгодження у професійному мовленні	2
10	Оформлення довідково-інформаційних документів: виробничі звіти, виробничі протоколи, витяг з протоколу	
11	Особливості складання розпорядчих та організаційних документів	2
12	Укладання фахових документів	2
	Усього	24

ЗМІСТ

Тема 1. Вступ. Державотворча роль мови. Функції мови. Стилi, типи i форми мовлення

ЛЕКЦІЯ

Предмет i структура курсу “Українська мова (за професійним спілкуванням)”. Нормативні документи про державний статус української мови. Мова як генетичний код нації. Стилi сучасної української мови. Особливості лексики та синтаксичної організації офіційно-ділового стилю. Типи мовлення.

Тема 2. Літературна мова. Мовна норма. Культура мови. Культура мовлення під час дискусії

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Поняття про літературну мову. Мовна норма, варіанти норм. Ознаки та аспекти культури мовлення. Мовленнєва культура — критерій професійної майстерності фахівця. Причини недостатнього рівня культури мовлення та способи підвищення мовленнєвої культури. Культура мовлення під час дискусії.

Практичні навички:

— орієнтація в основних процесах розвитку сучасної літературної мови.

Тема 3. Специфіка мовлення фахівця

САМОСТІЙНА РОБОТА

Мова i професія. Майстерність публічного виступу. Види підготовки до виступу. Управління мовленням та його структурування з допомогою тематичної організації, зв’язності та злитості. Набір відповідних тактичних та мовних засобів у межах конкретного виду усного спілкування.

Тема 4. Формування навичок i прийомів мислення. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Основні закони риторики

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Мова i думка. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Формулювання понять, порівняння i зіставлення, виділення головного, систематизація, узагальнення, аргументація, доведення, встановлення

причиново-наслідкових зв'язків, спростування, складання алгоритму, робота за аналогією, висування гіпотез, експериментування і моделювання. Закони риторики.

Практичні навички:

- володіння прийомами мислення та мовлення, збагачування індивідуального словника, правильне читання, осмислення й опрацювання тексту, вміння відредагувати текст.

Тема 5. Етика ділового спілкування, її предмет і завдання

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Поняття спілкування. Сутність і зміст етики ділового спілкування. Етичні норми і нормативи. Професійна етика. Вчинок як першоелемент моральної діяльності.

Практичні навички:

- використання набутих знань у процесі спілкування.

Тема 6. Структура ділового спілкування. Техніка ділового спілкування. Мовленевий етикет

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Форми та функції ділового спілкування. Бар'єри в спілкуванні, його рівні. Сучасні теорії міжособових стосунків. Основні види ділового спілкування: публічний виступ, ділова бесіда, службова нарада та переговори. Основні правила ділового спілкування. Мовленевий етикет у діловому спілкуванні.

Практичні навички:

- уміння говорити, слухати, формулювати запитання, сприймати партнера та вести переговори.

Тема 7. Правила спілкування фахівця при проведенні зустрічей, переговорів, прийомів та по телефону

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Загальні принципи і правила ділового спілкування фахівця: моральність, повага до інших людей, раціональність, правила критики та самокритики. Культура телефонного діалогу.

Практичні навички:

- спілкування по телефону, підготовка й проведення ділової зустрічі та прийом.

Тема 8. Терміни і термінологія. Загальнонаукові терміни

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Терміни і термінологія. Лексика зі сферою вживання. Термінологічна і професійна лексика, її відмінність від загальнонавчаної. Функції та структурно-граматичні особливості слів-термінів. Джерела, походження, способи творення термінологічної лексики. Правила вживання термінів.

Практичні навички:

- володіння літературною професійною мовою;
- користування термінологічними словниками та словниками іншомовних слів;
- правильне вжиття термінів свого фаху.

Тема 9. Спеціальна термінологія і професіоналізми

САМОСТІЙНА РОБОТА

Терміни і професіоналізми. Творення професіоналізмів. Фразеологічні одиниці, кліше та використання їх у мовленні. Джерела походження фразеологізмів. Сфери вживання.

Тема 10. Типи термінологічних словників

САМОСТІЙНА РОБОТА

Правила вживання термінів свого фаху, правила правопису термінів та слів іншомовного походження.

Тема 11. Точність і доречність мовлення. Складні випадки слововживання. Пароніми та омоніми. Вибір синонімів

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Багатозначність слова. Синонімічний вибір слова. Словники синонімів та паронімів: правила користування. Пароніми та омоніми у мові фаху. Складноскорочені слова, аббревіатури та графічні скорочення. Аббревіатури загальнонавчані та вузькоспеціальні у тексті (граматичні форми).

Практичні навички:

- знаходження в тексті синонімів, паронімів, омонімів та доречне використання їх у професійному мовленні;
- користування словниками, редагування текстів.

Тема 12. Орфографічні та орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Словники

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Особливості українського правопису. Правопис прізвищ, імен та по батькові в українській мові. Правопис складних іменників та прикметників. Правопис прислівників.

Практичні навички:

- використання правил орфографії сучасної української літературної мови в професійному спілкуванні.

Тема 13. Морфологічні норми сучасної української літературної мови у професійному спілкуванні

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Особливості використання різних частин мови (іменників, займенників, прикметників, числівників, дієслів, прийменників) у професійному спілкуванні.

Практичні навички:

- доречне добирання граматичних форм іменників;
- правильне вжиття форм прикметників у діловому спілкуванні;
- правильне записування цифрової інформації;
- використання дієслівних форм та прийменникових конструкцій у професійних текстах.

Тема 14. Синтаксичні норми сучасної української літературної мови

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Синтаксичні структури сучасної української літературної мови у професійному спілкуванні. Прямий порядок слів, вживання інфінітивних конструкцій, дієприслівникових та дієприкметникових зворотів, однорідних членів речення. Місце в реченні вставних слів та словосполучень. Складні випадки керування та узгодження у професійному мовленні. Просте і складне речення.

Практичні навички:

- правильне будовання синтаксичних конструкцій при складанні професійних текстів.

Тема 15. Складання професійних документів: загальні вимоги, текст, основні реквізити, види

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Документ — основний вид ділового мовлення. Види документів та їх класифікація. Стандартні і нестандартні документи. Правила оформлення документів.

Практичні навички:

- складання ділових паперів управлінської документації обраної професії, грамотне написання й оформлення документів;

Тема 16. Укладання документів щодо особового складу

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Документи щодо особового складу: автобіографія, характеристика, накази щодо особового складу, резюме, заява.

Практичні навички:

- грамотне написання й оформлення документів.

Тема 17. Укладання довідково-інформаційних документів

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Види службових листів. Ділове листування. Вимоги до ділового листування. Оформлення довідково-інформаційних документів: оголошення, запрошення, доповідні і пояснювальні записки, виробничі звіти. Виробничі протоколи. Витяг з протоколу.

Практичні навички:

- оформлення довідково-інформаційних документів;
- складання різних видів ділових листів, правильне писання виробничих протоколів та витягів з протоколів.

Тема 18. Особливості складання розпорядчих та організаційних документів

САМОСТІЙНА РОБОТА

Управлінська документація. Оформлення стандартних документів. Розпорядчі документи: наказ, розпорядження, постанова. Організаційні документи: статут, інструкція, положення.

Тема 19. Укладання фахових документів

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Правила оформлення текстів документів свого фаху з бездоганним застосуванням орфографічних та пунктуаційних норм літературної мови.

Практичні навички:

- складання текстів документів свого фаху, бездоганне застосування орфографічних та пунктуаційних норм літературної мови.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Орієнтація в основних процесах розвитку сучасної літературної мови.
2. Підготовка до публічного виступу, правильне сприйняття фахової інформації, володіння різними видами усного професійного спілкування.
3. Володіння прийомами мислення та мовлення, збагачення індивідуального словника, правильного читання, осмислення, опрацювання, редагування тексту.
4. Використання набутих знань у процесі ділового спілкування.
5. Уміння говорити, слухати, формулювати запитання, сприймати партнера та вести переговори.
6. Спілкування по телефону, підготовка й проведення ділових зустрічей та прийомів.
7. Оволодіння літературною професійною мовою, використання термінологічних словників та словників іншомовних слів, правильне використання термінів свого фаху.
8. Користування термінологічними словниками та словниками іншомовних слів, використання термінів і фразеологічних одиниць у професійному мовленні.
9. Користування термінологічними словниками, правильне вживання термінів свого фаху.
10. Знаходження в тексті синонімів, паронімів, омонімів та доречне використання їх у професійному мовленні; користування словниками, редагування текстів.
11. Використання правил орфографії сучасної української літературної мови в професійному спілкуванні.
12. Доречне добирання граматичних форм іменників; правильне вжиття форм прикметників у діловому спілкуванні.
13. Правильне будовання синтаксичних конструкцій при складанні професійних текстів.
14. Складання ділових паперів управлінської документації обраної професії, грамотне написання й оформлення документів.
15. Оформлення довідково-інформаційних документів, складання різних видів ділових листів, правильне написання виробничих протоколів та витягів з протоколів.
16. Правильне складання розпорядчих документів, грамотне їх оформлення.
17. Складання текстів документів свого фаху, бездоганне застосування орфографічних та пунктуаційних норм літературної мови.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Основні завдання курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)”.
2. Основні тенденції розвитку української літературної мови на сучасному етапі.
3. Культура фахового мовлення.
4. Державотворча роль мови. Мова як засіб пізнання, мислення, спілкування. Функції мови.
5. Стили і типи мовлення.
6. Основні ознаки офіційно-ділового стилю.
7. Літературна мова. Мовна норма. Види норм.
8. Культура мови. Культура мовлення під час дискусії.
9. Мова і професія.
10. Майстерність публічного виступу. Види підготовки до виступу.
11. Мова і думка. Види, форми, прийоми розумової діяльності.
12. Основні закони риторики.
13. Поняття етики ділового спілкування, її предмет і завдання.
14. Основні види ділового спілкування: публічний виступ, ділова бесіда, службова нарада та переговори.
15. Основні правила ділового спілкування.
16. Мовленнєвий етикет.
17. Професійна етика медичного працівника.
18. Правила спілкування фахівця при проведенні зустрічей, переговорів, прийомів та по телефону.
19. Терміни і термінологія.
20. Лексика за сферою вживання.
21. Термінологічна і професійна лексика, її відмінність від загальнонавчальної.
22. Типи термінологічних словників.
23. Складні випадки слововживання.
24. Пароніми та омоніми в діловому мовленні.
25. Синоніми в діловому мовленні.
26. Фразеологічні звороти у мовленні медиків.
27. Багатозначні слова і контексти. Синонімічний вибір слова.
28. Складноскорочені слова, аббревіатури та графічні скорочення.
29. Орфографічні норми сучасної української літературної мови.
30. Правопис прізвищ, імен та по батькові.
31. Вживання м'якого знака та апострофа.
32. Правопис префіксів.
33. Безособові конструкції на **-но**, **-то**.
34. Зміни приголосних при словотворенні та словозміні.
35. Ознаки культури мови.
36. Орфоепічна правильність мовлення.

37. Граматична правильність мовлення.
38. Точність мовлення.
39. Логічність мовлення.
40. Багатство і різноманітність мовлення.
41. Чистота мовлення.
42. Доречність мовлення.
43. Виразність мовлення.
44. Культура діалогу.
45. Морфологічні норми сучасної української літературної мови, варіанти норм.
46. Правопис відмінкових закінчень іменників II відміни у родовому відмінку.
47. Рід, число невідмінюваних іменників.
48. Правопис складних іменників та прикметників.
49. Правопис прислівників.
50. Особливості вживання числівників у діловому мовленні.
51. Прийменник **по** в діловому мовленні.
52. Синтаксичні норми сучасної української літературної мови.
53. Складні випадки керування в службових документах.
54. Однорідні члени речення в діловому мовленні.
55. Вживання дієприкметникових та дієприслівникових зворотів у діловому мовленні.
56. Документ — основний вид ділового мовлення. Загальні вимоги до складання документів.
57. Види документів та їх класифікація.
58. Правила оформлення сторінки. Вимоги до тексту документа.
59. Реквізити документів та вимоги до їх написання.
60. Документи щодо особового складу: автобіографія, характеристика, накази щодо особового складу, резюме, заява.
61. Довідково-інформаційні документи.
62. Види службових листів. Ділове листування. Вимоги до офіційного листування. Етикет ділового листування.
63. Телеграма. Факс.
64. Оформлення довідково-інформаційних документів: оголошення, запрошення, доповідні і пояснювальні записки, виробничі звіти. Виробничі протоколи. Витяг з протоколу.
65. Особливості складання розпорядчих та організаційних документів.
66. Укладання фахових документів.
67. Температурний листок.
68. Термінове повідомлення про інфекційне захворювання.
69. Направлення хворого на дослідження.
70. Протокол про порушення санітарних норм.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Загнітко А.П., Данилюк І.Г. Українське ділове мовлення: професійне й непрофесійне спілкування. — Донецьк: ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. — 480 с.

Культура фахового мовлення: навч. посіб. / За ред. Н.Д. Бабич. — Чернівці: Книги XXI, 2005. — 572 с.

Мацюк З.О., Станкевич Н.І. Українська мова професійного спілкування. — К.: Каравела, 2005.

Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура українського фахового мовлення: навч. посіб. — К.: ВЦ “Академія”, 2007. — 360 с.

Український правопис / НАН України. Інститут мовознавства імені О.О. Потебні: Інститут української мови. — стереотип. вид. — К.: Наукова думка, 2003. — 240 с.

Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / За ред. Л.О. Пустовіт. — К.: Довіра, 2000. — 1017 с.

Шевчук С.В., Кабиш О.О. Практикум з українського ділового мовлення: навч. посіб. — К.: Арій, 2008. — 160 с.

Додаткова

Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. — К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. — 344 с.

Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови: підручник. — К.: Вища школа, 2003. — 462 с.

Мозговий В.І., Семенова Л.П., Лазарева Л.К. Ділова мова у таблицях. — Донецьк: РВ ДонНТУ, 2003. — 106 с.

Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 291 с.

Посібник з теорії і практики ділової української мови / Укладач: Т.М. Антонюк. — Чернівці, 2000. — 57 с.

Словники

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. — 896 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2007. — 1736 с.

Головащук І.С. Російсько-український словник сталих словосполучень. — К., 2001.

Головащук І.С. Українське літературне слововживання: Словник-довідник з культури української мови. — Львів: Фенікс, 1996.

Гринчишин Д.Г. та ін. Словник-довідник з культури української мови.

— Львів: Фенікс, 1996.

Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. Словник паронімів української мови: 2-ге вид., перероб. і доп. — К., 2000.

Івченко А. Глумачний словник української мови. — Харків: Фоліо, 2001.

Новий російсько-український словник-довідник: Близько 65 тис. слів / С.Я. Єрмоленко, В.І. Єрмоленко, К.В. Ленець, Л.О. Пустовіт. — К.: Довіра, 1996. — 797 с.

Пустовіт Й.О. та ін. Словник іншомовних слів. — К.: Довіра, 2000. — 635 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки. — К.: Наук. думка, 1994.

Словник синонімів української мови: У 2-х томах / Редкол. А.А. Бурячок та ін. — К.: Наук. думка, 2000.

Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. — К.: Наукова думка, 2003. — 1104 с. — (Словники України).

Шевчук С.В. Російсько-український словник ділового мовлення. Русско-украинский словарь деловой речи. — К.: Вища шк., 2008. — 487 с.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа “Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів” МОЗ України

ПОГОДЖЕНО	ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Державної установи «Центральний методичний кабінет підготовки молодших спеціалістів МОЗ України»	Заступник Директора Департаменту кадрової політики, освіти, науки та запобігання корупції МОЗ України
 Т.І. Чернишенко	 О.П. Волосовець

ІНОЗЕМНА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів
I—III рівнів акредитації за спеціальністю
5.12020101 “Фармація”

Київ
2011

ІНОЗЕМНА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Укладачі:

І.Є. Процюк — викладач вищої категорії, голова циклової комісії філологічних дисциплін Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича;

О.В. Халіман — канд. філол. наук, голова циклової комісії мови та літератури Коледжу Національного фармацевтичного університету;

Л.С. Прокочук — викладач II категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича;

О.П. Сокур — викладач II категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича.

Програму розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної комісії з фармації Міністерства освіти, молоді та спорту України 13.10.2011 р., протокол № 5.

Рецензенти:

О.М. Мосейчук — канд. філол. наук, старший викладач кафедри англійської філології ім. Д.І. Квеселевича Житомирського державного університету ім. І.Я. Франка;

Н.О. Сердега — викладач вищої кваліфікаційної категорії, голова циклової комісії іноземних мов Житомирського інституту медсестринства;

І.В. Мікушина — викладач I категорії Криворізького медичного коледжу;

Н.В. Коваль — викладач I категорії Криворізького медичного коледжу.

© МОЗ України, 2011

© ВСВ“Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з дисципліни “Іноземна мова (за професійним спрямуванням)” складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації за спеціальністю 5.12020101 “Фармація” відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ і ОПП, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р., та навчальних планів 2011 р.

Предметом вивчення дисципліни є лексико-граматичні й комунікативні особливості іноземної мови, яку вивчають у проекції на конкретну спеціалізацію студентів та науково-технічне й культурне співробітництво з іншими країнами, а також повсякденні й ділові контакти, спілкування в усній та письмовій формах.

Навчальний курс ґрунтується на поєднанні чотирьох видів мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, аудіювання та письма) з використанням автентичних матеріалів з іншомовних джерел та вітчизняної навчальної й методичної літератури.

Іноземна мова (за професійним спрямуванням) передбачає міждисциплінарну інтеграцію: її вивчають паралельно з дисциплінами професійної та практичної підготовки для поглиблення фахового рівня знань, що забезпечить формування соціально-особистісних та інструментальних компетенцій студентів.

На вивчення дисципліни згідно з освітньо-професійною програмою та примірним навчальним планом відводиться 216 год.

Під час засвоєння теоретичного матеріалу значну увагу варто приділяти практичному опануванню студентами мовленнєвих умінь на рівні, достатньому для іншомовного спілкування у сферах професійної діяльності в типових ситуаціях в усній та письмовій формах, забезпеченню розвитку навичок аналітичного читання, розумінню та використанню іншомовних джерел фармацевтичної та медичної тематики, мовно-комунікативному рівню проведення презентацій, написанню анотацій іноземною мовою.

Основними завданнями дисципліни є формування в студентів умінь та навичок логічного вираження думки, послідовності мовлення, вміння користуватися професійно-орієнтованою лексикою відповідно до правил її вживання в професійному спілкуванні іноземною мовою.

До програми додається тематичний план практичних занять, перелік практичних навичок, що ними повинні оволодіти студенти, орієнтовні теми з граматики, орієнтовні завдання для диференційованого заліку та список рекомендованої літератури.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- професійно-орієнтований лексико-граматичний матеріал, що його використовують у різних комунікативних ситуаціях;
- лексичний мінімум ділових контактів, мовленнєвий етикет спілкування;

- словотвірні морфеми та моделі, характерні для мови спеціальності, що вивчається, зокрема сфери термінотворення;
- граматику для усного мовлення та письмового викладу інформації;
- граматичні та семантичні засоби зв'язку тексту як єдиного цілого;
- особливості перекладу текстів фармацевтичної та медичної тематики.

Студенти повинні вміти:

- вести діалогічне мовлення загальнонаукового та професійно-орієнтованого характеру;
- спілкуватися в типових ситуаціях професійної діяльності, готувати доповіді в професійно-орієнтованій галузі, розуміти монологічні повідомлення в межах ситуації спілкування, застосовувати елементи дискурсивної компетенції;
- реалізовувати аналітичне опрацювання іншомовних джерел наукового характеру (статті, монографії, реферати тощо);
- реалізовувати комунікативні наміри на письмі, застосовуючи елементи соціокультурної та соціолінгвістичної компетенцій;
- фіксувати та передавати письмово необхідну інформацію, складати план тексту, рецензувати, анотувати його, робити висновки та висловлювати свої пропозиції.

Студенти мають бути поінформовані про:

- основи міжкультурної комунікації України та країни, мова якої вивчається;
- особливості фармацевтичної та медичної освіти в Україні та країні, мова якої вивчається.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		Усього	Практичні заняття	Самостійна робота
	Розділ 1. Перехідно-підготовчий етап			
1	Іноземна мова — мова ділового спілкування	6	6	
2	Особиста інформація	8	8	
3	Основи міжкультурної комунікації (регіональні, соціальні, культурні особливості України та країни, мова якої вивчається)	8	8	
4	Психічне та фізичне здоров'я	10	10	
	Розділ 2. Професійно орієнтований етап			
5	Вступ до спеціальності. Навчальний заклад	6	6	
6	Фармація. В аптеці	10	10	
7	Хімія	8	8	
8	Лікарські рослини. Ліки. Класифікація та характеристика типів ліків. Рецепт. Анотація до лікарського засобу	12	12	
9	Історія розвитку медицини та фармації в Європі та Україні	8	8	
10	Системи охорони здоров'я та професійної медичної і фармацевтичної освіти в Україні та країні, мова якої вивчається	4	4	
11	Профілактична медицина	6	6	
12	Основні системи людського організму	18	18	
	<i>Самостійна робота</i>	112		112
	Усього	216	104	112

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗМІСТ

Розділ 1. Перехідно-підготовчий етап

Тема 1. Іноземна мова — мова ділового спілкування

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Мовленнєвий етикет. Мовні моделі ввічливості. Звертання, привітання, вибачення, подяка, прохання, прощання як функціональні формули категорії ввічливості.

Роль іноземної мови в житті сучасної людини. Систематизація фонетичних, лексичних, граматичних особливостей мови, що вивчається.

Практичні навички:

- засвоєння фонетичних, лексичних, граматичних особливостей, найуживаніших формул мовленнєвого етикету іноземної мови, що вивчається;
- використання мовних моделей звертання, привітання, вибачення, подяки, прохання, прощання тощо в конкретних ситуаціях з урахуванням фонетичних, лексичних, граматичних особливостей іноземної мови, що вивчається.

Тема 2. Особиста інформація

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Особиста інформація. Моя сім'я. Рідна мова. Рідне місто (село). Подорожі.

Підготовка письмових розповідей: повідомлення, фактичний репортаж.

Практичні навички:

- засвоєння лексико-граматичного мінімуму та найуживаніших комунікативних моделей з теми;
- засвоєння інформації про види письмових розповідей та план їх написання;
- повідомлення персональної інформації в усній та письмовій формах, визначення своїх рис та особливостей.

Тема 3. Основи міжкультурної комунікації (регіональні, соціальні, культурні особливості України та країни, мова якої вивчається)

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Порівняльна характеристика географічного положення, чисельності населення, систем навчання тощо України та країни, мова якої вивчається.

Написання листів. Види листів. Службові та особисті листи. План написання листів.

Практичні навички:

- оволодіння лексичним мінімумом краєзнавчої сфери;
- знання культурних та краєзнавчих особливостей України та країни, мова якої вивчається;
- аналіз відмінностей між країнами;
- узагальнення, систематизація, порівняння отриманої інформації та надання їй оцінки в листі.

Тема 4. Психічне та фізичне здоров'я

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вплив погоди на настрій та здоров'я людей. Погода в Україні та в країні, мова якої вивчається. У лікаря.

Письмове обґрунтування. Види обґрунтувань: переваги/недоліки, думка/рішення, дискурсивні есе. Структура обґрунтувань.

Практичні навички:

- оволодіння лексико-граматичним мінімумом та найуживанішими виразами зі сфери погоди, здоров'я людини, спілкування пацієнта з лікарями-спеціалістами;
- уміння доцільно використовувати в спілкуванні найуживаніші вислови, необхідні для ведення бесіди з лікарями, письмово обґрунтовувати причини хвороб та пропонувати шляхи їх подолання;
- написання дискурсивних есе за визначеною темою.

Розділ 2. Професійно орієнтований етап

Тема 5. Вступ до спеціальності. Навчальний заклад

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вступ до спеціальності. Навчальний заклад, навчальний план. Профільні предмети. Монолог на професійну тематику.

Практичні навички:

- засвоєння професійно орієнтованого лексико-граматичного матеріалу, необхідного для презентації професійного характеру;
- підготовка монологічного повідомлення професійного характеру за визначеною темою;
- засвоєння найуживаніших комунікативних моделей фармацевтичної та медичної тематики;
- уміння ознайомити гостей зі своїм навчальним закладом.

Тема 6. Фармація. В аптеці

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Фармація як наука, її історія та сучасність.

Аптека — майбутнє місце роботи студента-фармацевта. Обов'язки фармацевта в аптеці. Анотування та реферування професійно орієнтованих іншомовних джерел.

Практичні навички:

- засвоєння базового лексико-граматичного мінімуму;
- засвоєння основ анотування та реферування професійно орієнтованих іншомовних джерел;
- формування вмінь написання анотації та реферату;
- диференціювання обов'язків працівників аптеки;
- ведення бесіди з використанням спеціальної фармацевтичної термінології.

Тема 7. Хімія

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Хімія, предмет її вивчення, розділи хімії. Періодична система хімічних елементів. Атоми. Основи перекладу професійно-орієнтованих текстів.

Практичні навички:

- засвоєння професійно орієнтованого лексико-граматичного матеріалу;
- оволодіння лексико-граматичними особливостями оглядів професійної та наукової літератури;
- засвоєння основних правил перекладу професійно орієнтованих іншомовних джерел;
- характеристика хімії як науки, визначення предмету вивчення хімії, її розділів, опис періодичної системи хімічних елементів, засвоєння будови атома.

Тема 8. Лікарські рослини. Ліки. Класифікація та характеристика типів ліків. Рецепт. Анотація до лікарського засобу

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Види рослин. Лікарські рослини. Збір лікарських рослин.

Класифікація ліків. Основні типи ліків, їх класифікація за формою, способом дії та основними характеристиками.

Структура та правила написання рецепта, лексико-граматичні особливості рецепта, використання латинських абревіатур.

Структура анотації до лікарського препарату (опис, фармакологічна дія, дозування, застосування, побічна дія тощо). Лексико-граматичні особливості перекладу анотації до лікарського засобу.

Абревіатура в рекламі лікарських засобів. Зразки реклами, її переклад.

Практичні навички:

- засвоєння лінгвістичних особливостей перекладу іншомовних джерел;
- знання історії застосування в медичній практиці лікарських рослин, їх назв, правил збору;
- засвоєння класифікацій лікарських засобів;
- знання структури рецептів іноземною мовою;
- оволодіння правилами написання рецепта іноземною мовою;
- переклад анотацій та реклами лікарських засобів.

Тема 9. Історія розвитку медицини та фармації в Європі та Україні

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Історія розвитку медицини та фармації в Європі та Україні. Видатні хіміки, фармацевти, лікарі (М. Пирогов, О. Богомолець, Д. Заболотний, О. Флемінг, Г. Бурхав), їх внесок у науку. Основи перекладу професійно орієнтованих іншомовних джерел.

Практичні навички:

- засвоєння інформації про етапи розвитку фармації та медицини;
- усвідомлення внеску видатних вчених-хіміків та медиків у розвиток науки;
- оволодіння основними правилами перекладу професійно орієнтованих іншомовних джерел.

Тема 10. Системи охорони здоров'я та професійної медичної й фармацевтичної освіти в Україні та країні, мова якої вивчається

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Системи охорони здоров'я, вища медична та фармацевтична освіта в Україні та в країні, мова якої вивчається.

Опрацювання іншомовної оригінальної літератури та розширення лексико-граматичних навичок.

Практичні навички:

- виділення особливостей систем охорони здоров'я України та країни, мова якої вивчається;
- ознайомлення з системою медичної та фармацевтичної освіти в Україні та в країні, мова якої вивчається;
- оволодіння методами перекладу та реферування іншомовних джерел професійного характеру;
- опрацювання професійно орієнтованих джерел та їх реферування.

Тема 11. Профілактична медицина

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Профілактика захворювань (СНІД, серцевий напад, застуда, біль у спині тощо).

Комп'ютерний переклад іншомовної інформації. Посткомп'ютерне редагування перекладу.

Практичні навички:

- засвоєння базового лексико-граматичного матеріалу з теми;
- засвоєння найуживаніших висловів зі сфери лікування та профілактики хвороб;
- обґрунтування доцільності профілактичних заходів щодо низки хвороб;
- аналіз, порівняння, систематизація й коментування одержаної інформації;
- вміння робити власні висновки;
- використання комп'ютерних систем автоматизованого перекладу та електронних словників під час виконання професійних обов'язків;
- оволодіння основами комп'ютерного перекладу та посткомп'ютерного редагування перекладу іншомовної інформації.

Тема 12. Основні системи людського організму

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

М'язово-скелетна, серцево-судинна, травна, дихальна, нервова системи.

Анатомічні, клінічні та фармацевтичні терміни. Етимолого-семантичний аналіз фармацевтичної та медичної термінології.

Робота з іншомовними автентичними джерелами професійного та наукового змісту (журнальні статті, монографії, реферати тощо). Особливості перекладу медичних та фармацевтичних термінів.

Практичні навички:

- засвоєння професійно орієнтованого лексико-граматичного матеріалу;
- знання будови, функцій та лікування захворювань основних систем людського організму;
- засвоєння грецьких та латинських терміноелементів, що входять до складу медичних термінів;
- знання лексико-граматичних особливостей огляду наукової літератури;
- етимолого-семантичний аналіз фармацевтичної та медичної термінології;
- переклад автентичних текстів професійного змісту.

ОРІЄНТОВНІ ТЕМИ З ГРАМАТИКИ

1. Засоби словотворення.
2. Порядок слів у простому й складному реченнях.
3. Іменник. Вживання артиклів. Відмінювання іменників. Множина іменників.
4. Прикметник. Особливості вживання. Ступені порівняння.
5. Числівник. Кількісні й порядкові числівники.
6. Займенник. Розряди. Особливості вживання.
7. Прислівник. Ступені порівняння.
8. Дієслово. Система часових та видових форм дієслова. Узгодження часів. Активний і пасивний стани дієслова. Модальні дієслова та їх еквіваленти. Інфінітив. Звороти з інфінітивом.
9. Дієприкметник. Особливості вживання.
10. Прийменники. Керування прийменників.
11. Сполучники. Особливості вживання.
12. Пряма й непряма мова.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Використання мовних моделей звертання, привітання, вибачення, подяки, прохання, прощання тощо в конкретних ситуаціях з урахуванням фонетичних, лексичних, граматичних особливостей іноземної мови, що вивчається.
2. Повідомлення інформації особистого плану в усній та письмовій формах, визначення своїх рис та особливостей.
3. Аналіз відмінностей між Україною та країною, мова якої вивчається.
4. Узагальнення, систематизація, порівняння отриманої інформації та надання їй оцінки в листі.
5. Уміння доцільно використовувати в спілкуванні найуживаніші вислови, необхідні для ведення бесіди з лікарями-спеціалістами, письмово обґрунтовувати причини хвороб та пропонувати шляхи їх подолання.
6. Написання дискурсивних есе за визначеною темою.
7. Написання анотацій та рефератів.
8. Диференціювання обов'язків працівників аптеки
9. Уміння ознайомити гостей зі своїм навчальним закладом.
10. Підготовка монолога професійного змісту за визначеною темою.
11. Ведення бесіди з використанням спеціальної фармацевтичної термінології.
12. Знання застосування в медичній практиці лікарських рослин, їх назв, правил збору.
13. Засвоєння класифікацій лікарських засобів.
14. Знання структури рецептів іноземною мовою та оволодіння правилами написання рецепта іноземною мовою.
15. Уміння перекладати анотації та реклами лікарських засобів.
16. Засвоєння інформації про етапи розвитку фармації та медицини; усвідомлення внеску видатних вчених-хіміків та медиків у розвиток науки.
17. Оволодіння методами перекладу та реферування іншомовних джерел професійного характеру.
18. Обґрунтування доцільності профілактичних заходів щодо низки хвороб.
19. Аналіз, порівняння, систематизація й коментування одержаної інформації.
20. Вміння робити власні висновки.
21. Знання будови, функцій та способів лікування захворювань основних систем людського організму.
22. Використання комп'ютерних системи автоматизованого перекладу та електронних словників під час перекладу професійно-орієнтованих текстів.
23. Етимолого-семантичний аналіз фармацевтичної та медичної термінології.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Розповісти про вивчення іноземної мови, її роль у житті сучасної людини.
2. Розповісти про себе, визначаючи свої риси та особливості.
3. Надати коротку порівняльну характеристику географічного положення, населення, навчання тощо України та країни, мова якої вивчається.
4. Написати своєму другові листа про те, як змінилось Ваше життя з моменту вступу до фармацевтичного коледжу.
5. Письмово обґрунтувати вплив погоди на настрій та здоров'я людей.
6. Ознайомити гостей зі своїм навчальним закладом.
7. Підготувати розповідь "Моя майбутня професія".
8. Написати повідомлення про аптеку, в якій Ви проходили практику.
9. Розповісти про майбутнє місце роботи студента-фармацевта та обов'язки фармацевта в аптеці.
10. Надати характеристику хімії як науці, визначити предмет вивчення хімії, її розділи. Розповісти про будову періодичної таблиці хімічних елементів.
11. Описати лабораторію навчального закладу за вибором.
12. Визначити особливості рецепту.
13. Визначити основні структурні складові, з яких складається анотація до лікарських препаратів.
14. Розповісти про історію застосування в медичній практиці лікарських рослин.
15. Визначити етапи розвитку фармації та медицини в Європі та Україні.
16. Проаналізувати внесок видатних вчених-хіміків та медиків у розвиток науки.
17. Розповісти, що Вам подобається/не подобається в системі охорони здоров'я України. Обґрунтувати та порівняти з країною, мова якої вивчається.
18. Зробити етимолого-семантичний аналіз медичних та фармацевтичних термінів з теми за вибором.
19. Обґрунтувати доцільність профілактичних заходів щодо хвороб: серцевий напад, застуда, біль у спині.
20. Допомогти своєму другові підготуватися до заліку з анатомії. Стисло викласти будову однієї із систем людського організму (на вибір викладача).

ЛІТЕРАТУРА

Басова Н.В. Німецький для коледжей (Deutsch für Colleges) / Н.В. Басова, Т.Г. Коноплева. — Ростов н/Д: Фенікс, 2003. — 416 с.

Вікно в Британію: відео курс. — Oxford, 1998.

Голіцинський Ю.Б. Граматика: зб. вправ / Ю.Б. Голіцинський. — К.: А.С.К., 2005. — 544 с.

Григор'єва М.В. Англійська мова для студентів фармацевтичних вузів та факультетів: підр. / М.В. Григор'єва, Г.В. Кривич, О.Є. Гущенко. — Х.: Основа, 1997. — 352 с.

Григор'єва М.В. Німецька мова: підр. / М.В. Григор'єва, В.Д. Володіна, В.І. Жаренков, Л.М. Протасенко. — Х.: Основа, Видавництво НФаУ, 2001. — 408 с.

Григор'єва М.В. Німецький язик: учебн. пособие / М.В. Григор'єва, О.А. Синельникова, — К.: Вища шк., 1990. — 231 с.

Гусева П.Т. Streiflichter aus Deutschland / П.Т. Гусева, Г.В. Гоголева, С.Ф. Корогодіна. — Х.: Ранок, 2009. — 80 с.

Драб Н.Л. Практична граматики німецької мови: посібн. / Н.Л. Драб, С.О. Скринька, С.І. Стаброс. — Вінниця: Нова книга, 2007. — 280 с.

Маслюк Я.О. Topics and Vocabulary. Теми та словник: навч.-метод. посібн. / Я.О. Маслюк. — Тернопіль: Амбер, 1997. — 144 с.

Процюк І.Є. Англійська мова для фармацевтів: підручн. / І.Є. Процюк, О.П. Сокур, Л.С. Прокопчук. — К.: ВСВ "Медицина", 2011. — 448 с.

Янков А.В. Англійська мова для студентів-медиків / А.В. Янков. — К.: Вища шк., 1998. — 261 с.

Luke Prodromou. Rising Star. A Pre-First Certificate Course. Macmillan Publishers Limited, 2001.

Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. International student edition, Macmillan Publishers Limited, 2002.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа «Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів» МОЗ України

ПОГОДЖЕНО
Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»

Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України

О.П. Волосовець

ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних)
навчальних закладів I—III рівнів акредитації

2011

ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА

Укладачі:

Л.Є. Братанюк — викладач-методист, викладач вищої категорії, канд. юр. наук, викладач основ права Погребищенського медичного коледжу;

Ю.Б. Панасюк — викладач вищої категорії, викладач основ права, заступник директора з гуманітарної освіти та виховної роботи, Погребищенського медичного коледжу.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії соціально-економічних дисциплін Погребищенського медичного коледжу від 21.11.2011 р., протокол № 4.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні опорної циклової комісії з дисциплін хірургічного профілю ВМ(Ф)НЗ I—III рівнів акредитації МОЗ України.

Рецензенти:

І.І. Котюк — доктор юр. наук, завідувач кафедри криміналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка;

П.Г. Білоконний — доктор екон. наук, професор, ректор Вінницького фінансово-економічного університету;

О.Ф. Гаврилюк — викладач-методист, викладач вищої категорії, канд. мед. наук, директор Погребищенського медичного коледжу.

© МОЗ України, 2011

© ВСВ “Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму “Основи правознавства” для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації складено для спеціальностей: 5.12010101 “Лікувальна справа”, 5.12010102 “Сестринська справа”, 5.12010105 “Акушерська справа”, 5.12010103 “Медико-профілактична справа”, 5.12010201 “Лабораторна діагностика”, 5.12010104 “Стоматологія”, 5.12010106 “Стоматологія ортопедична”, 5.12020101 “Фармація”, відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ та ОПП підготовки молодших спеціалістів, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р. та навчальних планів 2011 р.

Метою навчальної дисципліни “Основи правознавства” є засвоєння студентами основних теоретичних положень і понять національного права України, розуміння ними Конституції та чинного законодавства України, закономірностей побудови правової держави, формування в них високого рівня правової свідомості та правової культури, вміння тлумачити і правильно застосовувати нормативно-правові акти у практичній медичній діяльності, грамотно оцінювати юридичні факти, вільно орієнтуватися в сучасному правовому полі.

Завдання навчальної дисципліни — надати студентам систематичні знання з юридичних наук. Засвоєння специфічної фахової термінології, певного правового мінімуму знань з конституційного, цивільного, сімейного, трудового, адміністративного, кримінального, медичного права України — неодмінна передумова майбутньої професійної діяльності фахівця в обставинах сучасного економічного життя.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- головні загальнотеоретичні поняття галузей цивільного, трудового, сімейного, адміністративного, господарського та кримінального права, їх тлумачення та категорії;
- завдання, мету та основні положення (принципи), відповідно до яких здійснюються цивільні, трудові, сімейні, адміністративні, господарські, медичні та кримінальні правовідносини в Україні;
- основні правила та процедури прийняття рішень та складання для їх закріплення відповідних документів з усіх питань, що виникають під час їх розгляду.

Студенти повинні вміти:

- своєчасно та правильно виявляти, перевіряти та оцінювати докази та фактичні обставини, які виникають у процесі практичної роботи та життя;
- правильно вибирати та аналізувати правові норми в процесі їх фактичного застосування;
- приймати законні, обґрунтовані та доцільні рішення з усіх питань, які

виникають повсякденно в реальному житті;

- набути твердих навичок з використання отриманих знань у стандартних ситуаціях — під час виконання вправ, розв'язання задач, аналізу навчальних тестів, що дасть змогу орієнтуватися в реальних життєвих ситуаціях і приймати правильні рішення.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010101 “ЛІКУВАЛЬНА СПРАВА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Основи теорії держави і права України. Право, мораль, медична етика та деонтологія	5	2	2	1
2	Основи конституційного права України. Права та обов'язки медичних працівників. Захист прав пацієнта	5	2	2	1
3	Основи адміністративного права України. Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я	6	2	2	2
4	Основи цивільного права і цивільного процесу. Цивільно-правовий статус медичного працівника	5	2	2	1
5	Основи трудового права. Особливості регулювання праці медичних працівників	5	2	2	1
6	Основи кримінального права. Кримінальна відповідальність в охороні здоров'я	6	2	2	2
7	Основи сімейного права. Медико-правові проблеми штучного запліднення	3	1	—	2
8	Основи права соціального захисту. Медичне обслуговування — одна з форм соціального забезпечення	5	1	2	2
9	Основи фінансового права України. Державна система медичної допомоги, її фінансування	4	2	—	2
10	Основи господарського права України. Приватна медична практика як вид спеціальної підприємницької діяльності	6	2	2	2
11	Основи екологічного права та завдання санітарно-епідеміологічного нагляду в галузі охорони навколишнього середовища	4	—	2	2
	Усього	54	18	18	18

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
5.12010102 “СЕСТРИНСЬКА СПРАВА”
5.12010104 “СТОМАТОЛОГІЯ”
5.12010106 “СТОМАТОЛОГІЯ ОРТОПЕДИЧНА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Основи теорії держави і права України. Право, мораль, медична етика та деонтологія	6	2	2	2
2	Основи конституційного права України. Права та обов'язки медичних працівників. Захист прав пацієнта	5	2	1	2
3	Основи адміністративного права України. Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я	5	2	1	2
4	Основи цивільного права і цивільного процесу. Цивільно-правовий статус медичного працівника	6	2	2	2
5	Основи трудового права. Особливості регулювання праці медичних працівників	6	2	2	2
6	Основи кримінального права. Кримінальна відповідальність в охороні здоров'я	6	2	2	2
7	Основи сімейного права. Медико-правові проблеми штучного запліднення	3	1	-	2
8	Основи права соціального захисту. Медичне обслуговування — одна з форм соціального забезпечення	5	1	2	2
9	Основи фінансового права України. Державна система медичної допомоги, її фінансування	4	2	—	2
10	Основи господарського права України. Приватна медична практика як вид спеціальної підприємницької діяльності	5	2	1	2
11	Основи екологічного права та завдання санітарно-епідеміологічного нагляду в галузі охорони навколишнього середовища	3	—	1	2
Усього		54	18	14	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010103 “МЕДИКО-ПРОФІЛАКТИЧНА СПРАВА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Основи теорії держави і права України. Право, мораль, медична етика та деонтологія	6	2	2	2
2	Основи конституційного права України. Права та обов'язки медичних працівників. Захист прав пацієнта	5	1	2	2
3	Основи адміністративного права України. Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я	5	1	2	2
4	Основи цивільного права і цивільного процесу. Цивільно-правовий статус медичного працівника	6	2	2	2
5	Основи трудового права. Особливості регулювання праці медичних працівників	6	2	2	2
6	Основи кримінального права. Кримінальна відповідальність в охороні здоров'я	6	2	2	2
7	Основи сімейного права. Медико-правові проблеми штучного запліднення	4	1	1	2
8	Основи права соціального захисту. Медичне обслуговування — одна з форм соціального забезпечення	4	1	1	2
9	Основи фінансового права України. Державна система медичної допомоги, її фінансування	4	1	1	2
10	Основи господарського права України. Приватна медична практика як вид спеціальної підприємницької діяльності	4	1	1	2
11	Основи екологічного права та завдання санітарно-епідеміологічного нагляду в галузі охорони навколишнього середовища	4	—	2	2
Усього		54	14	18	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010105 “АКУШЕРСЬКА СПРАВА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Основи теорії держави і права України. Право, мораль, медична етика та деонтологія	7	4	2	1
2	Основи конституційного права України. Права та обов'язки медичних працівників. Захист прав пацієнта	4	2	1	1
3	Основи адміністративного права України. Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я	4	2	—	2
4	Основи цивільного права і цивільного процесу. Цивільно-правовий статус медичного працівника	5	2	2	1
5	Основи трудового права. Особливості регулювання праці медичних працівників	6	4	1	1
6	Основи кримінального права. Кримінальна відповідальність в охороні здоров'я	5	2	1	2
7	Основи сімейного права. Медико-правові проблеми штучного запліднення	4	2	—	2
8	Основи права соціального захисту. Медичне обслуговування — одна з форм соціального забезпечення	5	2	1	2
9	Основи фінансового права України. Державна система медичної допомоги, її фінансування	4	2	—	2
10	Основи господарського права України. Приватна медична практика як вид спеціальної підприємницької діяльності	5	2	1	2
11	Основи екологічного права та завдання санітарно-епідеміологічного нагляду в галузі охорони навколишнього середовища	5	2	1	2
Усього		54	26	10	18

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010201 “ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Основи теорії держави і права України. Право, мораль, медична етика та деонтологія	6	2	2	2
2	Основи конституційного права України. Права та обов'язки медичних працівників. Захист прав пацієнта	5	2	1	2
3	Основи адміністративного права України. Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я	4	2	1	1
4	Основи цивільного права і цивільного процесу. Цивільно-правовий статус медичного працівника	5	2	2	1
5	Основи трудового права. Особливості регулювання праці медичних працівників	5	2	2	1
6	Основи кримінального права. Кримінальна відповідальність в охороні здоров'я	6	2	2	2
7	Основи сімейного права. Медико-правові проблеми штучного запліднення	5	2	1	2
8	Основи права соціального захисту. Медичне обслуговування — одна з форм соціального забезпечення	4	1	1	2
9	Основи фінансового права України. Державна система медичної допомоги, її фінансування	5	2	1	2
10	Основи господарського права України. Приватна медична практика як вид спеціальної підприємницької діяльності	5	2	1	2
11	Основи екологічного права та завдання санітарно-епідеміологічного нагляду в галузі охорони навколишнього середовища	4	1	1	2
Усього		54	20	15	19

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 5.12020101 “ФАРМАЦІЯ”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Основи теорії держави і права України. Право, мораль, медична етика та деонтологія	4	2	—	2
2	Основи конституційного права України. Права та обов'язки медичних працівників. Захист прав пацієнта	5	2	1	2
3	Основи адміністративного права України. Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я	5	2	1	2
4	Основи цивільного права і цивільного процесу. Цивільно-правовий статус медичного працівника	5	2	1	2
5	Основи трудового права. Особливості регулювання праці медичних працівників	6	2	2	2
6	Основи кримінального права. Кримінальна відповідальність в охороні здоров'я	6	4	—	2
7	Основи сімейного права. Медико-правові проблеми штучного запліднення	5	2	1	2
8	Основи права соціального захисту. Медичне обслуговування — одна з форм соціального забезпечення	4	2	—	2
9	Основи фінансового права України. Державна система медичної допомоги, її фінансування	4	2	—	2
10	Основи господарського права України. Приватна медична практика як вид спеціальної підприємницької діяльності	5	2	1	2
11	Основи екологічного права та завдання санітарно-епідеміологічного нагляду в галузі охорони навколишнього середовища	5	2	1	2
Усього		54	24	8	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Зв'язок лікарської етики та медичної деонтології з правовою культурою. Правова культура медичного працівника. Правове виховання: поняття, ознаки, функції.
2. Права та обов'язки медичних працівників. Визначення поняття "пацієнт". Права пацієнта.
3. Основні принципи накладання дисциплінарного стягнення у сфері медичної діяльності.
4. Загальна характеристика управління санітарно-епідеміологічним наглядом. Адміністративна відповідальність та фінансові санкції за порушення санітарного законодавства.
5. Відповідальність у цивільному праві, її підстави.
6. Цивільно-правова відповідальність медичних працівників. Мораль та шкода. Принципи компенсації моральної шкоди у сфері медичної діяльності.
7. Оплата праці працівників охорони здоров'я у разі відхилення від нормальних умов праці.
8. Матеріальна відповідальність у закладах охорони здоров'я.
9. Охорона праці в закладах охорони здоров'я. Юридична відповідальність медичних працівників за порушення законодавства про охорону праці.
10. Кримінально-правові наслідки евтаназії.
11. Злочини проти життя і здоров'я особи.
12. Злочини проти здоров'я населення: поняття та види.
13. Роль медичних працівників у правовому та медичному регулюванні сімейних відносин.
14. Медико-правові проблеми штучного запліднення.
15. Шляхи правового захисту сім'ї державою.
16. Медичне обслуговування — одна із форм соціального забезпечення.
17. Види державних пенсій. Допомоги: поняття і види.
18. Фінансування системи охорони здоров'я. Розвиток лікувальних закладів усіх форм власності.
19. Приватна медична практика як вид спеціальної медичної діяльності. Припинення приватної медичної практики.
20. Екологічне право: поняття, предмет і джерела. Об'єкти екологічного права. Правове забезпечення екологічної безпеки. Екологічна експертиза.
21. Роль санітарно-епідеміологічного нагляду. Юридична відповідальність у галузі екології.

ЗМІСТ

Тема 1. Основи теорії держави і права України. Право, мораль, медична етика та деонтологія

ЛЕКЦІЯ

Передумови виникнення держави і права в Україні. Теорії походження держави. Відмінності держави від соціальної організації первісного суспільства. Держава: поняття, ознаки та функції. Правова держава: поняття та ознаки. Право: поняття, ознаки та суть. Мораль і право в системі соціальних норм. Норми права та структура норми права. Джерела (форми) права. Система права. Правова система. Правові відносини: поняття, склад, види. Правопорушення та юридична відповідальність. Зв'язок лікарської етики та медичної деонтології з правовою культурою. Правова культура медичного працівника. Правове виховання: поняття, ознаки, функції.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Зв'язок лікарської етики та медичної деонтології з правовою культурою. Правова культура медичного працівника. Правове виховання: поняття, ознаки, функції.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Теорії походження держави. Держава: поняття, ознаки та функції. Правова держава: поняття та ознаки. Право: поняття, ознаки та суть. Мораль і право в системі соціальних норм. Норми права та джерела права. Правові відносини: поняття, склад, види. Правова культура медичного працівника.

Студенти повинні знати:

Поняття, ознаки та функції держави. Поняття, ознаки та суть права. Норми права. Джерела права. Систему права. Правові відносини. Правопорушення та юридичну відповідальність.

Тема 2. Основи конституційного права України. Права та обов'язки медичних працівників. Захист прав пацієнта

ЛЕКЦІЯ

Конституційне право: поняття, предмет, метод. Визначення поняття "конституція", її політичне та юридичне значення. Структура Конституції України. Державні символи України. Конституційно-правовий статус людини і

громадянина в Україні. Громадянство України як постійний зв'язок особи і держави. Права та обов'язки медичних працівників. Визначення поняття "пацієнт". Права пацієнта.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Права та обов'язки медичних працівників. Визначення поняття "пацієнт". Права пацієнта.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Конституційне право: поняття, предмет, метод. Структура Конституції України. Державні символи України. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні. Права та обов'язки медичних працівників. Права пацієнта.

Студенти повинні знати:

Поняття, предмет конституційного права. Політичне та юридичне значення конституції України. Структуру Конституції України. Державні символи України. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні. Права та обов'язки медичних працівників. Визначення поняття "пацієнт". Права пацієнта.

Тема 3. Основи адміністративного права України. Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я

ЛЕКЦІЯ

Адміністративне право: поняття, предмет і джерела. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Система органів державного управління. Адміністративне правопорушення: поняття, ознаки, склад. Види адміністративних стягнень. Адміністративні правопорушення в галузі охорони здоров'я. Адміністративна відповідальність медичних працівників. Дисциплінарна відповідальність медичних працівників. Основні принципи накладання дисциплінарного стягнення у сфері медичної діяльності. Загальна характеристика управління санітарно-епідемічним наглядом. Адміністративна відповідальність та фінансові санкції за порушення санітарного законодавства.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Основні принципи накладання дисциплінарного стягнення у сфері медичної діяльності. Загальна характеристика управління санітарно-епідемічним наглядом. Адміністративна відповідальність та фінансові санкції за порушення санітарного законодавства.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Кодекс України про адміністративні правопорушення. Система органів державного управління. Адміністративне правопорушення: поняття, ознаки, склад. Види адміністративних стягнень. Адміністративна відповідальність медичних працівників. Дисциплінарна відповідальність медичних працівників. Загальна характеристика управління санітарно-епідемічним наглядом.

Студенти повинні знати:

Поняття, предмет і джерела адміністративного права. Адміністративне правопорушення. Види адміністративних стягнень. Адміністративну та дисциплінарну відповідальність медичних працівників.

Тема 4. Основи цивільного права і цивільного процесу. Цивільно-правовий статус медичного працівника

ЛЕКЦІЯ

Поняття про сучасне цивільне право України. Цивільне законодавство. Суб'єкти та об'єкти цивільного права. Спадкування за законом і за заповітом. Секретний заповіт. Поняття про юридичну особу. Юридичні особи в системі охорони здоров'я. Страхова медицина. Цивільно-правовий статус медичної сестри. Відповідальність у цивільному праві, її підстави. Цивільно-правова відповідальність медичних працівників. Мораль та шкода. Принципи компенсації моральної шкоди у сфері медичної діяльності.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Відповідальність у цивільному праві, її підстави. Цивільно-правова відповідальність медичних працівників. Мораль та шкода. Принципи компенсації моральної шкоди у сфері медичної діяльності.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Суб'єкти та об'єкти цивільного права. Спадкування за законом і за заповітом. Секретний заповіт. Поняття про юридичну особу. Юридичні особи в системі охорони здоров'я. Страхова медицина. Цивільно-правовий статус сімейного лікаря. Цивільно-правовий статус медичної сестри. Мораль та шкода.

Студенти повинні знати:

Суб'єкти та об'єкти цивільного права. Спадкування за законом і за

заповітом. Секретний заповіт. Юридичні особи в системі охорони здоров'я. Цивільно-правовий статус сімейного лікаря та медичної сестри. Цивільно-правова відповідальність медичних працівників.

Тема 5. Основи трудового права. Особливості регулювання праці медичних працівників

ЛЕКЦІЯ

Трудове право: поняття, предмет і система. Джерела трудового права. Кодекс законів про працю. Колективний та трудовий договори, порядок укладання. Оформлення трудових відносин з медичним персоналом. Переміщення та переведення на інше робоче місце в галузі охорони здоров'я. Відсторонення від роботи медичних працівників. Робочий час, його види. Тривалість робочого часу в закладах охорони здоров'я. Час відпочинку, його види. Оплата праці працівників охорони здоров'я в разі відхилення від нормальних умов праці. Матеріальна відповідальність у закладах охорони здоров'я. Охорона праці в закладах охорони здоров'я. Юридична відповідальність медичних працівників за порушення законодавства про охорону праці.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Оплата праці працівників охорони здоров'я у разі відхилення від нормальних умов праці. Матеріальна відповідальність у закладах охорони здоров'я. Охорона праці в закладах охорони здоров'я. Юридична відповідальність медичних працівників за порушення законодавства про охорону праці.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Трудове право: поняття, предмет і система. Джерела трудового права. Кодекс законів про працю. Робочий час, його види. Тривалість робочого часу в закладах охорони здоров'я. Час відпочинку, його види. Матеріальна відповідальність у закладах охорони здоров'я. Юридична відповідальність медичних працівників за порушення законодавства про охорону праці.

Студенти повинні знати:

Трудове право: поняття, предмет та систему. Джерела трудового права. Кодекс законів про працю. Колективний та трудовий договори, порядок укладання. Робочий час, його види. Час відпочинку, його види. Матеріальну відповідальність у закладах охорони здоров'я.

Тема 6. Основи кримінального права. Кримінальна відповідальність

в охороні здоров'я

ЛЕКЦІЯ

Кримінальне право: поняття, предмет і завдання. Загальна характеристика Кримінального кодексу України. Злочини: поняття, ознаки, класифікація. Покарання. Система та види покарань. Злочини в системі охорони здоров'я. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування. Кримінально-правові наслідки евтаназії. Злочини проти життя і здоров'я особи. Злочини проти здоров'я населення: поняття та види.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Кримінально-правові наслідки евтаназії. Злочини проти життя і здоров'я особи. Злочини проти здоров'я населення: поняття та види.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Поняття, предмет і завдання кримінального права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України. Злочини: поняття, ознаки, класифікація. Покарання. Система та види покарань. Злочини в системі охорони здоров'я. Кримінально-правові наслідки евтаназії. Злочини проти життя і здоров'я особи.

Студенти повинні знати:

Поняття, предмет і завдання кримінального права. Злочини: поняття, ознаки, класифікацію. Покарання. Систему та види покарань. Злочини в системі охорони здоров'я. Кримінально-правові наслідки евтаназії. Злочини проти здоров'я населення.

Тема 7. Основи сімейного права. Медико-правові проблеми штучного запліднення

ЛЕКЦІЯ

Сімейне право: поняття, предмет, система та принципи. Загальна характеристика Сімейного кодексу України. Шлюб: поняття, порядок і умови укладання. Шлюбний договір: поняття та алгоритм складання шлюбного договору. Права та обов'язки подружжя, батьків і дітей. Право спільної сумісної власності на майно жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі. Підстави й порядок припинення шлюбу. Роль медичних працівників у правовому та медичному регулюванні сімейних відносин. Медико-правові проблеми штучного запліднення. Шляхи правового захисту сім'ї державою.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Роль медичних працівників у правовому та медичному регулюванні сімейних відносин. Медико-правові проблеми штучного запліднення. Шляхи правового захисту сім'ї державою.

Студенти повинні знати:

Поняття та предмет сімейного права. Поняття, порядок і умови укладання шлюбу. Шлюбний договір. Права та обов'язки подружжя. Порядок припинення шлюбу. Медико-правові проблеми штучного запліднення.

Тема 8. Основи права соціального захисту. Медичне обслуговування — одна з форм соціального забезпечення

ЛЕКЦІЯ

Право соціального забезпечення: поняття, предмет, метод і система. Конституція України про соціальний захист і соціальне забезпечення громадян. Види соціального забезпечення. Порядок встановлення груп інвалідності. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Медичне обслуговування — одна із форм соціального забезпечення. Види державних пенсій. Допомоги: поняття і види.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Медичне обслуговування — одна із форм соціального забезпечення. Види державних пенсій. Допомоги: поняття і види.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Конституція України про соціальний захист і соціальне забезпечення громадян. Види соціального забезпечення. Порядок встановлення груп інвалідності. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Види державних пенсій. Допомоги: поняття і види.

Студенти повинні знати:

Види соціального забезпечення. Порядок встановлення груп інвалідності. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Види державних пенсій. Допомоги: поняття і види.

Тема 9. Основи фінансового права України. Державна система медичної допомоги, її фінансування

ЛЕКЦІЯ

Фінансове право України: поняття і предмет правового регулювання. Бюджет і бюджетна система. Система оподаткування в Україні. Благодійні надходження: основні поняття та види. Державна система медичної допомоги, її фінансування. Фінансування системи охорони здоров'я. Розвиток лікувальних закладів усіх форм власності.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Фінансування системи охорони здоров'я. Розвиток лікувальних закладів усіх форм власності.

Студенти повинні знати:

Поняття і предмет фінансового права. Бюджет і бюджетну систему. Систему оподаткування в Україні. Благодійні надходження. Фінансування системи охорони здоров'я. Розвиток лікувальних закладів усіх форм власності.

Тема 10. Основи господарського права України. Приватна медична практика як вид спеціальної підприємницької діяльності

ЛЕКЦІЯ

Господарське право України: поняття і предмет правового регулювання. Господарський кодекс України. Підприємницька діяльність в Україні. Види підприємницької діяльності. Приватна медична практика як вид спеціальної медичної діяльності. Припинення приватної медичної практики.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Приватна медична практика як вид спеціальної медичної діяльності. Припинення приватної медичної практики.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Господарське право України: поняття і предмет правового регулювання. Господарський кодекс України. Види підприємницької діяльності. Приватна медична практика.

Студенти повинні знати:

Поняття і предмет господарського права. Господарський кодекс України. Види підприємницької діяльності. Приватну медичну практику.

Тема 11. Основи екологічного права та завдання санітарно-епідеміологічного нагляду в галузі охорони навколишнього середовища

САМОСТІЙНА РОБОТА

Екологічне право: поняття, предмет і джерела. Об'єкти екологічного права. Правове забезпечення екологічної безпеки. Екологічна експертиза. Роль санітарно-епідеміологічного нагляду. Юридична відповідальність у галузі екології.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Екологічне право: поняття, предмет і джерела. Об'єкти екологічного права. Правове забезпечення екологічної безпеки. Екологічна експертиза. Роль санітарно-епідеміологічного нагляду.

Студенти повинні знати:

Поняття, предмет і джерела екологічного права. Об'єкти екологічного права. Екологічну експертизу. Роль санітарно-епідеміологічного нагляду. Юридичну відповідальність у галузі екології.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Правова культура медичного працівника.
2. Права та обов'язки медичних працівників.
3. Основні принципи накладання дисциплінарного стягнення у сфері медичної діяльності.
4. Принципи компенсації моральної шкоди в сфері медичної діяльності
5. Охорона праці в закладах охорони здоров'я.
6. Юридична відповідальність медичних працівників за порушення законодавства про охорону праці.
7. Злочини в системі охорони здоров'я.
8. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування.
9. Медико-правові проблеми штучного запліднення.
10. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.
11. Медичне обслуговування — одна із форм соціального забезпечення.
12. Державна система медичної допомоги, її фінансування.
13. Фінансування системи охорони здоров'я.
14. Приватна медична практика як вид спеціальної медичної діяльності.
15. Припинення приватної медичної практики.
16. Роль санітарно-епідеміологічного нагляду.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Що таке держава?
2. Які причини й закономірності виникнення держави та права?
3. У чому полягають переваги й недоліки основних теорій походження держави?
4. Як співвідносяться соціальна, політична й державна влада?
5. Яке місце посідає держава у політичній системі?
6. Охарактеризуйте основні ознаки держави.
7. Які види державних органів існують в Україні?
8. У чому полягають основні проблеми формування громадянського суспільства й правової держави в Україні?
9. Що таке право?
10. Яке місце посідають норми права в системі соціальних норм?
11. У чому полягає відмінність права від моралі?
12. Яка система влади діє в сучасній Україні? Охарактеризуйте її основні елементи та функції.
13. Як можна визначити поняття: “законність”, “правові відносини”, “юридичний факт”, “правопорушення”, “юридична відповідальність”?
14. Як ви розумієте поняття “лікарська етика” та “медична деонтологія”?
15. У чому полягає суть правової і політичної культури медичного працівника?
16. Які основні ознаки та юридичні властивості Конституції України?
17. Яку структуру має Конституція України?
18. Які державні символи має Україна?
19. Які документи підтверджують громадянство України?
20. Які права та обов’язки людини і громадянина передбачені Конституцією України?
21. Які органи уповноважені вирішувати питання громадянства?
22. Дайте характеристику джерел конституційного права України.
23. Кому належить право визначати і змінювати конституційний лад в Україні?
24. За яких умов громадяни України мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах?
25. Охарактеризуйте права та обов’язки медичних працівників.
26. Дайте визначення поняття “пацієнт” і перерахуйте права пацієнтів за законодавством України.
27. Дайте визначення адміністративного права.
28. Що являє собою предмет адміністративного права?
29. Охарактеризуйте джерела адміністративного права. У чому їх особливості?
30. Державне управління як вид соціального управління: поняття, ознаки,

принципи.

31. Форми і методи державного управління.
32. Поняття, види, правові засади державної служби в Україні.
33. Дайте визначення адміністративного правопорушення.
34. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності.
35. Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх у віці від 16 до 18 років.
36. Які органи уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення?
37. Які існують види відповідальності медичних працівників за вчинені правопорушення?
38. Охарактеризуйте управління санітарно-епідеміологічним наглядом.
39. Охарактеризуйте систему цивільного законодавства.
40. Дайте характеристику Цивільному кодексу України.
41. Охарактеризуйте предмет і метод цивільного права.
42. Коли має місце спадкоємство за законом, а коли за заповітом?
43. Хто може бути спадкоємцем?
44. Черговість спадкоємців за законом до спадкування.
45. Що таке юридична особа і які ознаки їй властиві?
46. Чим філія юридичної особи відрізняється від її представництва?
47. Охарактеризуйте цивільно-правовий статус сімейного лікаря та медичної сестри.
48. Поясніть, у чому полягає особливість страхової медицини.
49. Дайте визначення та розкрийте суть цивільно-правової відповідальності у сфері медичної діяльності.
50. Що являє собою зміст трудового договору?
51. У чому полягають відмінності переведення на іншу роботу від переміщення?
52. У чому полягають відмінності скороченого та неповного робочого часу?
53. У яких випадках щорічна відпустка має бути перенесена за вимогою працівника?
54. Назвіть методи забезпечення трудової дисципліни.
55. Які категорії працівників несуть спеціальну дисциплінарну відповідальність?
56. Порівняйте матеріальну відповідальність за трудовим правом і майнову відповідальність за цивільним правом.
57. Визначте сторони колективних трудових спорів (конфліктів).
58. Назвіть організаційно-правові форми соціального захисту.
59. Які пенсійні виплати призначаються за рахунок коштів Пенсійного фонду України?
60. Розкрийте поняття, систему, принципи та завдання кримінального права України.
61. Дайте загальну характеристику Кримінального кодексу України.
62. Дайте визначення поняття “злочин”. Вкажіть його види.

63. Розкрийте поняття та елементи складу злочину.
64. Дайте визначення поняття “покарання”. Вкажіть його види.
65. У чому полягають особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх?
66. Розкрийте поняття “стадії вчинення злочину”, їх види і значення.
67. Дайте визначення співучасті у злочині.
68. Вкажіть та охарактеризуйте обставини, що виключають злочинність діяння.
69. Розкрийте поняття множинності злочинів та його форм.
70. Дайте визначення понять “шлюб” і “сім’я”.
71. Які перешкоди встановлені законодавством до вступу в шлюб?
72. Визначіть поняття та предмет правового регулювання сімейного права України.
73. Що слід розуміти під сім’єю за сімейним законодавством?
74. Перерахуйте права та обов’язки подружжя?
75. Назвіть основні права та обов’язки матері, батька і дитини.
76. Визначте зміст шлюбного договору. Які питання не можуть бути предметом шлюбного договору?
77. На які предмети (речі, майно) чоловік і дружина мають право особистої приватної власності, а на які — право сумісної власності?
78. Який порядок припинення шлюбу?
79. Які форми правового захисту дітей вам відомі?
80. Охарактеризуйте медико-правові проблеми штучного запліднення.
81. Що таке право соціального захисту?
82. Які Ви знаєте джерела права соціального захисту?
83. Які Ви знаєте види соціального забезпечення?
84. Назвіть основні права та обов’язки громадян у галузі охорони здоров’я.
85. Які Ви знаєте нормативно-правові акти, що спрямовані на забезпечення прав громадян на охорону здоров’я і медико-санітарне обслуговування?
86. У яких випадках призначають пенсії за вислугу років?
87. У чому полягає державний захист сім’ї та дитинства?
88. Які види пенсій належать до категорії обов’язкових?
89. Охарактеризуйте допомоги та їх види.
90. Що є предметом вивчення фінансового права?
91. Що таке бюджетний процес?
92. Показники яких бюджетів входять до зведеного бюджету України?
93. Які установи чи організації повністю утримуються за рахунок державного чи місцевого бюджету?
94. Охарактеризуйте державну систему медичної допомоги.
95. Особливості фінансування медичної галузі.
96. Приватна медицина та її суть.
97. Дайте визначення господарського права.
98. Дайте загальну характеристику Господарського кодексу.
99. Охарактеризуйте джерела підприємницького права.

100. Назвіть види підприємницької діяльності.
101. Назвіть принципи підприємницької діяльності.
102. Які види підприємств можуть бути утворені в Україні?
103. Які ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики?
104. Перерахуйте кваліфікаційні вимоги до суб'єктів господарювання, які здійснюють медичну практику.
105. Обґрунтуйте спеціальні та особливі вимоги до суб'єктів господарювання, що здійснюють медичну практику.
106. Що є предметом екологічного права?
107. Охарактеризуйте екологічні права та обов'язки громадян.
108. Які об'єкти екологічного права ви знаєте?
109. Охарактеризуйте правове забезпечення екологічної безпеки.
110. Які існують види екологічної експертизи?
111. Які завдання санітарно-епідеміологічного нагляду?
112. Що є основою юридичної відповідальності в галузі екології?

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Административное право Украины / Ю.П. Битяк, В.В. Богущкий, В.Н. Гаращук и др.; Под ред. проф. Ю.П. Битяка. — Х.: Право, 2003. — 576 с.

Алісов Є.А. Фінансове право. — Х.: Ескада, 2000. — 228 с.

Бандурка А.М., Тищенко Н.М. Административный процесс. — Х.: Право, 2001. — 352 с.

Бойко М.Д. Правовий самозахист: коментарі, роз'яснення, практичні поради, зразки юридичних документів. — К.: Наук. думка, 2004. — 447 с.

Болотіна Н.Б. Медичне право України: Збірник нормативно-правових актів. — К.: ВД "Ін-Юре", 2005. — 412 с.

Братанюк Л.Є. Основи права і законодавства в охороні здоров'я: підручник. — К.: Медицина, 2011. — 544 с.

Брецько Ф.Ф. Основи держави і права: навч. видання в 2-х кн. — Ужгород: Закарпаття, 1998. — Кн. 1. — 660 с.

Вінник О.М. Господарське право: Курс лекцій. — К.: Атіка, 2005. — 624 с.

Воронова Л.К., Кучерявенко Н.П. Финансовое право: учеб. пособ. — Х.: Легас, 2003. — 360 с.

Гладун З.С. Основи конституційного права. — Астон, 2003. — 425 с.

Господарське право: навч. посіб. / Л.А. Жук, І.Л. Жук, О.М. Неживець. — К.: Кондор, 2003. — 400 с.

Дмитренко І.А. Екологічне право України: підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2001. — 352 с.

Екологічне право України: підручник / А.П. Гетьман, М.В. Шульга, В.К. Попов та ін.; За ред. А.П. Гетьмана та М.В. Шульги. — Х.: Право, 2005. — 384 с.

Зюнькін А.Г. Фінансове право: Опорний конспект лекцій. — К.: МАУП, 2003. — 150 с.

Кононенко І.В. Основи правознавства. Навчальний посібник у схемах і таблицях. — К.: Кондор. — 2008. — 170 с.

Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. — К.: Наук. думка, 2000. — 734 с.

Кравченко В.В. Конституційне право України: навч. посіб. — К.: Атіка, 2006. — 568 с.

Кримінальне право України: підручник / За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 480 с.

Охорона праці у медицині та фармакології / В.М. Мороз, І.В. Сергета, Н.М. Фещук, М.П. Олійник. — Вінниця: Нова книга, 2005. — 544 с.

Осауленко О.І. Основи правознавства: навч. посіб. для абітурієнтів. — К.: КНТ, 2008. — 408 с.

Основи трудового права України: Курс лекцій / За ред. проф.

П.Д. Пилипенка. — Львів: Магнолія плюс, 2004. — 238 с.

Підприємницьке право України / За ред. Р.Б. Шишки. — Харків, 2000. — 64 с.

Правознавство: навч. посіб. / За заг. ред. С.М. Тимченка, Т.О. Коломієць. — К.: Істина, 2007. — 480 с.

Правознавство: підручник / За ред. В.В. Копейчикова. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 736 с.

Медичне право України: підручник / С.Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко, І.Я. Сенюта; За заг. ред. проф. С.Г. Стеценка. — К.: Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. — 507 с.

Трудове право України: навч. посіб. / В.М. Короленко, В.П. Пастухов, М.О. Міщук, Ю.М. Щотова; за ред. проф. В.П. Пастухова. — К.: Школа, 2004. — 320 с.

Додаткова

Фрицький О.Ф. Конституційне право України: підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 510 с.

Цивільне право України / За ред. Я.М. Шевченко. — К., 2003. — 360 с.

Цивільний кодекс України: коментар. — Х.: ТОВ “Одіссей”, 2003. — 856 с.

Шпиталенко Г.А., Шпиталенко Р.Б. Основи правознавства: навч. посіб. 4-е вид. — К.: Каравела, 2006. — 376 с.

Законодавче забезпечення лікарської діяльності: навч. посіб. / І.Ю. Хміль, Б.В. Михайличенко, О.І. Артеменко. — К.: Медицина, 2010. — 208 с.

Основи медичного законодавства України: учеб. пособие / И.Ю. Хмиль, Б.В. Михайличенко, А.И. Артеменко. — К.: Медицина, 2011. — 240 с.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа «Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів» МОЗ України

ПОГОДЖЕНО
Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»

Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України

О.П. Волосовець

СОЦІОЛОГІЯ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних)
навчальних закладів I—III рівнів акредитації

Київ

2011

СОЦІОЛОГІЯ

Укладачі:

О.Ф. Гаврилюк — канд. мед. наук, викладач-методист, викладач вищої категорії, директор Погребищенського медичного коледжу;

Ю.Б. Панасюк — викладач вищої категорії, заступник директора Погребищенського медичного коледжу з гуманітарної освіти та виховання.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Погребищенського медичного коледжу 25 жовтня 2011 р., протокол № 2.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні опорної циклової комісії з дисциплін хірургічного профілю ВМ(Ф)НЗ I—III рівнів акредитації МОЗ України.

Рецензенти:

С.В. Черкасов — доктор філософ. наук, професор, завідувач кафедри філософії Вінницького медичного університету ім. М.І. Пирогова;

Г.О. Слабкий — доктор медичних наук, професор, директор інституту стратегічних досліджень Міністерства охорони здоров'я України.

© МОЗ України, 2011

© ВСВ “Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму з дисципліни “Соціологія” складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ та ОПІ, затверджених МОН України та МОЗ України в 2011 р. та навчальних планів 2011 р.

Соціологія — це інтегративна, міждисциплінарна наука, яка містить основи знань багатьох інших природничих, соціальних та гуманітарних дисциплін, що забезпечує появу нових галузей соціологічного знання, зокрема і медичної соціології.

Вивчення дисципліни дасть можливість студентам-медикам сформулювати погляди на суспільство як на складний, але цільний і динамічний організм, та на своє місце як людини і як фахівця в суспільній системі.

У програмі дисципліни велику увагу приділено вивченню спеціальних соціологічних теорій.

Вивчення тем навчальної дисципліни сприятиме формуванню світоглядних позицій і переконань щодо ролі медицини та медичного працівника в суспільстві.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- основні етапи розвитку соціологічної думки і сучасні напрями її розвитку;
- визначення суспільства як соціальної реальності і цілісної саморегулюючої системи;
- основи соціальної диференціації та вплив її на людину;
- основні соціальні інститути, що забезпечують розвиток суспільства;
- механізми виникнення і способи розв’язання соціальних конфліктів;
- соціальну суть особистості, поняття соціалізації;
- соціальну суть праці;
- соціальні відносини, які формуються в трудовому колективі;
- теоретичні основи механізмів функціонування демократії;
- суть етнічних процесів та міжетнічних відносин;
- вплив релігії на суспільне життя;
- значення шлюбних відносин та сімейного життя для людини і суспільства;
- роль у суспільстві медицини як соціального інституту;
- зв’язок медицини з іншими соціальними інститутами та галузями суспільного життя;
- соціальні моделі системи охорони здоров’я;
- методику проведення соціологічних досліджень в медичній галузі.

Студенти повинні вміти:

- аналізувати явища соціального життя;
- орієнтуватися у системі зв’язків медицини та соціального життя;

- визначати роль соціальних впливів на здоров'я людини;
- орієнтуватися в реаліях економічного та політичного життя сучасного суспільства;
- проводити зрівняльний аналіз існуючих систем охорони здоров'я;
- підготувати і провести соціологічне дослідження.

Студенти мають бути поінформовані про:

- напрями соціологічних досліджень в галузі медицини;
- сучасні теорії індустріальної соціології;
- типи існуючих в сучасному світі політичних систем;
- шляхи вирішення проблем гендерної рівності в різних країнах світу.

За рішенням циклової комісії години, відведені для позааудиторної самостійної роботи, можуть бути використані для проведення студентами під керівництвом викладача конкретних соціологічних досліджень з тематики соціології медицини та соціології здоров'я.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
для спеціальності
5.12010101 “Лікувальна справа”,
5.12010105 “Акушерська справа”,
5.12010106 “Стоматологія ортопедична”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Соціологія як наука	5	2	1	3
2	Методика проведення соціологічних досліджень	9	2	1	5
3	Суспільство як соціальний організм	6	2	2	2
4	Особистість. Соціалізація особистості	6	2	2	2
5	Соціологія економіки. Соціологія праці. Управління трудовим колективом	6	2	2	2
6	Соціологія політики	4	2	1	2
7	Етносоціологія. Соціологія релігії	6	2	1	2
8	Соціологія сім'ї. Гендерні відносини	6	2	2	2
9	Соціологія медицини та здоров'я	6	2	2	2
Усього		54	18	14	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
для спеціальності
5.12010102 “Сестринська справа”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Соціологія як наука	6	2		4
2	Методика проведення соціологічних досліджень	6	2	2	2
3	Суспільство як соціальний організм	6	2	2	2
4	Особистість. Соціалізація особистості	6	2	2	2
5	Соціологія економіки. Соціологія праці. Управління трудовим колективом	6	2	2	2
6	Соціологія політики	6	2	2	2
7	Етносоціологія. Соціологія релігії	6	2	2	2
8	Соціологія сім'ї. Гендерні відносини	6	2	2	2
9	Соціологія медицини та здоров'я	6	2	2	2
Усього		54	18	16	20

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
для спеціальності
5.12010103 “Медико-профілактична справа”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Соціологія як наука	5	2	1	2
2	Методика проведення соціологічних досліджень	6	2	1	3
3	Суспільство як соціальний організм	7	2	2	3
4	Особистість. Соціалізація особистості	7	2	2	3
5	Соціологія економіки. Соціологія праці. Управління трудовим колективом	6	2	2	2
6	Соціологія політики	5	1	1	3
7	Етносоціологія. Соціологія релігії	5	1	1	3
8	Соціологія сім'ї. Гендерні відносини	7	2	2	3
9	Соціологія медицини та здоров'я	6	2	2	2
Усього		54	16	14	24

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
для спеціальності
5.12010201 “Лабораторна діагностика”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Соціологія як наука	5	2	1	2
2	Методика проведення соціологічних досліджень	6	2	1	3
3	Суспільство як соціальний організм	6	2	2	2
4	Особистість. Соціалізація особистості	6	2	2	2
5	Соціологія економіки. Соціологія праці. Управління трудовим колективом	8	4	2	2
6	Соціологія політики	6	2	2	2
7	Етносоціологія. Соціологія релігії	6	2	2	2
8	Соціологія сім'ї. Гендерні відносини	6	2	2	2
9	Соціологія медицини та здоров'я	5	2	1	2
Усього		54	20	15	19

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

для спеціальності

5.12020101 “Фармація”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Соціологія як наука	6	2	1	3
2	Методика проведення соціологічних досліджень	6	2		4
3	Суспільство як соціальний організм	6	4	1	1
4	Особистість. Соціалізація особистості	6	2	1	3
5	Соціологія економіки. Соціологія праці. Управління трудовим колективом	6	4	1	1
6	Соціологія політики	7	2	1	4
7	Етносоціологія. Соціологія релігії	6	2	1	3
8	Соціологія сім'ї. Гендерні відносини	4	2	1	1
9	Соціологія медицини та здоров'я	7	4	1	2
Усього		54	24	8	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
для спеціальності
5.12010104 “Стоматологія”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1	Соціологія як наука	5	2	1	2
2	Методика проведення соціологічних досліджень	6	2	1	3
3	Суспільство як соціальний організм	6	2	1	3
4	Особистість. Соціалізація особистості	6	2	1	3
5	Соціологія економіки. Соціологія праці. Управління трудовим колективом	6	2	2	2
6	Соціологія політики	6	2	1	3
7	Етносоціологія. Соціологія релігії	6	2	1	3
8	Соціологія сім'ї. Гендерні відносини	7	2	2	3
9	Соціологія медицини та здоров'я	6	2	2	2
Усього		54	18	12	24

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Зародження та становлення соціології медицини.
2. Вимоги до складання анкет та опитувальних листів та види запитань.
3. Оброблення та аналіз соціологічної інформації.
4. Методи формування вибірки.
5. Основні напрями соціологічних досліджень у галузі медицини.
6. Базові соціальні інститути та їх функції. Медицина як соціальний інститут.
7. Основні теорії соціалізації.
8. Основні етапи процесу соціалізації.
9. Трудовий колектив та його структура.
10. Конфлікт у трудовому колективі та шляхи його розв'язання.
11. Політична система в Україні.
12. Громадські організації та громадсько-політичні рухи.
13. Релігійні процеси в Україні.
14. Взаємозв'язок релігії й медицини як соціальних інститутів.
15. Умови життя сім'ї та вплив їх на стан здоров'я людини.
16. Роль медицини в забезпеченні відтворення населення та планування сім'ї.
17. Соціальна організація медичної допомоги в Україні.
18. Тенденції розвитку системи охорони здоров'я в Україні.

ЗМІСТ

Тема 1. Соціологія як наука

ЛЕКЦІЯ

Предмет і об'єкт соціології. Структура соціології. Теоретична соціологія. Спеціальні соціологічні теорії. Емпіричні соціологічні дослідження. Функції соціології як науки.

Значення соціології для розвитку медицини як науки і як виду суспільної практики.

Передумови виникнення соціології. Основні етапи становлення і розвитку соціології як науки.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Зародження та становлення соціології медицини.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Предмет і об'єкт соціології. Структура соціології. Теоретична соціологія. Спеціальні соціологічні теорії. Емпіричні соціологічні дослідження. Функції соціології як науки.

Значення соціології для розвитку медицини як науки і як виду суспільної практики.

Передумови виникнення соціології. Основні етапи становлення і розвитку соціології як науки.

Зародження та становлення соціології медицини.

Студенти повинні знати:

- предмет і об'єкт соціології;
- структуру соціології;
- функції соціології;
- основні етапи становлення і розвитку соціології як науки;
- значення соціології для розвитку медицини.

Тема 2. Методика проведення соціологічних досліджень

ЛЕКЦІЯ

Значення соціологічних досліджень для розвитку соціології та вирішення конкретних соціальних проблем. Роль соціологічних досліджень у вирішенні проблем у системі охорони здоров'я та розвитку медичної науки. Види соціологічних досліджень. Спостереження. Опитування. Аналіз

документів. Соціологічний експеримент. Програма соціологічного дослідження. Методи формування вибірки.

Основні напрями соціологічних досліджень в галузі медицини та охорони здоров'я.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Вимоги до складання анкет та опитувальних листів. Види запитань. Оброблення та аналіз соціологічної інформації.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Значення соціологічних досліджень для розвитку соціології та для вирішення конкретних соціальних проблем. Види соціологічних досліджень. Програма соціологічного дослідження. Методи формування вибірки.

Основні напрями соціологічних досліджень в галузі медицини та охорони здоров'я.

Вимоги до складання анкет та опитувальних листів. Види запитань. Оброблення та аналіз соціологічної інформації.

Студенти повинні знати:

- значення соціологічних досліджень для розвитку соціології та для вирішення конкретних соціальних проблем;
- види соціологічних досліджень;
- значення програми соціологічного дослідження для організації його проведення;
- розділи, з яких складається програма соціологічного дослідження;
- значення вибіркового соціологічного дослідження;
- вимоги до складання анкет та опитувальних листів.

Тема 3. Суспільство як соціальний організм

ЛЕКЦІЯ

Основні теорії походження суспільства. Основні підходи до вирішення проблеми типологізації суспільства. Формаційна теорія розвитку суспільства. Теорія постіндустріального суспільства. Теорія інформаційного суспільства. Характерні особливості сучасного суспільства.

Соціальна структура суспільства. Соціальні спільності. Соціальні верстви та класи. Поняття про середній клас. Соціальна стратифікація, цільові групи та система охорони здоров'я. Соціальна мобільність.

Зв'язок між здоров'ям населення та соціальною диференціацією.

Базові соціальні інститути та їхні функції. Медицина як соціальний інститут.

Соціальна взаємодія і соціальні зв'язки. Соціальні відносини. Соціальні конфлікти.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Базові соціальні інститути та їх функції. Медицина, як соціальний інститут.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Основні теорії походження суспільства. Основні підходи до вирішення проблеми типологізації суспільства. Соціальна структура суспільства. Зв'язок між здоров'ям населення та соціальною диференціацією.

Базові соціальні інститути та їх функції. Медицина як соціальний інститут.

Соціальна взаємодія і соціальні зв'язки. Соціальні відносини. Соціальні конфлікти.

Студенти повинні знати:

- основні теорії походження суспільства;
- основні підходи до вирішення проблеми типологізації суспільства;
- основні характеристики постіндустріального та інформаційного суспільства;
- мати поняття про соціальну структуру суспільства;
- основні соціальні спільності сучасного суспільства;
- мати поняття про середній клас;
- мати поняття про соціальну мобільність;
- базові соціальні інститути та їх функції;
- функції медицини, як соціального інституту;
- сутність та форми соціальної взаємодії;
- мати поняття про соціальний конфлікт. Причини його виникнення та шляхи розв'язання.

Тема 4. Особистість. Соціалізація особистості

ЛЕКЦІЯ

Людина як біосоціальна система. Соціологічні теорії особистості. Соціальні типи особистості. Соціологічна структура особистості. Соціальний статус. Соціальна роль.

Особистість як предмет вивчення медичної соціології.

Поняття “соціалізація”. Механізми соціалізації. Основні теорії соціалізації. Моделі рольового тренінгу (Т. Парсонс), соціального вчення (Дж. Доллард, Б. Скіннер), міжособистісного спілкування (Ч. Кулі, Дж. Мід).

Зв'язок теоретичних засад моделі міжособистісного спілкування з практикою групової психотерапії. Модель “когнітивної” соціалізації (Ж. Піаже, А. Маслоу). Вплив медичної науки на формування розуміння соціалізації в теорії психоаналізу (З. Фройд).

Основні етапи процесу соціалізації.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Основні теорії соціалізації.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Людина як біосоціальна система. Соціологічні теорії особистості. Соціальні типи особистості. Соціологічна структура особистості. Соціальний статус. Соціальна роль.

Особистість як предмет вивчення медичної соціології.

Поняття “соціалізація”. Механізми соціалізації. Основні теорії соціалізації.

Основні етапи процесу соціалізації.

Студенти повинні знати:

- соціологічні теорії особистості;
- соціальні типи особистості;
- поняття “соціальний статус” та “соціальна роль”;
- особистість як предмет вивчення медичної соціології;
- поняття “соціалізація”.

Тема 5. Соціологія економіки. Соціологія праці. Управління трудовим колективом

ЛЕКЦІЯ

Об'єкт, предмет, функції, категорії соціології економіки. Економічне життя. Функції економіки. Економічні відносини. Соціально-економічна поведінка. Економічна культура. Економічні інтереси. Економічні моделі надання медичних послуг населенню.

Праця як соціальний процес. Функції праці. Основні категорії соціології праці: характер праці, зміст праці, умови праці, ставлення до праці, зайнятість населення, мотивація трудової діяльності, трудова адаптація, трудова мобільність, трудова кар'єра тощо. Проблема пошуку шляхів підвищення продуктивності праці в соціології. Теорії наукового менеджменту (Ф.-В. Тейлор), менеджменту людських відносин (Е. Мейо). Особливості трудової діяльності в медичній сфері.

Трудовий колектив. Функції трудового колективу. Структура трудового

колективу. Соціально-психологічний клімат трудового колективу. Трудовий колектив лікувально-профілактичного закладу. Соціометрія.

Основи соціального управління трудовим колективом. Формування компонентів сприятливого соціально-психологічного клімату в колективах медичних закладів. Конфлікт у трудовому колективі та шляхи його розв'язання.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Конфлікт у трудовому колективі та шляхи його розв'язання.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Економічне життя суспільства. Праця як соціальний процес. Проблема пошуку шляхів підвищення продуктивності праці в соціології. Теорії наукового менеджменту (Ф.-В. Тейлор), менеджменту людських відносин (Е. Мейо). Особливості трудової діяльності в медичній сфері.

Трудовий колектив. Функції трудового колективу. Структура трудового колективу. Соціально-психологічний клімат трудового колективу. Трудовий колектив лікувально-профілактичного закладу. Соціометрія.

Основи соціального управління трудовим колективом.

Студенти повинні знати:

- об'єкт, предмет, функції, категорії соціології економіки;
- поняття “економічне життя”;
- функції економіки;
- поняття “соціально-економічна поведінка”;
- економічні моделі надання медичних послуг населенню;
- поняття “праця”;
- основні категорії соціології праці: характер праці, зміст праці, умови праці, ставлення до праці, зайнятість населення, мотивація трудової діяльності, трудова адаптація, трудова мобільність, трудова кар'єра;
- особливості трудової діяльності в медичній сфері;
- поняття “трудовий колектив”;
- функції та структуру трудового колективу;
- суть соціометричного дослідження;
- основи соціального управління трудовим колективом.

Тема 6. Соціологія політики

ЛЕКЦІЯ

Політична сфера суспільного життя. Політичний інтерес. Поняття влади. Способи здійснення влади. Політичний режим. Авторитаризм.

Тоталітаризм. Демократія. Форми демократії. Механізми, що забезпечують функціонування демократичного суспільства.

Політична система суспільства. Форми політичної системи.

Держава — основний політичний інститут. Ознаки держави. Форми державного правління та державного устрою. Правова держава та громадянське суспільство.

Громадські організації та громадсько-політичні рухи.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Політична система в Україні.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Політична сфера суспільного життя. Способи здійснення влади. Політичний режим. Механізми, що забезпечують функціонування демократичного суспільства.

Політична система суспільства. Громадські організації та громадсько-політичні рухи.

Студенти повинні знати:

- поняття “політична сфера суспільного життя”;
- поняття про владу;
- способи здійснення влади;
- форми політичного режиму;
- механізми, що забезпечують функціонування демократичного суспільства;
- поняття “політична система суспільства”;
- поняття “правова держава” та “громадянське суспільство”;
- особливості політичної системи України.

Тема 7. Етносоціологія. Соціологія релігії

ЛЕКЦІЯ

Предмет етносоціології. Поняття про етнос. Етнічна ідентичність. Народність. Нація. Титульні нації. Національні меншини. Національно-етнічні процеси і відносини. Інтеграція. Асиміляція. Сепаратизм. Геноцид. Національне питання та націоналізм як соціальне явище. Етнічні процеси в українському суспільстві.

Релігія: структура, функції, класифікація. Сакралізація. Секуляризація. Релігійні процеси в Україні. Вплив релігії на інші соціальні інститути. Взаємозв'язок релігії і медицини як соціальних інститутів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Релігійні процеси в Україні.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Предмет етносоціології. Поняття про етнос. Народність. Нація. Національно-етнічні процеси і відносини. Етнічні процеси в українському суспільстві.

Релігія: структура, функції, класифікація. Сакралізація. Секуляризація. Релігійні процеси в Україні.

Студенти повинні знати:

- поняття про етнос, нації;
- національно-етнічні процеси і відносини;
- поняття “інтеграція”, “асиміляція”, “сепаратизм”, “геноцид”, “національне питання”;
- сутність націоналізму як соціального явища;
- особливості етнічних процесів в українському суспільстві;
- функції, класифікацію релігії;
- особливості релігійних процесів в Україні

Тема 8. Соціологія сім'ї. Гендерні відносини

ЛЕКЦІЯ

Сім'я як специфічна мала соціальна група і як важливий соціальний інститут. Поняття про шлюб. Історичні форми шлюбу. Класифікація сім'ї. Життєвий цикл сім'ї. Функції сім'ї. Сучасні тенденції розвитку шлюбних і сімейних відносин. Умови життя сім'ї та вплив їх на стан здоров'я людини.

Поняття “гендер” та “гендерні відносини”. Проблема гендерної рівності в суспільстві та зокрема, в галузі охорони здоров'я.

Демографічні процеси.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Роль медицини в забезпеченні відтворення населення та плануванні сім'ї.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Сім'я як специфічна мала соціальна група і як важливий соціальний інститут. Поняття про шлюб. Сучасні тенденції розвитку шлюбних та сімейних відносин. Умови життя сім'ї та вплив їх на стан здоров'я людини.

Проблема гендерної рівності в суспільстві.

Демографічні процеси. Роль медицини у забезпеченні відтворення населення та плануванні сім'ї.

Студенти повинні знати:

- сутність сім'ї як соціального інституту;
- поняття про шлюб;
- класифікацію сім'ї;
- життєвий цикл сім'ї;
- функції сім'ї;
- сучасні тенденції розвитку шлюбних та сімейних відносин;
- поняття “гендер” та “гендерні відносини”;
- демографічні процеси сучасного суспільства.

Тема 9. Соціологія медицини та здоров'я

ЛЕКЦІЯ

Предмет соціології медицини. Поняття “здоров'я” та “хвороба”. Медичні переконання. Медицина як професія. Соціальні відносини в медичній галузі. Система відносин лікар — пацієнт — медична сестра.

Медична влада. Лікарська помилка.

Соціальна організація медичної допомоги. Порівняльний аналіз систем охорони здоров'я.

Тенденції розвитку системи охорони здоров'я в Україні.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Напрями реформування системи охорони здоров'я України.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Предмет соціології медицини. Поняття “здоров'я” та “хвороба”. Медичні переконання. Медицина як професія. Соціальні відносини в медичній галузі.

Соціальна організація медичної допомоги. Порівняльний аналіз систем охорони здоров'я.

Напрями реформування системи охорони здоров'я України.

Студенти повинні знати:

- поняття “здоров'я” та “хвороба”;
- функції медицини як соціального інституту;
- сутність соціальних відносин в медичній галузі;
- форми соціальної організації медичної допомоги;

— напрями реформування системи охорони здоров'я України.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Предмет і об'єкт соціології як науки.
2. Структура соціології.
3. Значення соціології для розвитку медицини.
4. Передумови виникнення соціології.
5. Основні етапи становлення і розвитку соціології як науки.
6. Зародження та становлення соціології медицини.
7. Роль соціологічних досліджень у вирішенні проблем в системі охорони здоров'я та розвитку медичної науки.
8. Види соціологічних досліджень.
9. Програма соціологічного дослідження.
10. Вибіркове соціологічне дослідження. Методи формування вибірки.
11. Анкети та опитувальні листи.
12. Основні теорії походження суспільства.
13. Основні підходи до вирішення проблеми типологізації суспільства.
14. Соціальна структура суспільства.
15. Соціальна стратифікація.
16. Зв'язок між здоров'ям населення та соціальною диференціацією.
17. Соціальна взаємодія і соціальні зв'язки.
18. Соціальні конфлікти та шляхи їх розв'язання.
19. Людина як біосоціальна система.
20. Соціальний статус і соціальна роль.
21. Соціальна мобільність.
22. Особистість як предмет вивчення медичної соціології.
23. Поняття "соціалізація".
24. Механізми соціалізації особистості.
25. Основні етапи процесу соціалізації.
26. Економічне життя. Функції економіки.
27. Економічні моделі організації системи охорони здоров'я.
28. Праця як соціальний процес.
29. Проблема пошуку шляхів підвищення продуктивності праці в соціології.
30. Трудовий колектив. Функції трудового колективу.
31. Структура трудового колективу.
32. Соціально-психологічний клімат трудового колективу.
33. Конфлікт у трудовому колективі та шляхи його розв'язання.
34. Політична сфера суспільного життя.
35. Поняття про владу.
36. Політичний режим.
37. Механізми, що забезпечують функціонування демократичного суспільства.

38. Політична система суспільства.
39. Політична система України.
40. Поняття про етнос та націю.
41. Національно-етнічні процеси і відносини.
42. Національне питання та націоналізм як соціальне явище.
43. Релігія: структура, функції, класифікація.
44. Релігійні процеси в Україні.
45. Взаємозв'язок релігії і медицини як соціальних інститутів.
46. Сім'я як специфічна мала соціальна група і як важливий соціальний інститут.
47. Поняття про шлюб. Історичні форми шлюбу.
48. Класифікація сім'ї.
49. Сучасні тенденції розвитку шлюбних та сімейних відносин.
50. Умови життя сім'ї та вплив їх на стан здоров'я людини.
51. Проблема гендерної рівності в суспільстві та зокрема, у галузі охорони здоров'я.
52. Демографічні процеси.
53. Роль медицини у забезпеченні відтворення населення та плануванні сім'ї.
54. Предмет соціології медицини.
55. Медицина як професія.
56. Соціальні відносини в медичній галузі.
57. Порівняльний аналіз систем охорони здоров'я.
58. Тенденції розвитку системи охорони здоров'я в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

- Вербець В.В.* Соціологія. Курс лекцій: навч. посіб. — К., 2009.
- Герасимчук А.А., Палеха Ю.І., Шиян О.М.* Соціологія: навч. посіб. — К., 2002.
- Козловець Є.А.* Соціологія: словник термінів. — К., 2006.
- Лобанова А.С.* Соціологія: навч.-метод. посіб. — Кривий Ріг, 1998.
- Лукашевич М.П., Туленков М.В.* Соціологія. Базовий курс. — К., 2006.
- Піча В.М.* Соціологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К., 2000.
- Решетников А.В.* Методология исследований в социологии медицины. — М., 2000.
- Решетников А.В.* Социология медицины. — М., 2007.
- Сірий Є.В.* Соціологія: навч. посіб. — К., 2001.

Додаткова

- Соціологія: Курс лекцій / За ред. В.М. Піча.* — К., 1996.
- Соціологія: навч. посіб. / Упоряд. П.П. Марчук.* — Тернопіль, 1998.
- Соціологія: підручник / За ред. В.Г. Городяненка.* — К., 2006.
- Соціологія: підручник для вищої школи / За ред. Андрущенко.* — Харків, 1998.
- Требіна М.П.* Соціологія. — К., 2010.
- Юрій М.Ф.* Соціологія: підручник. — К., 2009.
- Якуба О.О.* Соціологія : навч. посіб. — Харків, 1996.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа «Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів» МОЗ України

ПОГОДЖЕНО
Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»

Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України

О.П. Волосовець

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних)
навчальних закладів I—III рівнів акредитації

2011

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Укладачі:

Л.Є. Братанюк — викладач-методист, викладач вищої категорії, викладач економічної теорії Погребищенського медичного коледжу;

Л.Ю. Братанюк — викладач економіки Вінницького фінансово-економічного університету.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії соціально-економічних дисциплін Погребищенського медичного коледжу 21.11.2011 р., протокол № 4.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні опорної комісії з дисципліни хірургічного профілю ВМ(Ф)НЗ I—III рівнів акредитації МОЗ України.

Рецензенти:

П.Г. Білоконний — доктор екон. наук, професор, ректор Вінницького фінансово-економічного університету;

Л.Й. Баніт — викладач, завідувач відділення "Лікувальна справа" Погребищенського медичного коледжу.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Економічна наука в Україні, її пізнання й викладання перебувають на новому етапі свого розвитку. Зміни в господарському та політичному житті нашого суспільства зумовили суттєві зміни в розвитку економічної системи, що існувала раніше, та економічної теорії.

Для проведення трансформаційних перетворень потрібно використати найкращі досягнення світової економічної науки, реалістичні теорії та практичні рекомендації.

Економічна теорія — це один із найважливіших елементів гуманітарної культури людини і необхідний компонент її інтелектуального розвитку. Економічна теорія повинна стати тією основою, яка сприятиме формуванню навичок поведінки суб'єкта діяльності в умовах ринку, підвищенню його компетентності відповідно до вимог, що висувуються екстремальними обставинами. Тобто необхідно встановити жорсткий зв'язок між переходом до ринку і підготовкою нових поколінь українських медичних фахівців, які покликані сформувати міцну та ефективну кадрову базу для розвитку національної економіки.

Теоретична спрямованість курсу повинна бути узгоджена з усією сукупністю господарських, культурних та політичних відносин, які розглядаються в єдності і взаємозалежності як основні елементи соціально-економічної системи. Тому дисципліна покликана не тільки враховувати культуру міжособистісних відносин, а й формувати нові підходи до вирішення соціально-економічних конфліктів, економічну культуру поведінки.

Важливим аспектом є також вивчення особливостей національної економіки, її місця й ролі у світовому господарстві. Це необхідно не тільки для формування національної самосвідомості, а й для розуміння зовнішньоекономічної політики власної держави.

Особливого значення набуває суворе дотримання природо-історичного підходу до розвитку соціально-економічних систем. Необхідна відмова від надуманих господарських систем і догм, від пріоритету класового підходу в економічних відносинах між суб'єктами господарювання.

Дисципліна “Основи економічної теорії” передбачає вивчення основних закономірностей економічного життя та відображення їх у системі економічних категорій, принципів, законів, моделей. Опанування дисципліни сприятиме розумінню студентами сучасної ринкової економіки, формування підприємства на основі різних форм власності, позитивних і негативних чинників розвитку, національної економіки, а також структури сучасних міжнародних відносин, механізму та специфіки їх реалізації.

Програма з дисципліни “Основи економічної теорії” розрахована на 54 год і складається з п'яти розділів:

1. Загальні основи економічного розвитку.
2. Ринкова економіка.
3. Основи підприємництва.

4. Національна економіка.
5. Міжнародні економічні відносини.

Мета дисципліни “Основи економічної теорії” — сформувати у молодих спеціалістів економічне мислення, адекватне до специфіки соціально-економічних перетворень, що дасть змогу з нових світоглядних, концептуальних позицій усвідомити наявні та гіпотетичні суперечності життя й використовувати їх у майбутній практичній діяльності.

Основне завдання дисципліни — допомогти студентам зрозуміти трансформаційні процеси в економіці України, проблеми перехідної економіки, зорієнтуватись у виборі ефективного управлінського рішення, набути первинних навичок раціональної економічної поведінки.

Знання, здобуті студентами після вивчення економічної теорії, стануть теоретичною та методологічною базою для подальшого опанування медицини, яка розвивається й удосконалюється в умовах ринкової економіки.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- основний зміст усіх розділів економічної теорії;
- доцільність і можливість застосування отриманих знань у господарській діяльності;
- суть основних економічних явищ і процесів;
- особливості розвитку ринкової економіки в Україні;
- економічні механізми, які визначають суб’єктів господарювання і суб’єктів освіти і медицини;
- основи організації фінансово-господарської діяльності закладів охорони здоров’я;
- мати уявлення про фактори, які впливають на розвиток економічних процесів у медицині;
- зміст основних категорій, законів і процесів ринкової економіки;
- суть циклічного розвитку економіки, економічної кризи та шляхів її подолання;
- ключові питання трансформаційних процесів з погляду нових світоглядних, концептуальних і теоретичних підходів економічного життя і науки;
- особливості сучасного стану вітчизняної економіки, реформування відносин власності в галузі охорони здоров’я;
- зміст основних пропорцій, процесів і ситуацій на мікрорівні, розбиратися в чинниках макроекономічної рівноваги і макродинаміці, представляти механізм та причини інфляції та безробіття.

Студенти повинні вміти:

- вміти самостійно аналізувати, розуміти і знаходити напрямки вирішення складних економічних проблем у галузі охорони здоров’я;
- оцінювати результати господарчої діяльності підприємств медичного комплексу;

- робити обґрунтовані висновки із проведеного аналізу;
- використовувати методи економічної науки в своїй професійній та організаційно-соціальній діяльності, виявляти проблеми економічного характеру, пропонувати методи їх вирішення і оцінювати очікуваний результат;
- орієнтуватися в питаннях функціонування економіки;
- орієнтуватись в проблемах розвитку підприємництва, ринкових відносин, фінансово-кредитної та банківської системи господарства;
- приймати практичні рішення щодо ефективного застосування набутих економічних знань під час виконання своїх професійних обов'язків;
- представляти закономірності економічної поведінки ринкових суб'єктів (продавців і покупців, фірм-виробників і споживачів у галузі охорони здоров'я тощо).
- володіти категоріальним апаратом мікро- і макроекономіки на рівні розуміння і вільного відтворення;
- володіти методикою проведення економічного аналізу;
- володіти методами моделювання економічних процесів і явищ у медицині;
- основами комп'ютерного моделювання для відображення різних медичних взаємозв'язків і результатів;
- володіти особливостями аналізу різних ланок розвитку галузі охорони здоров'я.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010101 “ЛІКУВАЛЬНА СПРАВА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
	Розділ 1. Загальні основи економічного розвитку				
1	Економічна теорія: предмет, значення, функції, методи пізнання	5	2	2	1
2	Економічні потреби і виробництво	5	1	2	2
3	Економічна система та її зміст	1	1		
4	Сутність відносин власності	6	2	2	2
	Розділ 2. Ринкова економіка				
5	Товарне виробництво. Товар	5	2	2	1
6	Ринок в економічній системі суспільства	4	1	2	1
7	Інфраструктура ринку	3	1		2
8	Сутність і функції грошей. Історія розвитку грошей	5	2	2	1
	Розділ 3. Основи підприємництва				
9	Підприємництво і підприємство (фірма)	4	1	2	1
10	Капітал. Витрати виробництва. Прибуток. Рента	3	1		2
	Розділ 4. Національна економіка				
11	Виробництво, розподіл і використання національного доходу	3	1	2	1
12	Економічне зростання. Фінансова система	3	1		1
13	Держава у ринковій економіці	2	1		1
	Розділ 5. Міжнародні економічні відносини				
14	Світове господарство. Форми міжнародних економічних відносин	5	1	2	2
	Усього	54	18	18	18

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
5.12010102 “СЕСТРИНСЬКА СПРАВА”,
5.12010104 “СТОМАТОЛОГІЯ”,
5.12010106 “СТОМАТОЛОГІЯ ОРТОПЕДИЧНА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
	Розділ 1. Загальні основи економічного розвитку				
1	Економічна теорія: предмет, значення, функції, методи пізнання	6	2	2	2
2	Економічні потреби і виробництво	3	1		2
3	Економічна система та її зміст	1	1		
4	Сутність відносин власності	6	2	2	2
	Розділ 2. Ринкова економіка				
5	Товарне виробництво. Товар	6	2	2	2
6	Ринок в економічній системі суспільства	5	1	2	2
7	Інфраструктура ринку	3	1		2
8	Сутність і функції грошей. Історія розвитку грошей	4	2		2
	Розділ 3. Основи підприємництва				
9	Підприємництво і підприємство (фірма)	5	1	2	2
10	Капітал. Витрати виробництва. Прибуток. Рента	1	1		
	Розділ 4. Національна економіка				
11	Виробництво, розподіл та використання національного доходу	3	1	2	
12	Економічне зростання. Фінансова система	3	1		2
13	Держава у ринковій економіці	3	1		2
	Розділ 5. Міжнародні економічні відносини				
14	Світове господарство. Форми міжнародних економічних відносин	5	1	2	2
	Усього	54	18	14	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010103 “МЕДИКО-ПРОФІЛАКТИЧНА СПРАВА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
	Розділ 1. Загальні основи економічного розвитку				
1	Економічна теорія: предмет, значення, функції, методи пізнання	4	2	2	
2	Економічні потреби і виробництво	3	1		2
3	Економічна система та її зміст	1	1		
4	Сутність відносин власності	6	2	2	2
	Розділ 2. Ринкова економіка				
5	Товарне виробництво. Товар.	4	2	2	—
6	Ринок в економічній системі суспільства	2			2
7	Інфраструктура ринку.	5	1	2	2
8	Сутність і функції грошей. Історія розвитку грошей	6	2	2	2
	Розділ 3. Основи підприємництва				
9	Підприємництво і підприємство (фірма)	5	1	2	2
10	Капітал. Витрати виробництва. Прибуток. Рента	3	1		2
	Розділ 4. Національна економіка				
11	Виробництво, розподіл і використання національного доходу	5	1	2	2
12	Економічне зростання. Фінансова система	4		2	2
13	Держава в ринковій економіці	2			2
	Розділ 5. Міжнародні економічні відносини				
14	Світове господарство. Форми міжнародних економічних відносин	4		2	2
	Усього	54	14	18	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010105 “АКУШЕРСЬКА СПРАВА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
	Розділ 1. Загальні основи економічного розвитку				
1	Економічна теорія: предмет, значення, функції, методи пізнання	6	2	2	2
2	Економічні потреби і виробництво	5	1	2	2
3	Економічна система та її зміст	1	1		—
4	Сутність відносин власності	4	2		2
	Розділ 2. Ринкова економіка				
5	Товарне виробництво. Товар	6	2	2	2
6	Ринок в економічній системі суспільств	5	1	2	2
7	Інфраструктура ринку	1	1		
8	Сутність і функції грошей. Історія розвитку грошей	6	2	2	2
	Розділ 3. Основи підприємництва				
9	Підприємництво і підприємство (фірма)	5	1	2	2
10	Капітал. Витрати виробництва. Прибуток. Рента	2	2		
	Розділ 4. Національна економіка				
11	Виробництво, розподіл і використання національного доходу	4	2	2	
12	Економічне зростання. Фінансова система	3	1		2
13	Держава у ринковій економіці	1	1		
	Розділ 5. Міжнародні економічні відносини				
14	Світове господарство. Форми міжнародних економічних відносин	5	1	2	2
	Усього	54	20	16	18

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12010201 “ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
	Розділ 1. Загальні основи економічного розвитку				
1	Економічна теорія: предмет, значення, функції, методи пізнання	5	2	2	1
2	Економічні потреби і виробництво	2	1		1
3	Економічна система та її зміст	2	2		
4	Сутність відносин власності	5	2	2	1
	Розділ 2. Ринкова економіка				
5	Товарне виробництво. Товар	5	2	2	1
6	Ринок в економічній системі суспільства	5	1	2	2
7	Інфраструктура ринку	3	1		2
8	Сутність і функції грошей. Історія розвитку грошей	4	2		2
	Розділ 3. Основи підприємництва				
9	Підприємництво і підприємство (фірма)	5	2	2	1
10	Капітал. Витрати виробництва. Прибуток. Рента	3	1		2
	Розділ 4. Національна економіка				
11	Виробництво, розподіл і використання національного доходу	4	2	2	
12	Економічне зростання. Фінансова система	3	2		1
13	Держава у ринковій економіці	3	1		2
	Розділ 5. Міжнародні економічні відносини				
14	Світове господарство. Форми міжнародних економічних відносин	5	1	2	2
	Усього	54	22	14	18

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
5.12020101 “ФАРМАЦІЯ”**

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
	Розділ 1. Загальні основи економічного розвитку				
1	Економічна теорія: предмет, значення, функції, методи пізнання	4	2		2
2	Економічні потреби і виробництво	3	1		2
3	Економічна система та її зміст	3	1	2	
4	Сутність відносин власності	4	2		2
	Розділ 2. Ринкова економіка				
5	Товарне виробництво. Товар	4	2		2
6	Ринок в економічній системі суспільства	4	2		2
7	Інфраструктура ринку.	4	2	2	
8	Сутність і функції грошей. Історія розвитку грошей	4	2		2
	Розділ 3. Основи підприємництва				
9	Підприємництво і підприємство (фірма)	6	2	2	2
10	Капітал. Витрати виробництва. Прибуток. Рента	2			2
	Розділ 4. Національна економіка				
11.	Виробництво, розподіл і використання національного доходу	4	2	2	—
12	Економічне зростання. Фінансова система	4	2		2
13	Держава у ринковій економіці	4	2		2
	Розділ 5. Міжнародні економічні відносини				
14	Світове господарство. Форми міжнародних економічних відносин	4	2		2
	Усього	54	24	8	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Економіка та економічна теорія.
2. Історичний процес розвитку економічної науки та її основні шляхи.
3. Розвиток економічної думки в Україні.
4. Економічні потреби суспільства, їх суть і структура. Види економічних інтересів, взаємодія їх.
5. Індивідуальна властивість — вихідна ланка відносин власті. Основні форми власності, їх еволюція та роль на сучасному етапі.
6. Приватна власність.
7. Державна власність.
8. Колективна власність.
9. Акціонерна власність.
10. Ціна в ринковій економіці. Сутність ціни. Методи ціноутворення. Регулювання цін державою.
11. Конкуренція в охороні здоров'я. Функції конкурентоспроможності медичних організацій.
12. Умови формування конкурентного середовища на ринках медичних послуг.
13. Антимонопольний комітет України.
14. Біржі праці, їх роль у галузі охорони здоров'я.
15. Ринкова інфраструктура в галузі охорони здоров'я. Формування державної та приватної інфраструктури в галузі охорони здоров'я.
16. Сутність, форми й чинники інфляції.
17. Антиінфляційна політика в Україні.
18. Види підприємств за формою, розміром, сферою і видом господарської діяльності.
19. Підприємництво в медицині. Особливості підприємництва в Україні.
20. Рентабельність підприємства (фірми). Розподіл продукту. Рента, її види. Земельна рента: суть, форми та розподіл.
21. Альтернативне використання землі. Ціна землі.
22. Чистий національний продукт. Національний доход. Особистий доход. Номінальний ВВП. Індекс цін. Дефлятор ВВП. Національне багатство України та перспективи його нарощування.
23. Державний бюджет: принципи побудови, функції, доходи і витрати. Бюджетний дефіцит, джерела його фінансування. Державний борг і його обслуговування.
24. Вплив держави на ціноутворення в умовах ринкових відносин.
25. Місце України у світовій економіці. Роль міжнародних економічних організацій у трансформаційному процесі України.
26. Геополітичні інтереси. Експортно-імпортний потенціал України.
27. Відносини з ЄС. Міжнародні валютно-фінансові відносини України. Проблема зовнішньої заборгованості.

ЗМІСТ

Розділ 1. Загальні основи економічного розвитку

Тема 1. Економічна теорія: предмет, знання, функції, методи пізнання

ЛЕКЦІЯ

Економіка та економічна теорія. Місце економічної теорії в системі медичних наук. Економічна теорія як наука. Об'єкт і предмет економічної теорії. Методологія та методи пізнання економіки. Методи дослідження економічних процесів. Загально-логічні методи: аналіз і синтез, абстрагування, індукція та дедукція, моделювання. Наукові методи емпіричного дослідження: спостереження, економічний аналіз, експеримент. Функції економічної теорії. Економічні категорії і закони. Історичний процес розвитку економічної науки та її основні школи. Розвиток економічної думки в Україні.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Економіка та економічна теорія. Історичний процес розвитку економічної науки та її основні школи. Розвиток економічної думки в Україні.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Економічна теорія як наука. Об'єкт і предмет економічної теорії. Методи дослідження економічних процесів. Загально-логічні методи: аналіз і синтез, абстрагування, індукція та дедукція, моделювання. Наукові методи емпіричного дослідження: спостереження, економічний аналіз, експеримент. Функції економічної теорії. Місце економічної теорії в системі медичних наук.

Студенти повинні знати:

Об'єкт і предмет економічної теорії. Методи пізнання економіки. Методи дослідження економічних процесів. Загальнологічні методи. Наукові методи емпіричного дослідження. Економічні категорії і закони.

Тема 2. Економічні потреби і виробництво

ЛЕКЦІЯ

Економічні потреби суспільства, їх суть і структура. Закон зростання потреб. Формування потреб. Суб'єкти економічних відносин, їхні економічні інтереси. Види економічних інтересів, взаємодія їх. Сутність виробництва.

Зміст виробництва. Фактори виробництва: земля, праця, капітал і підприємницький хист. Галузь охорони здоров'я як структурний підрозділ суспільного виробництва. Поділ праці. Структура суспільного виробництва. Межа виробничих можливостей. Продукт і стадії його руху.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Економічні потреби суспільства, їх суть і структура. Види економічних інтересів, взаємодія їх.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Закон зростання потреб. Суб'єкти економічних відносин, їхні економічні інтереси. Сутність виробництва. Фактори виробництва. Галузь охорони здоров'я як структурний підрозділ суспільного виробництва. Продукт і стадії його руху.

Студенти повинні знати:

Економічні потреби суспільства, їх суть і структуру. Закон зростання потреб. Суб'єкти економічних відносин, їхні економічні інтереси. Фактори виробництва. Поділ праці. Структуру суспільного виробництва.

Тема 3. Економічна система та її зміст

ЛЕКЦІЯ

Економічна система суспільства: суть і зміст. Продуктивні сили і виробничі відносини. Типи економічних систем: "чистий" капіталізм або капіталізм вільної конкуренції; командна або адміністративно-господарська система; традиційна економіка; змішана економіка. Економічні реформи в Україні.

Студенти повинні знати:

Поняття економічної системи. Продуктивні сили. Виробничі відносини. Типи економічних систем.

Тема 4. Сутність відносин власності

ЛЕКЦІЯ

Власність як економічна категорія. Індивідуальна власність – вихідна ланка відносин власності. Принципи формування власності. Об'єкти і суб'єкти власності. Основні форми власності, їх еволюція та роль на сучасному етапі. Приватна власність. Державна власність. Колективна власність. Акціонерна

власність. Власність на землю. Розвиток власності на землю та сільськогосподарські підприємства. Становлення і розвиток нових форм господарювання на землі. Роздержавлення і приватизація власності в Україні.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Індивідуальна власність — вихідна ланка відносин власності. Основні форми власності, їх еволюція та роль на сучасному етапі. Приватна власність. Державна власність. Колективна власність. Акціонерна власність.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Власність як економічна категорія. Принципи формування власності. Об'єкти і суб'єкти власності. Власність на землю. Становлення і розвиток нових форм господарювання на землі. Роздержавлення і приватизація власності в Україні.

Студенти повинні знати:

Принципи формування власності. Об'єкти і суб'єкти власності. Основні форми власності. Роздержавлення і приватизацію власності в Україні.

Розділ 2. Ринкова економіка

Тема 5. Товарне виробництво. Товар

ЛЕКЦІЯ

Форми господарювання. Натуральне виробництво. Товарне виробництво. Товар, його сутність і властивості. Двоїтий характер праці, втіленої у товар. Закон вартості та його функції. Теорія попиту і пропозиції. Ціна в ринковій економіці. Сутність ціни. Методи ціноутворення. Регулювання цін державою.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Ціна в ринковій економіці. Сутність ціни. Методи ціноутворення. Регулювання цін державою.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Товарне виробництво. Товар, його сутність і властивості. Двоїтий характер праці, втіленої у товар. Закон вартості та його функції. Теорія попиту і пропозиції.

Студенти повинні знати:

Форми господарювання. Товарне виробництво. Товар, його сутність і властивості. Закон вартості та його функції. Теорію попиту і пропозиції. Сутність ціни. Методи ціноутворення.

Тема 6. Ринок в економічній системі суспільства

ЛЕКЦІЯ

Поняття ринку. Історія ринкових відносин. Ефективний ринок. Функції ринку. Умови формування ринку. Структура сучасного ринку. Критерії розмежування ринку. Види ринків: предметів споживання, засобів виробництва, науково-технічних розробок та інформації, фінансів, валютних, нерухомості, праці, природних ресурсів, тіньовий ринок. Особливості становлення ринкових відносин у галузі охорони здоров'я України. Моделі ринкової економіки. Конкуренція як рушійна сила ринкової економіки. Сутність конкуренції. Види конкуренції. Методи цінової та нецінової конкуренції. Поняття монополії та конкуренції на медичному ринку в Україні. Класифікація монополій. Конкуренція в охороні здоров'я. Функції конкурентоспроможності медичних організацій. Умови формування конкурентного середовища на ринках медичних послуг. Конкурентне середовище виробників медичних послуг. Антимонопольний комітет України.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Конкуренція в охороні здоров'я. Функції конкурентоспроможності медичних організацій. Умови формування конкурентного середовища на ринках медичних послуг. Конкурентне середовище виробників медичних послуг. Антимонопольний комітет України.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Поняття ринку. Функції ринку. Види ринків: предметів споживання, засобів виробництва, науково-технічних розробок та інформації, фінансів, валютних, нерухомості, праці, природних ресурсів, тіньовий ринок. Особливості становлення ринкових відносин у галузі охорони здоров'я України. Моделі ринкової економіки. Конкуренція як рушійна сила ринкової економіки. Сутність конкуренції. Види конкуренції.

Студенти повинні знати:

Умови формування ринку. Структуру сучасного ринку. Види ринків. Ринкові відносини в галузі охорони здоров'я України. Моделі ринкової економіки. Види конкуренції.

Тема 7. Інфраструктура ринку

ЛЕКЦІЯ

Поняття про інфраструктуру ринку. Біржі, типи та види біржі. Біржові угоди. Мета і функції товарної біржі. Типи товарних бірж, їхні суб'єкти. Фондова біржа: поняття, суб'єкти і класифікація. Основні види біржових операцій. Ринок товарних бірж в Україні. Ринок цінних паперів. Банки і фінансово-кредитні посередники. Банківська система. Страхова система. Біржі праці, їх роль у галузі охорони здоров'я. Ринкова інфраструктура в галузі охорони здоров'я. Формування державної та приватної інфраструктури в галузі охорони здоров'я.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Біржі праці, їх роль у галузі охорони здоров'я. Ринкова інфраструктура в галузі охорони здоров'я. Формування державної та приватної інфраструктури в галузі охорони здоров'я.

Студенти повинні знати:

Поняття біржі, типи та види біржі. Біржові угоди. Функції товарної біржі. Поняття, суб'єкти і класифікацію фондової біржі. Ринок цінних паперів. Роль біржі праці в галузі охорони здоров'я. Ринкову інфраструктуру в галузі охорони здоров'я.

Тема 8. Сутність і функції грошей. Історія розвитку грошей

ЛЕКЦІЯ

Місце грошей у ринковій економіці. Становлення грошових відносин, основні етапи їх розвитку. Історизм грошових відносин. Коротка історія розвитку грошей. Сутність грошей. Гроші як загальний вартісний еквівалент. Функції грошей. Класифікація грошей. Сутність інфляції. Форми інфляції. Чинники інфляції. Інфляція попиту. Інфляція витрат. Інфляція і безробіття. Антиінфляційна політика в Україні.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Сутність інфляції. Форми інфляції. Чинники інфляції. Інфляція попиту. Інфляція витрат. Інфляція і безробіття. Антиінфляційна політика в Україні.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Становлення грошових відносин, основні етапи їх розвитку. Сутність

грошей. Гроші як загальний вартісний еквівалент. Функції грошей. Класифікація грошей. Сутність інфляції. Чинники інфляції. Інфляція і безробіття. Антиінфляційна політика в Україні.

Студенти повинні знати:

Становлення грошових відносин. Сутність грошей. Функції грошей. Класифікацію грошей. Сутність інфляції. Форми інфляції. Чинники інфляції. Інфляцію попиту. Інфляцію витрат. Антиінфляційну політику в Україні.

Розділ 3. Основи підприємництва

Тема 9. Підприємництво і підприємство (фірма)

ЛЕКЦІЯ

Сутність підприємництва. Поняття “підприємець” і “підприємництво”. Функції та умови існування підприємництва. Суб’єкти, об’єкти і види підприємництва. Права, обов’язки та відповідальність підприємця.

Поняття підприємства (фірми). Умови функціонування підприємства. Види підприємств за формою, розміром, за сферою і видом господарської діяльності. Підприємництво в медицині. Особливості підприємництва в Україні.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Види підприємств за формою, розміром, за сферою і видом господарської діяльності. Підприємництво в медицині. Особливості підприємництва в Україні.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Сутність підприємництва. Функції та умови існування підприємництва. Суб’єкти, об’єкти і види підприємництва. Права, обов’язки та відповідальність підприємця. Види підприємств за формою, розміром, за сферою і видом господарської діяльності. Підприємництво в медицині. Особливості підприємництва в Україні.

Студенти повинні знати:

Поняття “підприємець” і “підприємництво”. Функції підприємництва. Суб’єкти, об’єкти і види підприємництва. Поняття підприємства (фірми). Види підприємств за формою, розміром, за сферою і видом господарської діяльності. Підприємництво в медицині.

Тема 10. Капітал. Витрати виробництва. Прибуток. Рента

ЛЕКЦІЯ

Поняття “капітал”. Ринок капіталу. Поняття кругообігу і обіг капіталу. Зношування. Амортизація. Методи амортизації.

Сутність витрат виробництва. Види витрат виробництва. Шляхи зниження витрат виробництва. Сутність прибутку. Види прибутку. Маса і норма прибутку. Рентабельність підприємства (фірми). Розподіл продукту. Сутність ренти, її види. Земельна рента, її суть, форми та розподіл. Альтернативне використання землі. Ціна землі.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Рентабельність підприємства (фірми). Розподіл продукту. Рента, її види. Земельна рента, її суть, форми та розподіл. Альтернативне використання землі. Ціна землі.

Студенти повинні знати:

Поняття “капітал”. Методи амортизації. Шляхи зниження витрат виробництва. Сутність прибутку. Види прибутку. Розподіл продукту. Види ренти. Альтернативне використання землі. Ціну землі.

Розділ 4. Національна економіка

Тема 11. Виробництво, розподіл і використання національного доходу

ЛЕКЦІЯ

Макроекономіка і національний продукт. Національний дохід і його джерела. Обчислення національного продукту. Сутність і структура національного багатства. Основні макроекономічні показники. Валовий внутрішній продукт (ВВП), методи його розрахунку за доходами і витратами. Макроекономічні показники, похідні від ВВП. Чистий національний продукт. Національний дохід. Особистий дохід. Номінальний ВВП. Індекс цін. Дефлятор ВВП. Національне багатство України і перспективи його нарощування.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Чистий національний продукт. Національний дохід. Особистий дохід. Номінальний ВВП. Індекс цін. Дефлятор ВВП. Національне багатство України та перспективи його нарощування.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Національний дохід і його джерела. Обчислення національного продукту. Основні макроекономічні показники. Валовий внутрішній продукт, методи його розрахунку за доходами і витратами. Макроекономічні показники похідні від ВВП. Чистий національний продукт. Національний дохід. Особистий дохід. Номінальний ВВП. Дефлятор ВВП.

Студенти повинні знати:

Джерела національного доходу. Обчислення національного продукту. Валовий внутрішній продукт, методи його розрахунку за доходами і витратами. Чистий національний продукт. Національний дохід. Особистий дохід. Номінальний ВВП. Індекс цін. Дефлятор ВВП.

Тема 12. Економічне зростання. Фінансова система

ЛЕКЦІЯ

Суспільне відтворення. Сутність економічного зростання. Критерії економічного зростання. Теорії економічного зростання. Чинники економічного зростання. Типи економічного зростання. Закони інтенсифікації економіки. Економічна рівновага і циклічність. Короткі, середні і великі цикли.

Система фінансових відносин в Україні. Функції фінансів. Сутність і функції податків. Види податків. Державні фінанси. Фінансова система в галузі охорони здоров'я. Поняття державного бюджету. Принципи побудови бюджету. Функції державного бюджету. Доходи і витрати бюджету. Бюджетний дефіцит, джерела його фінансування. Державний борг і його обслуговування.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Державний бюджет: принципи побудови, функції, доходи і витрати. Бюджетний дефіцит, джерела його фінансування. Державний борг і його обслуговування.

Студенти повинні знати:

Суспільне відтворення. Критерії економічного зростання. Типи економічного зростання. Короткі, середні і великі цикли. Функції фінансів. Види податків. Фінансову систему в галузі охорони здоров'я. Поняття про державний бюджет. Функції державного бюджету.

Тема 13. Держава у ринковій економіці

ЛЕКЦІЯ

Регулююча роль держави у ринковій економіці. Причини втручання держави у ринковий механізм. Функції держави у ринковій економіці. Методи державного впливу на ринкову економіку: адміністративні (прямі) методи регулювання, економічні (непрямі) методи регулювання.

Організаційна структура та методи управління виробництвом. Суть, визначення та види маркетингу. Маркетинг у галузі охорони здоров'я. Маркетингове дослідження ринку платних медичних послуг в Україні.

Вплив держави на ціноутворення в умовах ринкових відносин.

Соціальна політика держави. Соціальний захист населення в Україні під час переходу до ринкової економіки. Соціальна політика щодо медичних працівників в галузі охорони здоров'я. Державне управління у галузі охорони здоров'я.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Вплив держави на ціноутворення в умовах ринкових відносин.

Студенти повинні знати:

Функції держави в ринковій економіці. Методи державного впливу на ринкову економіку. Методи управління виробництвом. Суть, визначення та види маркетингу. Маркетинг у галузі охорони здоров'я. Соціальну політику держави. Державне управління в галузі охорони здоров'я.

Розділ 5. Міжнародні економічні відносини

Тема 14. Світове господарство. Форми міжнародних економічних відносин

ЛЕКЦІЯ

Світове господарство: його структура та етапи розвитку. Міжнародний поділ праці. Форми економічних відносин. Зовнішньоекономічна політика. Структура та суб'єкти світового ринку.

Міжнародні економічні організації. Економічні організації ООН. Міжнародний валютний фонд. Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Інші міжнародні економічні організації.

Місце України у світовій економіці. Роль міжнародних економічних організацій у трансформаційному процесі України. Геополітичні інтереси. Експортно-імпортний потенціал України. Відносини з ЄС. Міжнародні валютно-фінансові відносини України. Проблема зовнішньої заборгованості. Залучення іноземного капіталу в економіку України. Відносини з

міжнародними економічними і фінансовими організаціями. Відносини з Європейським регіональним бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Місце України у світовій економіці. Роль міжнародних економічних організацій у трансформаційному процесі України. Геополітичні інтереси. Експортно-імпортний потенціал України. Відносини з ЄС. Міжнародні валютно-фінансові відносини України. Проблема зовнішньої заборгованості. Залучення іноземного капіталу в економіку України. Відносини з міжнародними економічними і фінансовими організаціями. Відносини з Європейським регіональним бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ

Світове господарство: його структура та етапи розвитку. Міжнародний поділ праці. Структура та суб'єкти світового ринку. Міжнародні економічні організації. Місце України у світовій економіці. Відносини з ЄС. Відносини з міжнародними економічними і фінансовими організаціями.

Студенти повинні знати:

Структуру світового господарства. Міжнародний поділ праці. Структуру та суб'єкти світового ринку. Економічні організації ООН. Місце України в світовій економіці. Відносини з ЄС. Відносини з Європейським регіональним бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Інвестиційні проблеми української економіки.
2. Теорії і моделі економічного зростання.
3. Економічне зростання: зміст, типи, темпи, фактори.
4. Світова економіка: сутність, структура, тенденції розвитку.
5. Міжнародна торгівля. Торговельний баланс.
6. Шляхи та проблеми інтеграції України у світове господарство.
7. Валютні відносини. Платіжний баланс.
8. Меркантилізм.
9. Теоретичні погляди фізіократів.
10. Класична англійська політична економія.
11. Неокласична економічна теорія та її школи.
12. Інституціоналізм.
13. Українська економічна наука: історія і сучасність.
14. Основні риси економіки доіндустріального, індустріального та постіндустріального суспільства.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СКЛАДАННЯ ДИФЕРЕНЦІЙНОГО ЗАЛІКУ

1. Різні течії та школи в економічній науці.
2. Методи економічних досліджень.
3. Виникнення економічної думки.
4. Перші наукові школи. Меркантилізм і фізіократи.
5. Порівняльний аналіз традиційної, ринкової та адміністративно-командної господарських систем.
6. Змішана економіка: риси і національні моделі.
7. Економічні функції держави.
8. Трансформаційні процеси в українській економіці.
9. Власність: теоретичні аспекти.
10. Основні форми власності, їх еволюція та роль на сучасному етапі.
11. Приватна власність і її розвиток в українській економіці.
12. Державна власність: зміст і роль у різних економічних системах.
13. Муніципальна власність: сутність, об'єкти, проблеми управління.
14. Кооперативна власність: основні риси, історичний досвід і перспективи розвитку.
15. Акціонерна власність і акціонерні підприємства.
16. Власність працівників: форми, характеристики, можливості і проблеми.
17. Приватизація в перехідних економіках: необхідність, цілі, методи, результати.
18. Галузь охорони здоров'я як структурний підрозділ суспільного виробництва.
19. Особливості приватизації в Україні і зарубіжних країнах.
20. Трудова теорія вартості.
21. Теорія граничної корисності.
22. Особливості становлення ринкових відносин у галузі охорони здоров'я.
23. Підприємництво: сутність, форми, роль в економіці.
24. Особливості підприємництва в Україні.
25. Теорія недосконалої конкуренції.
26. Досконала конкуренція як тип ринку.
27. Конкуренція в охороні здоров'я.
28. Функції конкурентоспроможності медичних організацій.
29. Умови формування конкурентного середовища виробників медичних послуг.
30. Конкурентне середовище виробників медичних послуг.
31. Чиста монополія як тип ринку. Антимонопольна політика.
32. Монополістична конкуренція.
33. Поняття монополії та конкуренція на медичному ринку в Україні.
34. Олігополія як тип ринку.
35. Антимонопольна політика держави: світовий досвід та українська практика.

36. Рентні відносини в економіці.
37. Безробіття: форми, причини, масштаби, вплив на громадянське життя.
38. Економічні теорії зайнятості (безробіття).
39. Ринок праці та проблеми зайнятості в Україні.
40. Соціальна політика держави: цілі, принципи, механізми.
41. Соціальна політика держави щодо медичних працівників у галузі охорони здоров'я.
42. Державне управління в галузі охорони здоров'я.
43. Система національного рахівництва та макроекономічні показники.
44. Макроекономічна рівновага в моделі сукупного попиту і пропозиції.
45. Інфляція: сутність, форми, причини. Антиінфляційна політика.
46. Інфляція в українській економіці.
47. Ринок цінних паперів.
48. Фондова біржа.
49. Біржі праці, їх роль у галузі охорони здоров'я.
50. Податки: види, функції і роль в економіці.
51. Шляхи реформування податкової системи України. Бюджетно-податкова політика.
52. Тіньова економіка: причини, форми, вплив на суспільне життя.
53. Товарне господарство, його відмінності від натурального і фактори розвитку.
54. Традиційна та ринкова економічні системи. Роль ринку і проблеми його функціонування.
55. Адміністративно-командна і змішана економічні системи.
56. Роль держави в сучасних ринкових системах: напрямки та інструменти державного регулювання економіки.
57. Попит. Закон і нецінові фактори попиту.
58. Пропозиція. Закон і нецінові чинники пропозиції.
59. Ціна рівноваги та її роль у ринковій економіці. Рівновага і незбалансованість ринку.
60. Закономірності споживчої поведінки. Криві байдужості і бюджетної лінії. Рівновага споживача.
61. Фактори виробництва. Різні трактування ролі факторів виробництва.
62. Теорія продуктивності факторів виробництва. Ефективність виробництва.
63. Підприємництво: сутність, форми та роль в економіці. Організаційно-правові форми підприємств.
64. Підприємництво в медицині.
65. Виручка від реалізації та прибуток. Види і роль прибутку в економіці. Норма прибутку.
66. Безробіття: сутність, форми, вплив на суспільне життя. Державне регулювання зайнятості.
67. Ринок капіталу. Процентна ставка та інвестиції.
68. Ринок землі. Земельна рента і ціна землі. Природокористування. Рентні

відносини в економіці.

69. Ринкова інфраструктура в галузі охорони здоров'я.
70. Формування державної та приватної інфраструктури в галузі охорони здоров'я.
71. Національна економіка як ціле. Кругообіг ресурсів, доходів, продуктів і грошей.
72. Макроекономічні вимірювачі. ВВП і способи його вимірювання. Чистий національний продукт, національний дохід. Індекси цін. Тіньова економіка.
73. Споживання, заощадження. Їх сутність, форми та роль у макроекономіці.
74. Сукупний попит: структура та чинники зміни. Крива сукупного попиту.
75. Сукупна пропозиція: сутність і нецінові чинники. Крива сукупної пропозиції.
76. Гроші: сутність, форми, функції, теорії.
77. Банки: види і функції. Банківська система та її роль в економіці України. Грошовий мультиплікатор. Грошово-кредитна політика.
78. Кредит: його сутність, роль в економіці і види.
79. Фінанси. Державний бюджет: структура і роль в економічному та соціальному розвитку. Дефіцит бюджету. Державний борг.
80. Економічне зростання і економічний розвиток. Темпи, типи, фактори економічного зростання.
81. Циклічність як форма розвитку ринкової економіки. Середньострокові цикли. Теорія довгих хвиль економічного розвитку.
82. Система доходів у ринковій економіці.
83. Світова економіка: структура та тенденції розвитку.
84. Зовнішня торгівля і зовнішня торгова політика.
85. Валютні відносини. Валютний курс.
86. Перехідна економіка. Особливості перехідної економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

- Баб'як М.М., Пешенкова Л.А., Рібчук А.В.* Економічна теорія: навч. посіб. / *М.М. Баб'як, Л.А. Пешенкова, А.В. Рібчук.* — К., 2005. — 208 с.
- Бунге М.* Сучасний дискурс / За ред. В.Д. Базилевича. — К., 2005. — 696 с.
- Грошово-кредитна політика в Україні* / В.С. Стельмах, А.О. Єпіфанов, Н.І. Гребеник, В.І. Міщенко. — К., 2003. — 424 с.
- Дахно І.І.* Світова економіка: навч. посіб. — К.: ЦНЛ, 2006. — 264 с.
- Дзюбик С.Д., Ривак О.С.* Основи економічної теорії: навч. посіб. — К., 2006. — 482 с.
- Дідівська Л.І., Головка Л.С.* Державне регулювання економіки: навч. посіб. — К., 2006. — 214 с.
- Дмитренко Л.А.* Менеджмент і маркетинг у фармації: навч. посіб. — К.: Медицина, 2010. — 144 с.
- Економічна теорія: Політекономія: підручник* / За ред. В.Д. Базилевича. — К., 2006. — 616 с.
- Задоя А.О.* Мікроекономіка: Курс лекцій та вправи: навч. посіб. — К., 2005. — 212 с.
- Злупко С.М.* Історія економічної теорії: підручник. — К., 2005. — 720 с.
- Історія економічних учень: підручник* / За ред. В.Д. Базилевича. — К., 2004. — 1300 с.
- Камінська Т.М.* Основи економічної теорії: підручник. — К.: Медицина, 2011. — 256 с.
- Круш П.В., Тульчинська С.О.* Макроекономіка: навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2005. — 400 с.
- Макроекономіка: підручник* / За ред. В.Д. Базилевича. — К., 2006. — 624 с.
- Менеджмент і маркетинг у фармації: підручник* / За ред. В.П. Грошовика. — К.: Медицина, 2008. — 752 с.
- Мочерний С.В.* Політекономія: підручник. — К., 2005. — 386 с.
- Одягайло Б.М.* Міжнародна економіка: навч. посіб. — К., 2005. — 400 с.
- Основи економічної теорії* / За ред. А.А. Чухна. — К., 2001. — 608 с.
- Основи економічної теорії: навч. посіб.* / В.О. Рибалкін, М.О. Хмелевський, Т.І. Біленко, А.Г. Прохоренко та ін. — К.: Академія, 2002. — 352 с.
- Основи підприємницької діяльності: навч. посіб.* / С.В. Мочерний, О.А. Устинко, С.І. Чоботар. — К.: Академія, 2005. — 280 с.
- Панчишин С.* Макроекономіка. — К., 2002. — 616 с.
- Пасічник Ю.В.* Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. / Ю.В. Пасічник. — К., 2002. — 496 с.
- Політична економія: навч. посіб.* / За ред. В. Рибалкіна. — К., 2004. —

672 с

Предборський В.А. Економічна теорія: навч. посіб. — К., 2003. — 492 с.

Тарасович В.М. Економічна теорія: підручник. — К., 2006. — 784 с.

Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. — К.: Каравела, 2003. — 432 с.

Чепіного В.Г. Основи економічної теорії: навч. посіб. — К., 2003. — 456 с.

Шегда А.В. Менеджмент: підручник. — К.: Знання, 2004. — 687 с.

Додаткова

Варналій З.С. Мале підприємництво: Основи теорії і практики. — К., 2005. — 304 с.

Макроекономіка у запитаннях та відповідях / О.С. Кривцов, В.М. Бережний, В.М. Онегіна. — Х., 2003. — 192 с.

Навчальний економічний словник-довідник (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність, планування): Терміни. Поняття. Персоналії / За ред. Г.І. Башняніна. — Львів: Магнолія, 2007. — 688 с.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа “Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів” МОЗ України

ПОГОДЖЕНО
Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»

Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України

О.П. Волосовець

БОТАНІКА

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів
I—III рівнів акредитації за спеціальністю
5.12020101 “Фармація”

Київ
2011

БОТАНІКА

Укладачі:

І.А. Бобкова — викладач-методист, викладач вищої категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича;

Л.В. Варлахова — викладач-методист, викладач вищої категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича;

В.Н. Тюкіна — викладач I категорії коледжу Національного фармацевтичного університету;

Н.П. Богомол — викладач II категорії коледжу Національного фармацевтичного університету.

Програму розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної комісії з фармації Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, 13.10.2011 р., протокол № 5.

Рецензенти:

А.Г. Сербін — доктор фарм. наук, професор, завідувач кафедри ботаніки Національного фармацевтичного університету;

С.І. Дерій — канд. біол. наук, доцент, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького;

Н.В. Запольська — викладач-методист, викладач вищої категорії Криворізького медичного коледжу;

Л.А. Канак — викладач вищої категорії, завідувач фармацевтичного відділення Черкаського медичного коледжу;

О.В. Кухнюк — голова циклової комісії природничих дисциплін Черкаського медичного коледжу.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з дисципліни “Ботаніка” складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації за спеціальністю 5.12020101 “Фармація” відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ і ОПП, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р., та навчальних планів 2011 р.

Метою ботаніки як навчальної дисципліни згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою є набуття студентами соціально-особистісних та загальнонаукових компетенцій: екологічна грамотність; базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для засвоєння професійних дисциплін; здатність використовувати знання й уміння в галузі біології для освоєння фундаментальних розділів фармацевтичної науки та практики.

На вивчення дисципліни згідно з примірним навчальним планом відводиться 54 год.

Ботаніка є базовою дисципліною для вивчення фармакогнозії — дисципліни циклу професійної підготовки.

Знання основних положень фітоцитології, оволодіння методами та прийомами цитологічного аналізу використовується фармацевтом при проведенні мікроскопічного аналізу рослин, лікарської рослинної сировини та препаратів рослинного походження. Для ідентифікації рослинної сировини необхідні знання особливостей будови рослинних органів, тканин, які їх формують, навички з гістології та гістохімії, а також морфологічні особливості рослин, які лежать в основі макроскопічного аналізу.

Для забезпечення якісного вивчення дисципліни “Ботаніка” рекомендується використовувати різні види наочності, а саме: гербарні зразки; живі рослини; кольорові таблиці та мікроплакати; постійні мікропрепарати.

У лекційному матеріалі висвітлюються ключові теоретичні питання. Зокрема систематичний огляд голонасінних та покритонасінних рослин ознайомлює студентів із характерними ознаками родин, багато рослин з яких є лікарськими.

На практичних заняттях особливу увагу слід приділяти засвоєнню навичок мікроскопічного аналізу та морфологічного опису рослинних об’єктів.

Після вивчення дисципліни *студенти повинні знати:*

- визначення ботаніки як науки;
- роль рослин у природі та житті людини;
- основні положення клітинної теорії, будову рослинних клітин, їх функції;
- тканини, їх функції;
- морфологічну будову вегетативних і генеративних органів рослин;
- систематику рослин;
- елементи екології рослин;
- елементи географії рослин.

Студенти повинні вміти:

- працювати з мікроскопом;
- готувати рослинний матеріал до мікроскопічного аналізу;
- готувати тимчасові мікропрепарати;
- проводити гістохімічні реакції;
- мікроскопувати постійні й тимчасові мікропрепарати, описувати їх і замальовувати;
- розпізнавати рослинні тканини;
- ідентифікувати за морфологічними зовнішніми ознаками рослини у гербарних зразках;
- розпізнавати належність рослини до відповідної родини за сукупністю діагностичних ознак, за описом, малюнками, гербарними, живими або сухими зразками.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Лабораторні та практичні заняття	Самостійна робота
1	Вступ	2	2	—	
2	Рослинна клітина	4	2	2	
3	Рослинні тканини	6	2	2	
4	Вегетативні органи рослин	6	2	4	
5	Генеративні органи рослин	6	2	4	
6	Систематика рослин. Вищі рослини	8	4	4	
7	Екологія та географія рослин	2	2	—	
	Самостійна робота	22	—	—	22
	Усього	54	16	16	22

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗМІСТ

Тема 1. Вступ

ЛЕКЦІЯ

Вступ. Визначення ботаніки як науки про рослини. Науково-практичний зв'язок ботаніки з іншими фармацевтичними дисциплінами та напрямками практичної діяльності. Основні розділи ботаніки: морфологія, анатомія рослин, цитологія, фізіологія рослин, систематика тощо.

Роль рослин у природі та житті людини. Значення ботаніки для фармації й медицини.

Видатні вчені України та інших країн.

Охорона природи. "Червона книга" України.

Тема 2. Рослинна клітина

ЛЕКЦІЯ

Клітинна теорія та сучасні уявлення про будову клітини. Розміри, форма рослинних клітин.

Первинний, вторинний біосинтез органічних речовин клітин. Мінеральні мікро- та макроелементи.

Будова, функціонування та еволюція клітин одно- та багатоклітинних організмів.

Відмітні ознаки рослинної та тваринної клітин.

Протопласт і його складові: цитоплазма та органоїди клітини. Їх будова, функції, значення.

Продукти життєдіяльності протопласта: вакуолі, включення (запасні та екскреторні), клітинна оболонка (хімічний склад, вторинні зміни). Їх будова, функції, значення.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Техніка приготування мікропрепаратів з рослинного матеріалу. Вивчення складових протопласту та його похідних під мікроскопом на тимчасових та постійних мікропрепаратах.

Практичні навички:

- робота з мікроскопом;
- виготовлення тимчасових мікропрепаратів з рослинного матеріалу;
- проведення мікроскопічного дослідження препаратів на малому та великому збільшеннях мікроскопа;

- знаходження і замальовування основних мікроскопічних ознак препарату.

Тема 3. Рослинні тканини

ЛЕКЦІЯ

Визначення рослинних тканин. Клітинна будова рослинних тканин. Класифікація тканин за формою, часом утворення, а також за функціями та характером потовщення клітинної оболонки.

Морфолого-фізіологічна характеристика основних груп тканин: твірних, покривних, механічних, провідних, видільних, основних. Комплексні тканини. Види судинно-волокнистих пучків.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Морфологічні властивості рослинних тканин: твірних, покривних, механічних, провідних, видільних, основних, судинно-волокнистих пучків. Вивчення їх мікроскопічних діагностичних ознак на тимчасових і постійних мікропрепаратах: поверхневих препаратах листків, поперечних та поздовжніх зрізах кори, коренів, плодів, стебел.

Практичні навички:

- виготовлення тимчасових мікропрепаратів з рослинних тканин;
- проведення гістохімічних реакцій;
- проведення мікроскопічного дослідження тимчасових та готових препаратів на малому та великому збільшеннях;
- розпізнавання рослинних тканин та замальовування їх основних ознак.

Тема 4. Вегетативні органи рослин

ЛЕКЦІЯ

Корінь як орган рослини. Функції коренів, види, типи кореневих систем. Зони кореня. Спеціалізація та метаморфози коренів.

Пагін як орган рослини. Функції, частини пагону. Різноманітність стебел за положенням у просторі, формою поперечного перерізу тощо. Визначення бруньки та її будова, класифікація за місцем розташування, структурою, функціями. Метаморфози стебел.

Листок як орган рослини. Частини листків, особливості їх будови та функції. Типи листків та їх морфологічна різноманітність. Розміщення листків. Метаморфози листка.

Значення й використання вегетативних органів рослин.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Веgetативні органи рослин: корені, пагони, листки, їх морфологія та метаморфози. Морфологічне описування вегетативних органів рослин.

Практичні навички:

- проведення морфологічного вивчення вегетативних органів на живих рослинах, гербарних та сухих зразках;
- розпізнавання метаморфоз вегетативних органів;
- морфологічне описування кореня, пагона (стебла, листків);
- замальовування об'єкта, що вивчається.

Тема 5. Генеративні органи рослин

ЛЕКЦІЯ

Квітка як орган рослини. Походження, симетрія, частини квітки та їх морфологічна характеристика. Морфологія та класифікація суцвіть.

Плід як орган рослини. Частини плоду, їх походження та особливості будови, класифікація плодів, утворення та будова суплідь. Діагностичне значення та практичне застосування.

Насіння як орган рослини. Частини насінини, відмінності в будові насінин голонасінних, однодольних та дводольних покритонасінних. Значення насіння, його практичне використання.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Генеративні органи рослин: квітка, суцвіття, плід, насіння. Морфологічне описування генеративних органів рослин.

Практичні навички:

- проведення морфологічного вивчення генеративних органів на живих рослинах, гербарних, сухих та консервованих зразках, на колекціях насіння і плодів;
- морфологічне описування основних частин генеративних органів рослин.

Тема 6. Систематика рослин. Вищі рослини

ЛЕКЦІЯ

Систематика рослин. Мета, завдання, методи ботанічної систематики. Таксономічні категорії і таксони, бінарна номенклатура. Типи систем. Поняття про нижчі та вищі рослини.

Характеристика відділів Голонасінні та Покритонасінні.

Відмінні ознаки однодольних та дводольних рослин.

Основні ознаки родин айстрові, селерові, бобові, ясноткові, пасльонові, розові, гречкові.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення вегетативних і генеративних органів рослин родин айстрові, селерові, бобові, ясноткові, пасльонові, розові, гречкові.

Морфологічна характеристика рослин з використанням гербарію, живих і сухих зразків, таблиць.

Основні ознаки родин айстрові, селерові, бобові, ясноткові, пасльонові, розові, гречкові.

Визначення рослин за допомогою ключа-визначника.

Практичні навички:

- розпізнавання належності рослин до відповідної родини за сукупністю діагностичних ознак, за описом, малюнками, гербарними, живими або сухими зразками;
- користування ключом-визначником.

Тема 7. Екологія та географія рослин

ЛЕКЦІЯ

Елементи екології рослин. Поняття про екологічні фактори, їх вплив на рослину.

Поняття про фітоценози, рослинність і флору. Елементи географії рослин.

ПИТАННЯ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Визначення ботаніки як науки, її мета та завдання, зв'язок з іншими науками.
2. Розділи сучасної ботаніки.
3. Історія розвитку ботаніки.
4. Елементи екології рослин.
5. Географія рослин.
6. Клітинна теорія та сучасні уявлення про будову, розміри та форму клітини.
7. Протопласт та його складові: цитоплазма, ядро, пластиди, органели клітини.
8. Вакуолі з клітинним соком: утворення, положення в клітині, значення, хімічний склад клітинного соку.
9. Включення клітини: запасні та екскреторні речовини, їх значення.
10. Клітинна оболонка: хімічний склад, будова, вторинні зміни клітинної оболонки.
11. Твірні тканини.
12. Первинна покривна тканина.
13. Вторинна покривна тканина.
14. Механічна тканина.
15. Провідна тканина.
16. Комплексні тканини — ксилема та флоема. Судинно-волокнисті пучки.
17. Видільна та основна тканини.
18. Корінь.
19. Пагін.
20. Листок.
21. Квітка.
22. Суцвіття.
23. Плід.
24. Насіння.
25. Систематика рослин, її завдання.
26. Систематичні одиниці та ботанічна номенклатура.
27. Характеристика відділу Голонасінні.
28. Характеристика відділу Покритонасінні.
29. Основні ознаки родини айстрові.
30. Основні ознаки родини селерові.
31. Основні ознаки родини бобові.
32. Основні ознаки родини ясноткові.
33. Основні ознаки родини пасльонові.
34. Основні ознаки родини розові.
35. Основні ознаки родини гречкові.
36. Поняття про нижчі і вищі рослини.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Приготуйте тимчасовий мікропрепарат з рослинного матеріалу та розгляньте його під малим і великим збільшеннями мікроскопа.
2. Провести гістохімічні реакції на складові рослинної клітини.
3. Користуючись мікроскопом, визначте рослинну тканину за мікроознаками в готовому мікропрепараті.
4. Користуючись мікроскопом, визначте вид включень у рослинній клітині в готовому мікропрепараті.
5. У запропонованому гербарному зразку визначте належність рослин до відповідної родини за основними морфологічними ознаками.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Нековаль І.В., Казанюк Т.В. Фармакологія: підручник. — К.: Медицина, 2011.

Решетняк Т.А., Бобкова І.А., Варлахова Л.В. Ботаніка. — К.: Здоров'я, 2006.

Ткаченко Н.М., Сербін А.Г. Ботаніка. — Харків: Основа, 1997.

Додаткова

Мотузний В.О. Біологія (розділ “Ботаніка”). — К.: Вища шк., 2001.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа «Центральний методичний кабінет підготовки
молодших спеціалістів МОЗ України»

<p>ПОГОДЖЕНО</p> <p>Директор Державної установи «Центральний методичний кабінет підготовки молодших спеціалістів МОЗ України»</p> <p> Т.І. Чернишенко</p> 	<p>ЗАТВЕРДЖУЮ</p> <p>Заступник Директора Департаменту кадрової політики, освіти, науки та запобігання корупції МОЗ України</p> <p> О.П. Волосовець</p>
--	---

НЕОРГАНІЧНА ХІМІЯ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів
I—III рівнів акредитації за спеціальністю
5.12020101 «Фармація»

Київ
2011

НЕОРГАНІЧНА ХІМІЯ

Укладачі:

Ю.В. Ісаєнко — канд. хім. наук, викладач-методист, викладач вищої категорії коледжу Національного фармацевтичного університету;

Н.П. Гиріна — викладач-методист, викладач вищої категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасовича;

І.В. Туманова — викладач-методист, викладач вищої категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасовича;

Ю.Є. Безкоровайна — викладач першої категорії коледжу Національного фармацевтичного університету.

Програму розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної комісії з фармації Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 13.10.2011 р., протокол № 5.

Рецензенти:

І.М. В'юник — доктор хім. наук, професор кафедри неорганічної хімії Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна;

О.І. Собченко — викладач вищої категорії Харківського базового медичного коледжу №1;

О.В. Кухнюк — викладач вищої категорії, голова циклової комісії природничих (хіміко-біологічних) дисциплін Черкаського медичного коледжу;

В.В. Смаліус — канд. хім. наук, доцент кафедри якості, стандартизації та органічної хімії Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького.

© МОЗ України, 2011

© ВСВ “Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з дисципліни “Неорганічна хімія” складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації за спеціальністю 5,12020101 “Фармація” відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ і ОПП, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р., та навчальних планів 2011 р.

Програмою передбачено вивчення теоретичних основ загальної хімії та хімії елементів.

Цей програмний матеріал необхідний майбутнім спеціалістам для успішного засвоєння дисциплін професійно-практичного циклу, таких як аналітична та фармацевтична хімія.

При викладанні дисципліни слід дотримуватись єдності термінології та визначень відповідно з існуючими стандартами, міжнародною системою одиниць вимірювання.

При викладанні тем програми з хімії металів та неметалів передбачено поглиблене вивчення властивостей елементів, сполуки яких використовуються в медичній та фармацевтичній практиці.

Контроль засвоєння матеріалу повинен проводитись на лабораторно-практичних і лекційних заняттях.

Обов'язковим є ознайомлення студентів з технікою безпеки під час роботи в хімічній лабораторії і необхідними навичками першої допомоги.

Згідно з навчальним планом вивчення дисципліни завершується екзаменом.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- основні хімічні поняття й закони хімії, номенклатуру та класифікацію неорганічних сполук;
- структуру періодичної системи, періодичний закон Д.І. Менделєєва, електронну будову атома; типи хімічних зв'язків, типи хімічних реакцій;
- хімічні реакції в розчинах електролітів;
- властивості хімічних елементів та їх сполук, біологічну роль та застосування їх у фармації.

Студенти повинні вміти:

- виконувати правила техніки безпеки під час роботи в лабораторії;
- користуватися хімічним посудом, хімічними реактивами;
- згідно з електронною формулою та положенням в періодичній системі давати характеристику елементу;
- класифікувати та називати речовини;
- виконувати хімічний експеримент для підтвердження фізичних та хімічних властивостей сполук, пояснювати результати дослідів;
- складати рівняння реакцій іонного обміну, гідролізу солей,

комплексоутворення, окисно-відновних реакцій;

- правильно користуватися хімічною термінологією та номенклатурою;
- грамотно оформляти результати лабораторних робіт;
- робити розрахунки за формулами та рівняннями хімічних реакцій;
- користуватися довідковою літературою.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Лабораторні та практичні заняття	Самостійна робота
	Розділ 1. Загальна хімія				
1	Вступ. Основні поняття та закони хімії	1	2		
2	Класи та номенклатура неорганічних сполук	2	4	-	
3	Будова атома та його електронних оболонок	4	2	2	
4	Періодичний закон Д.І. Менделєєва та його тлумачення на основі електронної будови атомів	4	2	2	
5	Хімічний зв'язок та будова молекул	4	2	2	
6	Швидкість хімічних реакцій та хімічна рівновага	2	2	-	
7	Вода. Розчини	7	1	6	
8	Властивості розчинів електролітів	6	2	4	
9	Окисно-відновні реакції	3	1	2	
10	Комплексні сполуки	1	1		
	Розділ 2. Неорганічна хімія				
11	Елементи VII А групи	6	2	4	
12	Елементи VI А групи	6	2	4	
13	Елементи V А групи	6	2	4	
14	Елементи-неметали IV А та III А груп	6	2	4	
15	Елементи I А та II А груп	6	2	4	
16	Елементи-метали IV А та III А груп	6	2	4	
17	Елементи VI В та VII В груп	6	2	4	
18	Елементи VIII В, I В та II В груп	8	4	4	
	Самостійна робота	55			
	Усього	135	32	48	55

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗМІСТ

Розділ 1. Загальна хімія

Тема 1. Вступ. Основні поняття та закони хімії

ЛЕКЦІЯ

Предмет і завдання хімії. Роль хімії в практичній діяльності фармацевта. Хімія та екологія.

Основні поняття та закони хімії: хімічний елемент, атом, молекула, атомна та молекулярна маси, моль як одиниця кількості речовини, молярна маса, молярний об'єм, прості та складні речовини, еквівалент, еквівалентна маса елементів простих і складних речовин.

Атомно-молекулярне вчення. Основні закони хімії: закон збереження маси речовин під час хімічних реакцій, закон сталості складу, закон еквівалентів, закон Авогадро та його наслідки, закон кратних відношень, газові закони.

Тема 2. Класи та номенклатура неорганічних сполук

ЛЕКЦІЇ

Класи та номенклатура неорганічних сполук. Прості речовини: метали та неметали. Складні речовини: бінарні, потрійні, комплексні. Оксиди: прості, подвійні, полімерні. Пероксиди та надпероксиди. Номенклатура оксидів. Гідроксиди: основні, кислотні, амфотерні. Номенклатура гідроксидів. Солі: середні, кислі, основні, подвійні і змішані, їх властивості. Номенклатура солей.

Тема 3. Будова атома та його електронних оболонок

ЛЕКЦІЯ

Основні положення електронної теорії будови атома. Моделі атома. Сучасна квантово-механічна теорія будови атома. Характер руху електрона в атомі. Електронна хмара. Атомна орбіталь. Квантові числа: головне, орбітальне, магнітне, спінове. Принципи та правила, що визначають послідовність заповнення атомних орбіталей електронами: принцип Паулі, правило Гунда, правила Клечковського. Електронні та електронно-графічні формули атомів елементів та їх йонів.

ЛАБОРАТОРНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Складання електронних формул атомів.

Практичні навички:

- складання електронних формул атомів в основному та збудженому станах.

Тема 4. Періодичний закон Д.І. Менделєєва та його тлумачення на основі електронної будови атомів

ЛЕКЦІЯ

Відкриття періодичного закону. Його сучасне формулювання. Періодична система елементів як графічне зображення періодичного закону. Структура періодичної системи елементів: період, група, підгрупа. Періодичний характер зміни властивостей атомів елементів: атомних радіусів, електронегативності, енергії іонізації, спорідненості до електрона. Значення періодичного закону.

ЛАБОРАТОРНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Складання формул речовин на основі періодичної системи. Характеристика елемента на основі положення в періодичній системі та будови атома.

Практичні навички:

- характеристика хімічного елемента за електронною формулою та положенням в періодичній системі.

Тема 5. Хімічний зв'язок та будова молекул

ЛЕКЦІЯ

Хімічний зв'язок, механізм утворення. Характеристики зв'язку: енергія, довжина, валентний кут. Типи зв'язку. Ковалентний зв'язок. Метод валентних зв'язків (ВЗ). Валентність. Механізми утворення ковалентного зв'язку (обмінний та донорно-акцепторний). Властивості ковалентного зв'язку: насичуваність, направленість, полярність. Йонний зв'язок та його властивості: ненасичуваність, ненаправленість. Металевий зв'язок. Міжмолекулярна взаємодія. Водневий зв'язок. Типи кристалічних ґраток: атомна, іонна, молекулярна.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення характеру хімічного зв'язку і валентності елементів у різних хімічних сполуках. Графічне зображення молекулярних формул.

Практичні навички:

- складання молекулярних та структурних формул речовин;
- визначення типу хімічного зв'язку;
- визначення ступеня окиснення атома елемента;
- визначення типу кристалічних ґраток.

Тема 6. Швидкість хімічних реакцій та хімічна рівновага

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика хімічних реакцій та їх класифікація за різними ознаками. Гомогенні та гетерогенні системи. Швидкість хімічних реакцій, залежність їх від різних чинників (природи реагуючих речовин, температури, тиску, концентрації реагуючих речовин, каталізатора). Закон діючих мас. Хімічна рівновага. Закон діючих мас для стану хімічної рівноваги. Зміщення хімічної рівноваги. Принцип Ле Шательє.

Тема 7. Вода. Розчини

ЛЕКЦІЯ

Вода як розчинник. Розчини, їх класифікація за різними ознаками. Механізм розчинення речовин у воді. Гідратна теорія розчинів. Сучасні уявлення про природу розчинів. Розчинність, коефіцієнт розчинності. Залежність розчинності від різних чинників. Ненасичені, насичені та пересичені розчини. Способи виразу вмісту речовини в розчині та зв'язок між ними. Гідрати. Сольвати. Кристалогідрати. Значення розчинів у природі, житті та діяльності людини.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Розв'язування розрахункових задач з теми “Приготування розчинів”: розрахунки масової частки; визначення молярної концентрації та молярної концентрації еквівалента; перехід від однієї концентрації до іншої.

Приготування розчинів з різними способами виразу їх складу з твердих та рідких речовин. Визначення густини розчинів за допомогою ареометра.

Практичні навички:

- визначення кількості розчинника та розчиненої речовини для приготування розчину;
- змішування розчинів за відомою масовою часткою, молярною та молярною концентрацією еквівалента;
- уміння переходити від одного способу вираження вмісту речовини в розчині до іншого.

Тема 8. Властивості розчинів електролітів

ЛЕКЦІЯ

Основні поняття та положення теорії електролітичної дисоціації. Механізми дисоціації. Сила електролітів. Ступінь дисоціації. Константа дисоціації. Ступінчаста дисоціація. Дисоціація кислот, основ та солей. Йонні рівняння. Умови перебігу реакцій йонного обміну до кінця.

Дисоціація води. Йонний добуток води, рН розчинів.

Гідроліз солей. Ступінь та константа гідролізу. Чинники, що впливають на ступінь гідролізу (температура, концентрація солей).

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Обмінні реакції в розчинах електролітів, що відбуваються з утворенням осаду, малодисоційованої речовини та виділенням газу. Визначення кислотності середовища розчинів різних солей. Залежність ступеня гідролізу від температури. Добування і гідроліз ферум (III) ацетату. Розв'язування експериментальних задач.

Практичні навички:

- складання рівняння реакцій між електролітами, що відбуваються до кінця;
- визначення типу реакції середовища в розчині солі, впливу концентрації та температури на ступінь гідролізу.

Тема 9. Окисно-відновні реакції

ЛЕКЦІЯ

Окисно-відновні реакції (ОВР). Ступінь окиснення. Окисно-відновні властивості простих речовин та сполук елементів залежно від їх положення в періодичній системі. Окиснення та відновлення. Найважливіші окисники та відновники. Класифікація окисно-відновних реакцій. Складання рівнянь ОВР та визначення коефіцієнтів методом електронного балансу та електронно-йонним методом.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Ступінь окиснення. Окисно-відновні властивості елементів залежно від їх положення в періодичній системі. Складання рівнянь ОВР методами електронного та електронно-йонного балансів.

Практичні навички:

- визначення процесів окиснення та відновлення, окисників та відновників;
- визначення коефіцієнтів методом електронного балансу та методом напівреакцій.

Тема 10. Комплексні сполуки

ЛЕКЦІЯ

Комплексні сполуки. Основні положення координаційної теорії (за Вернером). Будова комплексних сполук: зовнішня та внутрішня сфери, комплексоутворювач, ліганди, координаційне число комплексоутворювача, комплексний іон. Номенклатура та класифікація комплексних сполук. Природа хімічного зв'язку в комплексних сполуках. Утворення та дисоціація комплексних сполук у розчинах. Біологічна роль комплексних сполук. Застосування комплексних сполук у біології, медицині.

Розділ 2. Неорганічна хімія

Тема 11. Елементи VII А групи

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика елементів VII А групи (галогенів) на підставі будови їх атомів. Положення галогенів у періодичній системі. Природні сполуки галогенів. Одержання, властивості, застосування галогенів. Водневі сполуки галогенів: одержання, властивості, застосування. Солі галогеноводневих кислот, їх властивості. Якісні реакції на галогенід-йони.

Оксигеновмісні сполуки Хлору, Броду, Йоду. Зміна кислотних та окисно-відновних властивостей залежно від валентного стану атома галогену (на прикладі атома Хлору). Загальні відомості про основні сполуки галогенів як лікарських препаратів.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Складання рівнянь окисно-відновних реакцій за темою "Галогени". Розв'язування розрахункових задач на визначення концентрації розчинів.

Властивості хлорної води. Одержання гідроген хлориду та визначення властивостей його водного розчину. Розчинність йоду в спирті та воді. Якісні реакції на галогенід-йони.

Практичні навички:

- виконання дослідів на якісне визначення йонів;

- відтворювання методик виконання дослідів та пояснення результатів;
- оформлення результатів лабораторних робіт.

Тема 12. Елементи VI А групи

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика елементів VI А групи (халькогенів) на основі положення в періодичній системі та будови атомів. Оксиген. Явище алотропії: кисень, озон. Пероксидні сполуки.

Сульфур. Природні сполуки. Добування та властивості Сірки. Гідроген сульфід, його властивості, дія на організм. Сульфідні. Оксигеновмісні сполуки Сульфуру (сульфур (IV) та сульфур (VI) оксиди, сульфідна та сульфатна кислоти, їх солі); їх добування, властивості та застосування. Натрій тіосульфат. Будова, властивості та застосування натрій тіосульфату.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Відновні властивості сульфідів. Окисно-відновні властивості сульфідів. Взаємодія розведеної сульфатної кислоти з металами. Якісні реакції на Сульфід, Сульфід, та сульфат-йони. Розв'язування експериментальних задач.

Практичні навички:

- виконання дослідів на якісне визначення йонів;
- відтворювання методики виконання дослідів та пояснення результатів;
- оформлення результатів лабораторних робіт.

Тема 13. Елементи V А групи

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика елементів V А групи згідно з будовою атома та положення у періодичній системі.

Нітроген. Характеристика елемента. Азот: добування, фізичні та хімічні властивості, поширення у природі. Амоніак: добування, фізичні та хімічні властивості. Гідратація амоніаку. Йон Амонію. Солі Амонію. Оксигеновмісні сполуки Нітрогену. Оксиди Нітрогену: добування і властивості. Нітритна кислота. Окисно-відновні властивості нітритів. Нітратна кислота. Фізичні та хімічні властивості нітратної кислоти. Окисні властивості нітратної кислоти: взаємодія з металами та неметалами. Застосування нітратної кислоти та нітратів.

Фосфор. Природні сполуки. Добування, властивості Фосфору. Алотропія Фосфору. Оксигеновмісні сполуки Фосфору: оксиди, кислоти, солі. Їх властивості. Застосування Фосфору та його сполук.

Загальна характеристика Арсену, Стібію, Бісмуту та їх сполук. Визначення

сполук Арсену (як домішок) в лікарських препаратах за методом Марша.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Одержання амоніаку і визначення властивостей його водного розчину. Властивості солей амонію. Якісна реакція на іон Амонію. Окисно-відновні властивості нітритів. Взаємодія нітратної кислоти з металами різної хімічної активності. Гідроліз солей ортофосфатної кислоти. Розв'язування експериментальних задач.

Практичні навички:

- виконання дослідів на якісне визначення йонів;
- відтворювання методики виконання дослідів та пояснення результатів;
- оформлення результатів лабораторних робіт.

Тема 14. Елементи-неметали IV А ТА III А груп

ЛЕКЦІЯ

Характеристика неметалів IV А та III А груп на основі будови атома та положення у періодичній системі. Карбон. Алотропні відозміни Карбону. Адсорбційні властивості активованого вугілля. Оксиди Карбону: добування, властивості, застосування. Способи допомоги при отруєнні карбон (II) оксидом. Карбонатна кислота, її солі. Якісна реакція на карбонат-йон.

Хімічні властивості Силіцію та його сполук.

Бор. Його сполуки. Ортоборна кислота. Натрій тетраборат. Поняття про антисептики.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Перетворення Карбонату у гідрокарбонат. Гідроліз солей карбонатної кислоти.

Практичні навички:

- відтворювання методики виконання дослідів та пояснення результатів;
- оформлення результатів лабораторних робіт.

Тема 15. Елементи I А та II А груп

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика металів. Фізичні властивості. Способи добування металів. Загальні хімічні властивості. Ряд напруг металів. Корозія металів.

Характеристика металів *s*-елементів. Їх біологічна роль. Твердість води та методи її усунення. Характеристика Стронцію, Барію, Радію. Властивості їх сполук. Застосування.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Одержання та властивості магній гідроксиду. Властивості Кальцію. Одержання кальцій оксиду та його гідратація.

Практичні навички:

- відтворення методики виконання дослідів та пояснення результатів;
- оформлення результатів лабораторних робіт.

Тема 16. Елементи-метали IV A та III A груп

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика металів *p*-елементів. Алюміній та його сполуки. Станум. Алотропія Стануму. Властивості олова, застосування. Сполуки Стануму. Плюмбум. Природні сполуки Плюмбуму, їх властивості. Використання в медицині сполук Плюмбуму. Біологічна роль, застосування в медицині.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Складання рівнянь реакцій взаємодії амфотерних металів з кислотами і лугами. Розв'язування проблемних і ситуаційних задач. Розв'язування розрахункових задач за рівняннями реакцій.

Властивості Алюмінію та його сполук. Амфотерність Алюмінію, його оксиду та гідроксиду. Гідроліз солей Алюмінію. Відновні властивості сполук Стануму (II).

Практичні навички:

- відтворення методики виконання дослідів та пояснення результатів;
- оформлення результатів лабораторних робіт.

Тема 17. Елементи VI B та VII B груп

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика металів *d*-елементів. Метали VI B групи. Хром та його сполуки. Окисні властивості калій дихромату. Якісні реакції на дихромат- та хромат-йони. Застосування сполук Хрому.

Загальна характеристика елементів VII B групи. Манган та його сполуки.

Окисні властивості калій перманганату залежно від кислотності середовища. Застосування сполук Мангану.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Добування хром (III) гідроксиду та встановлення його амфотерних властивостей. Окисні властивості калій дихромату. Взаємоперетворення хроматів у дихромати. Вплив кислотності середовища на характер відновлення калій перманганату. Розв'язування експериментальних задач.

Практичні навички:

- відтворювання методики виконання дослідів та пояснення результатів;
- оформлення результатів лабораторних робіт.

Тема 18. Елементи VIII В, I В та II В груп

ЛЕКЦІЇ

Загальна характеристика металів підгрупи Феруму. Властивості заліза та сполук Феруму. Біологічна роль Феруму та Кобальту.

Загальна характеристика елементів I В групи. Купрум, Аргентум, Аурум, поширення у природі. Біологічна роль елементів. Хімічні властивості міді та сполук Купруму. Використання у медицині та фармації сполук Купруму та Аргентуму.

Загальна характеристика елементів II В групи. Цинк та його сполуки. Комплексні сполуки *d*-елементів. Кадмій. Меркурій.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Одержання і властивості купрум (II) гідроксиду. Одержання амінокомплексу Купруму (II). Якісні реакції на іони Феруму (II) та Феруму (III). Взаємодія заліза з кислотами. Гідроліз солей Феруму та Купруму. Розв'язання експериментальних задач.

Практичні навички:

- виконання дослідів на якісне визначення йонів;
- відтворювання методики виконання дослідів та пояснення результатів;
- оформлення результатів лабораторних робіт.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Скласти електронні формули атомів та йонів в основному та збудженому станах.
2. Характеризувати хімічні елементи за електронною формулою та положенням у періодичній системі.
3. Скласти молекулярні та структурні формули речовин.
4. Визначати типи хімічного зв'язку.
5. Визначати ступінь окиснення атома елемента.
6. Визначати типи кристалічних ґраток.
7. Визначати процеси окиснення та відновлення, окисники та відновники.
8. Визначати коефіцієнти в рівняннях окисно-відновних реакцій методом електронного та електронно-йонного балансів.
9. Визначати кількість розчинника та розчиненої речовини для приготування розчину.
10. Змішувати розчини з відомою масовою часткою, молярною та еквівалентною концентрацією.
11. Переходити від одного способу вираження концентрації речовини в розчині до іншого.
12. Скласти рівняння реакцій між електролітами, що відбуваються до кінця.
13. Визначати тип реакції середовища в розчині солі, вплив концентрації та температури на ступінь гідролізу.
14. Проводити досліди на якісне визначення йонів.
15. Відтворювати методику виконання досліду та пояснювати результати дослідів.
16. Оформлювати результати лабораторних робіт.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет і завдання хімії. Роль хімії у фармації.
2. Класифікація неорганічних сполук. Генетичний зв'язок між класами неорганічних сполук.
3. Оксиди: класифікація, номенклатура, добування, властивості.
4. Основи: класифікація, номенклатура, добування, властивості.
5. Кислоти: класифікація, номенклатура, добування, властивості.
6. Солі: класифікація, номенклатура, добування, властивості.
7. Періодичний закон і періодична система елементів Менделєєва.
8. Основні положення електронної теорії будови атома. Ядро атома, електронна оболонка атома.
9. Характеристика стану електронів в атомі за допомогою квантових чисел. Енергетичні рівні та орбіталі.
10. Електронна конфігурація атомів елементів. Принцип Паулі, правило Гунда.
11. Причини періодичної зміни властивостей елементів згідно з теорією будови атома.
12. Періодичність зміни хімічних властивостей елементів головних та побічних підгруп.
13. Типи хімічних зв'язків: ковалентний, йонний, металевий, водневий.
14. Загальні поняття про хімічні реакції. Класифікація хімічних реакцій.
15. Швидкість хімічних реакцій, їх залежність від різних чинників. Закон діючих мас.
16. Хімічна рівновага. Принцип Ле Шательє. Зміщення хімічної рівноваги.
17. Розчини. Загальні уявлення про розчини. Класифікація розчинів за різними ознаками. Гідратна теорія розчинів.
18. Насичені, ненасичені, пересичені розчини. Залежність розчинності від різних факторів.
19. Вираз вмісту розчиненої речовини в розчині.
20. Зв'язок між різними засобами виразу вмісту речовини в розчинах.
21. Основні поняття та положення теорії електролітичної дисоціації.
22. Механізм електролітичної дисоціації. Ступінь та константа дисоціації.
23. Визначення кислот, основ та солей з точки зору теорії електролітичної дисоціації.
24. Дисоціація води. Йонний добуток води. Поняття про рН.
25. Гідроліз солей. Вплив концентрації та температури на ступінь гідролізу.
26. Процеси окиснення та відновлення. Найважливіші окисники та відновники.
27. Окисно-відновні реакції. Їх типи. Визначення коефіцієнтів у рівняннях окисно-відновних реакцій йонно-електронним методом.
28. Будова комплексних сполук. Типи хімічного зв'язку в комплексних сполуках.
29. Класифікація, номенклатура комплексних сполук. Дисоціація комплексних сполук.
30. Загальна характеристика галогенів на основі положення в періодичній

системі та будови атома.

31. Загальні властивості галогенів, способи їх добування, використання.
32. Водневі сполуки галогенів: добування, властивості.
33. Солі галогеноводневих кислот: добування, властивості. Якісні реакції на галогенід-йони. Застосування галогенідів у медицині та фармації.
34. Оксигеномісні сполуки Хлору. Залежність окисно-відновних властивостей сполук від ступеня окиснення Хлору.
35. Загальна характеристика неметалів VI A групи на основі положення у періодичній системі та будови атома.
36. Оксиген. Явище алотропії. Кисень, озон: порівняння їх властивостей. Пероксидні сполуки.
37. Сульфур. Природні сполуки. Біогенна роль. Алотропні видозміни Сірки. Добування, властивості Сірки.
38. Гідроген сульфід: властивості, добування, дія на організм. Сульфіди. Якісна реакція на сульфід-йон.
39. Сульфур (IV) оксид, сульфатна кислота: добування, властивості. Окисно-відновні властивості сульфатів.
40. Сульфур (VI) оксид, сульфатна кислота. Фізичні та хімічні властивості концентрованої та розведеної сульфатної кислоти. Сульфати, їх властивості. Якісні реакції на сульфат-йони та сульфат-йони.
41. Натрій тіосульфат: будова молекули, добування. Властивості та застосування.
42. Загальна характеристика елементів V A групи. Порівняння властивостей Азоту і Фосфору.
43. Азот. Будова молекули. Поширення в природі, Добування та властивості. Застосування азоту в медицині.
44. Амоніак: будова молекули, властивості, добування. Утворення йону Амонію. Солі Амонію, їх властивості. Якісна реакція на йон Амонію.
45. Оксигеномісні сполуки Нітрогену: оксиди, кислоти, солі. Нітритна кислота. Окисно-відновні властивості нітритів.
46. Нітратна кислота: добування, властивості. Взаємодія концентрованої та розведеної нітратної кислоти з різними металами. Нітрати. Відношення нітратів до нагрівання.
47. Фосфор. Природні сполуки. Алотропія Фосфору. Оксигеномісні сполуки Фосфору: оксиди, кислоти, солі. Властивості, добування, застосування.
48. Загальна характеристика Арсену, Стибію, Бісмуту. Визначення домішок сполук Арсену в лікарських препаратах. Симптоми та протиотрута при отруєнні сполуками Арсену.
49. Загальна характеристика неметалів III A та IV A груп. Карбон. Алотропні видозміни Вуглецю. Уявлення про адсорбцію. Властивості та використання Вуглецю.
50. Оксигеномісні сполуки Карбону та Силіцію: оксиди, кислоти, солі. Їх властивості. Перша допомога при отруєнні карбон (II) оксидом.
51. Бор. Характеристика елемента. Поширення в природі. Біогенна роль. Властивості бору. Ортоборна кислота. Тетраборати. Поняття про антисептики.

52. Загальна характеристика металів. Особливості будови електронної оболонки атомів металів. Металевий зв'язок. Загальні способи добування та властивості металів. Ряд напруг металів.
53. Лужні метали. Поширення в природі. Властивості, одержання і застосування лужних металів та їх сполук.
54. Метали ІА групи. Знаходження в природі. Добування. Солі Магнію та лужноземельних металів: властивості та використання в медицині. Твердість води та методи її усунення.
55. Алюміній. Поширення в природі, добування, застосування. Фізичні та хімічні властивості Алюмінію. Амфотерний характер Алюмінію та його оксиду і гідроксиду.
56. Загальна характеристика Стануму та Плюмбуму. Властивості олова і свинцю та їх сполуки. Застосування в медицині та біогенна роль.
57. Загальна характеристика елементів підгрупи Хрому. Фізичні і хімічні властивості Хрому та його сполук. Оксиди Хрому. Хромати і дихромати. Застосування Хрому та його сполук.
58. Манган, його сполуки. Характер відновлення калій перманганату в різних середовищах. Використання калій перманганату в медицині.
59. Поширення в природі, добування, фізичні та хімічні властивості заліза. Порівняльна характеристика хімічних властивостей сполук Феруму (II) і Феруму (III). Найважливіші солі Феруму та їх застосування в медицині.
60. Метали ІВ групи: поширення в природі, біогенна роль, добування, застосування. Сполуки Купруму та Аргентуму. Їх властивості та використання в медицині.
61. Метали ІІВ групи. Загальна характеристика. Цинк. Біологічна роль. Природні сполуки. Добування. Властивості. Сполуки Цинку: властивості, застосування. Комплексні сполуки *d*-елементів металів ІІВ групи.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Левітін Є.Я. Загальна та неорганічна хімія. — Х.: Вид-во НФаУ, 2000. — 464 с.

Практикум з загальної та неорганічної хімії: навч. посіб. / Під ред. Є.Я. Левітін, Р.І. Ключєва, А.М. Бризицька. — Х.: Вид-во НФаУ, 2001. — 120 с.

Романова Н.В. Загальна та неорганічна хімія. — К. — Ірпінь, 1998.

Петров М.М., Михилев А.А., Кукушкин Ю.Н. Неорганическая химия. — Л.: Химия, 1989.

Додаткова

Корнілов М.Ю., Білодід О.І., Голуб О.А. Термінологічний посібник з хімії. — К.: ІЗМН, 1996.

Сухан В.В., Табенська Т.В., Капустян А.Й., Горлач В.Ф. Хімія. — К.: Либідь, 1993.

Медична хімія: підручник / В.П. Музиченко, Д.Д. Луцевич, Л.П. Яворська; за ред. Б.С. Зіменковського. — К.: Медицина, 2010. — 496 с.

Медицинская химия: учебник / Под. ред. В.А. Калибачук. — К.: Медицина, 2008. — 400 с.

Оганесян Э.Т., Книжник А.З. Неорганическая химия. — М.: Медицина, 1989.

Хомченко І.Г. Загальна хімія. — К.: Вища шк., 1992.

Хомченко І.Г. Збірник задач з хімії. — К.: Вища шк., 1992.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа “Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів” МОЗ України

ПОГОДЖЕНО
Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»
Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України
О.П. Волосовець

АНАТОМІЯ З ОСНОВАМИ ФІЗІОЛОГІЇ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів

I—III рівнів акредитації за спеціальністю

5.12020101 “Фармація”

Київ

2011

АНАТОМІЯ З ОСНОВАМИ ФІЗІОЛОГІЇ

Укладачі:

Є.В. Хомік — канд. мед. наук, викладач-методист Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича;

Л.О. Цибульник — викладач-методист, викладач вищої категорії коледжу Національного фармацевтичного університету;

О.Ф. Козлова — викладач II категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича.

Програму розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної комісії з фармації Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 13.10.2011 р., протокол № 5.

Рецензенти:

Л.М. Малоштан — доктор біол. наук, професор, завідувач кафедри фізіології Національного фармацевтичного університету;

І.Я. Губенко — канд. мед. наук, заслужений лікар України, директор Черкаського медичного коледжу;

Т.П. Бабенко — викладач вищої категорії, голова ЦМК природничо-наукових дисциплін Криворізького медичного коледжу.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з дисципліни “Анатомія з основами фізіології” складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації за спеціальністю 5.12020101 “Фармація” відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ і ОПП, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р., та навчальних планів 2011 р.

Вивчення анатомії з основами фізіології сприяє комплексному формуванню загальнонаукових компетенцій, засвоєнню базових знань з фундаментальних наук в обсязі, необхідному для засвоєння професійних дисциплін.

Анатомія з основами фізіології як навчальна дисципліна ґрунтується на вивченні студентами біології та інтегрується з цією дисципліною.

Анатомія з основами фізіології є теоретичною основою, на базі якої продовжується засвоєння професійних дисциплін: фармакогнозії, фармакології, фармацевтичної хімії тощо. Знання з фізіології необхідні для подальшого вивчення фармакодинамічних та кінетичних особливостей лікарських засобів.

Знання анатомії та фізіології необхідне для вивчення фармакології, оскільки фармацевт повинен розуміти механізми дії лікарських речовин і шляхи перетворення їх в організмі.

Доцільно вивчати будову тканин, органів та систем людини одночасно і у тісному зв'язку з їх фізіологічною діяльністю, тобто на різних рівнях життєдіяльності організму.

Кращому засвоєнню курсу анатомії з основами фізіології сприяють демонстраційні експерименти, дослідження, використання таблиць, муляжів, схем, малюнків, технічних засобів навчання, навчальних кінофільмів.

На вивчення дисципліни, згідно з примірним навчальним планом, відводиться 135 год, з яких 81 год передбачена нормативною частиною освітньо-професійною програмою (ОПП), а 54 год виділяється з вибіркового циклу підготовки.

Форма підсумкового контролю — диференційований залік.

Мета вивчення дисципліни:

- підготовка фахівців, які володіють значним обсягом теоретичних та практичних знань щодо будови і функціональних особливостей організму на різних рівнях: фізіологічному, клітинному, молекулярному;
- формування системних знань закономірності функціонування клітин, тканин, органів, систем органів;
- одержання відомостей про будову та життєдіяльність організму, механізми регуляції життєво важливих процесів;
- ознайомлення із сучасними методами оцінювання функціонального стану організму;
- формування навичок наукового аналізу та узагальнення явищ і фактів,

що спостерігаються.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- завдання і значення анатомії і фізіології;
- будову органів і тканин, їх функцій, основних змін, що відбуваються в організмі під впливом внутрішнього й зовнішнього середовища;
- фізіологічні процеси, що відбуваються в клітинах, тканинах, органах, організмі в цілому;
- функціональну діяльність органів і систем органів;
- механізми регуляції, процесів і функцій;
- функціональний взаємозв'язок органів і систем органів.

Студенти повинні вміти:

- працювати з мікроскопом;
- користуватися анатомічними атласами, моделями, муляжами, мікропрепаратами;
- вирішувати практичні завдання з анатомії та фізіології системи організму;
- визначати проекцію органів на скелеті;
- вимірювати силу м'язів за допомогою динамометра;
- проводити спірометрію та визначати частоту дихання;
- визначати групу крові людини за планшетами;
- вимірювати артеріальний тиск крові, визначати пульс;
- досліджувати колінний рефлекс.

Студенти мають бути поінформовані про:

- вплив біологічних та соціальних факторів на здоров'я людини;
- сучасні методи морфологічних та фізіологічних досліджень;
- вікові та статеві особливості будови й функції організму людини;
- імунітет та алергійні реакції;
- фасції м'язів;
- першу та другу сигнальні системи;
- пневмоторакс.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Лабораторні та практичні заняття	Самостійна робота
1	Вступ. Клітина. Тканини	6	2	4	
2	Кісткова система. З'єднання кісток	6	2	4	
3	М'язова система	4	2	2	
4	Нервова система	12	6	6	
5	Ендокринна система	6	2	4	
6	Аналізатори. Органи чуття	8	4	4	
7	Кров. Лімфа. Серцево-судинна система	10	4	6	
8	Дихальна система. Дихання	6	2	4	
9	Травна система	8	2	6	
10	Обмін речовин та енергій в організмі людини. Вітаміни	4	2	2	
11	Сечова система	6	2	4	
12	Репродуктивна система	4	2	2	
	Самостійна робота	55	—	—	55
	Усього	135	32	48	55

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗМІСТ

Тема 1. Вступ. Клітина. Тканини

ЛЕКЦІЯ

Предмет і завдання анатомії та фізіології, їх взаємозв'язок, значення в медицині. Значення анатомії та фізіології в системі фармацевтичної освіти.

Короткий історичний нарис розвитку анатомії та фізіології. Роль видатних вчених у розвитку анатомії та фізіології. М.І. Пирогов, І.М. Сеченов, І.П. Павлов.

Методи анатомічних та фізіологічних досліджень.

Клітина. Будова, форма й типи клітин. Будова функції та взаємозв'язок усіх органодів клітини. Транспорт речовин через клітинну мембрану (пасивний, активний).

Поняття про тканини. Будова, значення і розміщення епітеліальної, сполучної, м'язової і нервової тканин в організмі. Орган. Система органів. Організм.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення будови й функцій органодів клітини і тканин людини.

Практичні навички:

- показувати органоди клітини, види тканин на таблицях, мікропрепаратах;
- уміти характеризувати будову і функції органодів клітини і тканин;
- пояснювати взаємозв'язок органодів клітини між собою та значення їх в клітині.

Тема 2. Кісткова система. З'єднання кісток

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика кісткової системи людини, її функцій. Будова кістки як органа. Клітини кісткової тканини, будова компактної і губчатої речовин, остеону. Хімічний склад кісток, види та їх сполучення. Будова суглоба. Череп, будова тулуба (хребетного стовпа, грудної клітки), плечового пояса і верхніх кінцівок, тазового пояса та нижніх кінцівок.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення будови і функцій кожного відділу скелета людини, кістки як органа, кісткових препаратів і суглобів, сполучення кісток.

Практичні навички:

- показувати кістки на скелеті людини;
- уміти визначати розміщення основних кісток на скелеті;
- характеризувати кістку як орган, функції кісток;
- називати й показувати відділи та суглоби верхніх і нижніх кінцівок;
- визначення кісток лицевого та мозкового відділів черепа;
- пояснювати сполучення кісток та будову суглобів.

Тема 3. М'язова система

ЛЕКЦІЯ

М'язова система, її роль та загальні властивості. Будова скелетного м'яза як органа. Стисла інформація про основні групи м'язів. М'язи голови: мимічні та жувальні. М'язи ший: поверхневі, надпід'язикові, підпід'язикові, глибокі. М'язи тулуба: грудної клітки, живота, спини. М'язи верхньої кінцівки: плечового пояса, плеча, передпліччя та кисті. М'язи нижньої кінцівки: таза, стегна, гомілки, стопи.

Види м'язів, класифікація та функції. Непосмуговані та посмуговані м'язи. Будова м'язового волокна, скелетного м'яза як органа. Стисла інформація про основні групи м'язів людини.

Фізіологія м'язів. Фізичні та фізіологічні властивості м'язів. Мембранний потенціал, його походження. Потенціал дії, його фази та походження. Механізм м'язового скорочення. Поодиноке скорочення, фази. Тетанічне скорочення. Сила і робота м'язів. Втома м'язів. Властивості непосмугової, посмугової м'язової тканини. Значення фізичного тренування.

М'язове скорочення. Тонус м'язів. Фізіологічні особливості посмугованих та непосмугованих м'язів. Стомлення м'язів. Робота м'язів. Значення фізичного тренування.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення основних груп м'язів на анатомічних препаратах, муляжах, за таблицями, атласом. Вимірювання сили людини за допомогою динамометра (динамометрія). Вивчення механізму м'язового скорочення, фізіології м'язів.

Практичні навички:

- знаходження найважливіших м'язів за їх групами;
- пояснення фізіологічних процесів, що відбуваються у м'язових волокнах;

— виконання динамометрії.

Тема 4. Нервова система

ЛЕКЦІЇ

Загальні відомості про нервову систему. Функціональна характеристика нервової системи. Центральна та периферійна нервові системи, їх єдність. Соматична й автономна (вегетативна) нервова система. Рефлекс та рефлекторна дуга — основна форма нервової діяльності. Біла та сіра речовини нервової системи. Нейрон — структурна та функціональна одиниця ЦНС. Будова нервових закінчень, нервового волокна, нервів та нервових вузлів (гангліїв).

Основні фізіологічні процеси, подразливість, збудливість. Синапс як функціональний контакт між мембранами збудливих тканин. Будова та класифікація синапсів. Механізм передачі збудження у синапсах. Медіатори, їх синтез, секреція, вихід у синаптичну щілину, взаємодія з рецепторами постсинаптичної мембрани. Види медіаторів. Механізм дії медіаторів нервової системи.

Спинний мозок, його розміщення, будова і функції, сіра та біла речовини, передні і задні корінці, утворення спинномозкових нервів, нервових сплетень, оболони спинного мозку. Основні нерви сплетень, зони іннервації.

Головний мозок. Загальні дані про головний мозок, його будову і відділи. Стовбур мозку.

Довгастий мозок, розміщення, будова та функції. Задній мозок — мозочок та міст, четвертий шлуночок, ромбоподібна ямка, функціональне значення. Середній мозок, будова. Функції первинних слухових та зорових центрів. Роль середнього мозку в регуляції пози, рухів тіла і м'язового тону.

Проміжний мозок, будова. Таламус. Специфічні та неспецифічні ядра таламуса. Участь у формуванні болю. Гіпоталамус — вищий підкорковий вегетативний центр. Характеристика ядер. Роль в управлінні гомеостатичними процесами.

Стовбур головного мозку. Ретикулярна формація, будова. Участь у регуляції вегетативних функцій, значення. Підтримка тону всіх відділів ЦНС.

Передній (кінцевий) мозок. Півкулі великого мозку. Будова кори великих півкуль, їх функціональне значення. Зв'язок кори головного мозку з іншими відділами головного і спинного мозку. Шлуночки мозку, їх будова та функції. Оболони головного мозку. Лімбічна система. Склад. Роль у виникненні емоцій, статевих відчуттів, у процесах навчання та пам'яті. Координація вегетативних та соматичних рефлексів.

Поняття про черепно-мозкові нерви.

Вища нервова діяльність. Особливості психічної діяльності. Типи психічної діяльності. Перша та друга сигнальні системи. Умовні та безумовні

рефлекси. Види темпераменту.

Загальна характеристика вегетативної нервової системи. Симпатичний та парасимпатичний відділи вегетативної нервової систем, їх будова та функціональне значення. Вегетативні вузли та їх функції. Передвузлові та післявузлові волокна. Медіатори. Холінергічні, адренергічні синапси. Функціональне значення автономної нервової системи.

Важливість використання лікарських засобів у медичній практиці, що діють як відділи вегетативної нервової системи і медіатори.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення відділів головного та спинного мозку на препаратах, муляжах, пластинках. Вивчення іннервації м'язів і шкіри за ділянками внутрішніх органів та вплив на їх діяльність автономної нервової системи. Аналіз рефлекторних дуг. Вивчення функціональних зон кори головного мозку.

Практичні навички:

- уміня аналізувати рефлекторні дуги; проводити дослідження колінного рефлексу;
- уміня пояснювати будову та фізіологію спинного мозку та відділів головного мозку (задній мозок, середній мозок, мозочок, проміжний мозок, ретикулярна формація, базальні ядра, лімбічна система);
- аналіз загальних принципів будови нервової системи;
- аналіз рефлекторної дуги;
- аналіз механізму передачі імпульсу в синапсах;
- аналіз рефлекторної та провідної функції спинного та головного мозку;
- аналіз функціональних особливостей симпатичної, парасимпатичної систем;
- уміня пояснювати фізіологічні основи утворення умовних рефлексів, збереження та гальмування умовних рефлексів;
- уміня пояснювати механізми виникнення біологічних потреб і мотивацій та їх роль у формуванні природжених і набутих форм поведінки.

Тема 5. Ендокринна система

ЛЕКЦІЇ

Загальна характеристика залоз внутрішньої секреції. Поняття про гормони, органопрепарати. Класифікація гормонів за хімічною будовою та дією на організм. Механізми дії гормонів. Поняття про порушення функцій залоз внутрішньої секреції (гіпофункція та гіперфункція).

Будова ендокринної системи.

Порушення їх функцій.

Поняття про тканинні гормони.

Будова та функції гіпофіза. Гормони передньої, середньої та задньої часток гіпофіза.

Гіпоталамо-гіпофізарна система. Нейросекрети гіпоталамуса.

Епіфіз та його гормони.

Щитоподібна залоза, загруднинна залоза (тимус), їх будова та значення.

Щитоподібна залоза та прищитоподібна залоза, їх гормони, будова та значення.

Надниркові залози, їх будова та функції.

Внутрішньосекреторна острівцева частина підшлункової залози. Гормони підшлункової залози. Інсулін та його роль в організмі.

Внутрішньосекреторна функція статевих залоз. Статеві гормони та їх фізіологічна роль.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення будови та функцій залоз внутрішньої секреції на анатомічних та гістологічних препаратах. Вивчення головних механізмів гуморальної регуляції функцій організму. Аналіз механізмів дії усіх гормонів, зумовлених хімічною будовою, локалізацією, зв'язком з рецепторами.

Практичні навички:

- складання схеми утворення гормонів та їх впливу на функції органів і систем органів;
- характеристика будови, топографії та функцій ендокринних залоз;
- розрізнення гормонів, їх дії на організм;
- визначення порушення функцій ендокринних залоз та наслідки цих порушень, складання таблиці із симптомами захворювань у разі гіпер- та гіпофункції залоз внутрішньої секреції;
- вирішування практичних завдань щодо функцій залоз внутрішньої секреції.

Тема 6. Аналізатори. Органи чуття

ЛЕКЦІЇ

Поняття про аналізатори. Значення аналізаторів у пізнанні зовнішнього світу, його об'єктивної реальності. Вчення І. Павлова про аналізатори. Рецептори, класифікація, основні властивості, їх особливості, механізм збудження. Процес передачі інформації. Перетворення сигналів на інформацію.

Зоровий аналізатор. Короткі дані про будову органа зору. Сприймання зорових подразнень. Роль колбочок і паличок. Кольоросприйняття. Адаптація ока. Акомодація. Короткозорість і далекозорість. Гострота зору.

Внутрішньоочний тиск.

Слуховий аналізатор. Короткі дані про будову органа слуху. Рецепторний відділ. Механізм передавання звукових коливань. Центральні механізми оброблення звукової інформації.

Вестибулярний аналізатор. Короткі дані про будову органа рівноваги. Рецептори. Провідний та центральні відділи аналізатора, відчуття положення тіла, його руху.

Нюхова сенсорна система. Рецептори. Провідний та центральний відділи.

Смаковий аналізатор. Рецепторний, провідний та центральні відділи. Адаптація смакового та нюхового аналізаторів до подразнень.

Шкірний аналізатор. Механо-, терморецептори. Механізми виникнення збудження. Шкіра. Будова шкіри. Епідерміс. Дерма. Підшкірна основа. Функції шкіри. Ноцицепція. Біологічне значення болю. Похідні шкіри (волосся, нігті).

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення будови та функцій аналізаторів зору, слуху, рівноваги. Визначення органів чуття за таблицями та муляжами, гостроти зору. Характеристика шляхів передачі інформації та рівні організації кожної з сенсорних систем.

Практичні навички:

- схематичне складання структури аналізаторів;
- замальовування будови органів зору та слуху за таблицями, муляжами, атласами, планшетами;
- визначення гостроти зору за допомогою таблиці.

Тема 7. Кров. Лімфа. Серцево-судинна система

ЛЕКЦІЇ

Кров і лімфа як внутрішнє середовище організму. Фізіологічне значення крові та лімфи.

Кількість та склад крові. Форменні елементи крові (еритроцити, лейкоцити, тромбоцити), їх морфологічні та фізіологічні особливості і функції. Лейкоцитарна формула, ШОЕ, їх значення для діагностики захворювань.

Тромбоцити, їх роль.

Плазма крові, її склад і фізико-хімічні властивості. Фізіологічні, ізотонічні, гіпертонічні та гіпотонічні розчини. Кровозамінні рідини.

Зсідання крові. Явище гемолізу. Групи крові. Резус-фактор. Переливання крові.

Лімфа: склад і значення.

Органи кровотворення: червоний кістковий мозок, печінка, селезінка.
Будова, значення селезінки.

Загальна характеристика серцево-судинної системи. Роль кровообігу в організмі.

Серце: будова, топографія, значення.

Будова клапанів серця, їх роль. Роль клапанів серця. Судини серця. Робота серця. Фази серцевої діяльності. Рух крові в серці та значення клапанного апарата. Поняття про вади серця. Тони серця, їх походження. Кількість серцевих скорочень за 1 хв. Порушення ритму серця. Брадикардія, тахікардія.

Провідна система серця. Регуляція роботи серця. Електричні явища в серці.

Артерії, вени, капіляри.

Велике та мале кола кровообігу. Кровоносні судини великого та малого кола кровообігу. Аорта та її головні розгалуження. Грудна та черевна аорти великого кола кровообігу. Ворітна вена. Нижня та верхня порожнисті вени. Рух крові по судинах. Вплив віку, фізичного навантаження, стану організму, центральної нервової системи на рівень артеріального тиску.

Кров'яний тиск, його види (систоличний, діастолічний, пульсовий). Методи вимірювання артеріального тиску. Артеріальний пульс і його параметри. Депо крові. Мікроциркуляторне русло. Швидкість руху крові в артеріях, капілярах, венах. Поняття про нервовий і гуморальний механізм регуляції серцево-судинної діяльності.

Саморегуляція серцево-судинної системи.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення мазків крові людини. Особливості клітин крові. Механізми захисних функцій крові.

Вивчення груп крові, прослуховування верхівки серця. Вивчення будови серця та судин великого й малого кіл кровообігу на анатомічних препаратах, муляжах, за таблицями. Пояснення механізмів збудливості, автоматизму, рефрактерності серцевого м'яза. Аналіз функціонального стану судин. Пояснення головних механізмів регуляції серцево-судинної системи.

Підрахунок пульсу. Вплив дозованого фізичного навантаження на частоту серцевих скорочень.

Практичні навички:

- визначення групи крові;
- описування методики визначення;
- знаходження клітин крові під мікроскопом;
- підрахування пульсу;
- уміння розрізняти камери, клапани й судини серця на моделях і

- препаратах серця;
- визначення місця прослуховування верхівки серця;
- замальовування великого та малого кіл кровообігу;
- вимірювання артеріального тиску за методом Короткова.

Тема 8. Дихальна система. Дихання

ЛЕКЦІЯ

Значення дихання для організму. Будова органів дихання. Порожнина носа, її будова. Повітроносні шляхи. Носова частина глотки, гортань, трахея, бронхи, бронхіоли, їх будова, функції. Значення дихання через ніс.

Легені. Розміщення, форма поверхні, функції, будова. Структурна одиниця легень — ацинус, легеневі альвеоли. Межі легень.

Плевра. Пневмоторакс і плевральна порожнина.

Фізіологія дихання. Механізм вдиху та видиху. Легенева вентиляція. Об'єм легеневого повітря. Спірометрія. Газообмін у легенях. Склад вдихуваного та видихуваного повітря. Перенесення газів кров'ю. Газообмін у тканинах.

Регуляція дихання. Гуморальний вплив на дихальний центр. Негативний вплив тютюнокуріння на органи дихання.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення органів дихання на анатомічних препаратах, моделях, муляжах. Аналіз основних етапів дихання та механізмів зовнішнього дихання, легеневого і тканинного газообмінів. Аналіз легневих об'ємів. Аналіз механізму регуляції дихання. Визначення життєвої ємності легень (спірометрія). Визначення частоти дихання в спокійному стані та після фізичного навантаження.

Практичні навички:

- визначення відділів і топографії органів дихальної системи, їх проєкції на скелеті;
- схематичне замальовування будови органів системи дихання за атласом, моделями;
- визначення життєвої ємності легень та види повітря, які її складають;
- підраховування кількості дихальних рухів до і після навантаження.

Тема 9. Травна система

ЛЕКЦІЯ

Загальна схема травного каналу.

Процес травлення та його значення для організму. Їжа. Основні поживні речовини. Травні залози, їх ферменти, функції.

Значення праць І. Павлова у створенні сучасного вчення про фізіологію травлення.

Порожнина рота. Будова. Язик. Зуби, їх будова. Слинні залози, особливості будови. Склад слини, її дія на їжу.

Травлення в порожнині рота.

Глотка, її відділи. Стравохід.

Шлунок: розміщення, будова. Травлення в шлунку. Склад і властивості шлункового соку.

Печінка: топографія, будова, функції. Жовч: види, особливості, склад і значення для травлення. Механізм утворення й виділення жовчі. Жовчний міхур, жовчні протоки.

Підшлункова залоза: будова й розміщення. Склад підшлункового соку та його дія на їжу. Механізм секреції підшлункового соку.

Тонка кишка: відділи, розміщення, будова. Травлення в дванадцятипалій кишці та інших відділах. Всмоктування поживних речовин.

Товста кишка: відділи, топографія, будова. Травлення в товстій кишці. Особливості всмоктування лікарських речовин, води та мінеральних солей. Особливості будови прямої кишки. Акт дефекації.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення будови органів травлення на анатомічних препаратах, моделях, муляжах. Розщеплення крохмалю слиною. Дія травних соків на харчові продукти. Травлення в різних відділах травного апарата.

Практичні навички:

- визначення топографії та відділів травної системи, їх проекції на скелеті;
- схематичне замальовування мікро- й макроскопічної будови органів за атласом, моделями, препаратами;
- вирішення практичних завдань щодо будови та функцій травної системи;
- аналіз видів травлення;
- пояснення локалізації та механізмів травлення;
- аналіз механізмів регуляції травлення на різних етапах.

Тема 10. Обмін речовин та енергій в організмі людини. Вітаміни

ЛЕКЦІЯ

Загальні уявлення про обмін речовин і енергії в організмі (білковий, жировий, вуглеводний, водно-сольовий).

Обмін білків, дія ферментів на них. Склад і біологічна цінність білків, особливості перетравлювання та всмоктування. Продукти розпаду білків,

шляхи виведення їх з організму. Роль печінки в обміні білків. Азотистий баланс (позитивний, від'ємний) та азотиста рівновага. Добова потреба в білках.

Обмін вуглеводів: значення вуглеводів для організму, добова потреба в них. Види й основні джерела вуглеводів. Особливості перетравлювання та всмоктування вуглеводів. Рівень глюкози в крові, його регулювання. Роль печінки в обміні вуглеводів. Продукти розпаду вуглеводів, шляхи їх виведення з організму.

Обмін жирів: значення для організму, добова потреба в них. Види та основні джерела жирів, особливості перетравлювання і всмоктування. Роль печінки в обміні жирів. Продукти розпаду жирів, шляхи їх виведення з організму.

Поняття про обмін води та мінеральних солей.

Поняття про раціональне харчування, харчовий раціон.

Вітаміни, їх значення в харчуванні та обміні речовин. Водорозчинні та жиророзчинні вітаміни. Вітаміни: А, групи В, С, D тощо, їх хімічні назви та назви з урахуванням лікувальної дії. Гіповітамінози, авітамінози та гіпервітамінози. Добова необхідність. Продукти, які містять вітаміни.

Перетворення енергії в організмі. Основний обмін.

Температура тіла людини. Теплотворення та тепловіддача. Терморегуляція.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення добової потреби, біологічної та енергетичної цінності раціону, кінцевих продуктів обміну білків, жирів та вуглеводів. Пояснювати принципи утворення і витрат енергії.

Практичні навички:

- аналіз біологічного значення обміну речовин та енергії, вітамінів;
- трактування показників основного обміну та методи його дослідження;
- аналіз фізіологічних основ раціонального харчування та зв'язок з рівнем обміну речовин;
- характеристика процесів теплоутворення і тепловиділення;
- аналіз різних засобів віддачі тепла: радіація, теплопровідність, конвенція, випарювання.

Тема 11. Сечова система

ЛЕКЦІЇ

Значення видільних процесів для організму. Сечові органи, їх загальна характеристика. Нирки, їх будова. Структурна одиниця нирок — нефрон, його будова. Розташування.

Кровообіг нирки. Фізіологія нирок. Сечоутворення: клубочкова фільтрація, каналцева реабсорбція, каналцева секреція. Механізм клубочкової

фільтрації. Первинна сеча, її склад. Механізми реабсорбції. Секреторні процеси у каналцях. Склад сечі. Діагностичне значення складу сечі. Регуляція сечоутворення.

Ниркова миска, сечоводи, сечовий міхур, сечівник. Їх будова, топографія. Діагностичне значення складу сечі.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення сечових органів на анатомічних препаратах, муляжах, за таблицями та процесів фільтрації та реабсорбції при утворенні сечі.

Вивчення та замальовування гістологічних препаратів нирки.

Вивчення фолікула яєчника на різних стадіях розвитку під мікроскопом.

Практичні навички:

- визначення органів сечової системи, їх топографії й проєкції на скелеті;
- схематичне замальовування будови органів сечової системи;
- вирішення ситуаційних та проблемних завдань, пов'язаних із діяльністю сечової системи.

Тема 12. Репродуктивна система

ЛЕКЦІЯ

Статеві органи. Загальна характеристика системи статевих органів.

Чоловічі статеві органи, їх будова та функції.

Жіночі статеві органи, їх будова та функції.

Овуляція, менструація. Запліднення. Вагітність. Пологи. Клімакс.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення статевих органів на анатомічних препаратах, муляжах, за таблицями. Аналіз особливостей будови та фізіологічних функцій жіночої й чоловічої статевих систем. Пояснення гормонального впливу на функціональну активність репродуктивної системи.

Вивчення та замальовування гістологічних препаратів яйцеклітини, сім'яника.

Вивчення фолікула яєчника на різних стадіях розвитку під мікроскопом.

Практичні навички:

- визначення органів статевої системи, їх топографії й проєкції на скелеті;
- схематичне замальовування будови органів статевої системи;
- вирішення ситуаційних та проблемних завдань, пов'язаних з діяльністю статевої системи.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Визначати основні кістки на скелеті. Називати і показувати основні деталі. Визначати сторони кісток.
2. Називати і показувати відділи та суглоби верхніх і нижніх кінцівок.
3. Визначати кістки лицьового та мозкового відділів черепа.
4. Називати основні кістки латинською мовою.
5. Знаходити найважливіші м'язи за їх групами.
6. Виконувати динамометрію.
7. Визначати топографію та відділи травної системи, їх проекцію на скелеті.
8. Схематично замальовувати мікро- й макроскопічну будову органів за атласом, моделями, препаратами.
9. Диференціювати методи дослідження травлення в різних відділах травного каналу.
10. Вирішувати практичні завдання про будову та функції травної системи.
11. Визначати відділи й топографію органів дихальної системи, їх проекцію на скелеті.
12. Схематично замальовувати будову органів системи дихання за атласом, моделями.
13. Визначати життєву ємність легень та види повітря, які її складають.
14. Підраховувати кількість дихальних рухів до і після навантаження.
15. Визначати органи сечової та статевої систем, їх топографію й проекцію на скелеті.
16. Схематично замальовувати будову органів сечової і статевої систем.
17. Вирішувати ситуаційні та проблемні завдання, пов'язані з діяльністю сечової і статевої систем.
18. Визначати групу крові. Описувати методику визначення.
19. Знаходити клітини крові під мікроскопом.
20. Підраховувати пульс.
21. На моделях і препаратах серця розрізняти камери, клапани й судини серця.
22. Визначати місце прослуховування верхівки серця.
23. Замальовувати велике та мале кола кровообігу.
24. Вимірювати артеріальний тиск за методом Короткова.
25. Складати схеми утворення гормонів та їх впливу на функції органів і систем органів.
26. Складати таблицю із симптомами захворювань у разі гіпер- та гіпофункції залоз внутрішньої секреції.
27. Вирішувати практичні завдання щодо функцій залоз внутрішньої секреції.
28. Аналізувати рефлексорні дуги. Проводити дослідження колінного рефлексу.
29. Вивчати відділи головного та спинного мозку.
30. Складати схеми сегментарної іннервації тіла людини.
31. Заповнювати таблиці іннервації внутрішніх органів, впливу симпатичної

та парасимпатичної нервової систем на функції окремих органів.

32. Схематично складати структуру аналізаторів.
33. За таблицями, муляжами, атласами, планшетами замальовувати будову органів зору та слуху.
34. Визначати гостроту зору за допомогою таблиці.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Типи транспорту речовин через біомембрану.
2. Основні види тканин.
3. Будова та функції епітелію.
4. Опорно-трофічні тканини: власне сполучна, хрящова, кісткова, кров, лімфа.
5. Будова та функції м'язових тканин.
6. Будова та функції нервової тканини.
7. Загальне уявлення про збудження і збудливі тканини. Властивості збудливих тканин.
8. Фізіологічні властивості м'язів: збудження, провідність, скоротність.
9. Види м'язових скорочень.
10. Механізм м'язового скорочення.
11. Будова нервових волокон. Механізм поширення збудження по м'якітних і безм'якітних волокнах. Закони проведення збудження по нервовому волокну.
12. Будова синапсу. Механізм проведення збудження в хімічному синапсі.
13. Нейрон — структурно-функціональна одиниця нервової системи.
14. Рефлекс. Рефлекторна дуга.
15. Нервовий центр. Загальні властивості нервових центрів.
16. Будова та функції спинного мозку.
17. Будова та функції довгастого мозку.
18. Будова та функції середнього мозку.
19. Будова та функції проміжного мозку.
20. Будова та функції мозочка.
21. Будова та функції базальних ядер.
22. Будова та функції лімбічної системи.
23. Будова та функції симпатичного відділу вегетативної нервової системи.
24. Будова та функції парасимпатичного відділу вегетативної нервової системи.
25. Фактори гуморальної регуляції: метаболічні фактори, тканинні гормони, справжні гормони.
26. Залози внутрішньої секреції та їх фізіологічне значення.
27. Гіпоталамо-гіпофізарна система. Нейросекрети гіпоталамусу.
28. Гіпофіз. Гормони, їх фізіологічне значення.
29. Щитоподібна залоза. Гормони, їх фізіологічне значення.
30. Прищитоподібні залози. Гормон, його фізіологічне значення.
31. Надниркові залози. Гормони кори, їх фізіологічне значення. Гормони мозкового шару, їх фізіологічне значення.
32. Ендокринна частина підшлункової залози. Гормони, їх фізіологічне значення.
33. Статеві залози (ендокринна частина). Гормони, їх фізіологічне значення.
34. Зоровий аналізатор. Оброблення зорової інформації.
35. Слуховий аналізатор. Механізм оброблення звукової інформації.
36. Вестибулярний аналізатор. Оброблення вестибулярної інформації.
37. Нюховий аналізатор. Механізм оброблення нюхової чутливості.

38. Смаковий аналізатор. Механізм оброблення смакової чутливості.
39. Шкірний аналізатор. Механізм оброблення інформації.
40. Типи ВНД людини. Сигнальні системи. Спеціальні типи ВНД людини.
41. Кров: склад, кількість, функції.
42. Фізико-хімічні властивості крові.
43. Склад плазми крові. Значення білків плазми крові.
44. Еритроцити: кількість, характеристика, функції.
45. Гемоглобін: структура, види, функції.
46. Лейкоцити: кількість, характеристика, функції. Лейкоцитарна формула.
47. Тромбоцити: кількість, характеристика, функції.
48. Судинно-тромбоцитарний гемостаз.
49. Протизгортальна система.
50. Групи крові. Резус-фактор. Фізіологічні основи переливання крові.
51. Будова серця. Анатомо-фізіологічні особливості міокарда.
52. Провідна система серця. Будова та функції.
53. Серцевий цикл, його фази.
54. Зовнішні прояви роботи серця.
55. Властивості серцевого м'яза.
56. Регуляція роботи серця.
57. Функціональна класифікація судин. Судинний тонус.
58. Кров'яний тиск: види та фактори, які його визначають.
59. Артеріальний пульс, його параметри та походження.
60. Артеріальний тиск, його види та методи вимірювання.
61. Мікроциркуляція.
62. Нервова та гуморальна регуляція тону судин.
63. Будова та характеристика системи дихання.
64. Етапи дихання.
65. Механізм вдиху і видиху.
66. Легеневі об'єми.
67. Регуляція дихання.
68. Будова та характеристика системи травлення.
69. Травлення у ротовій порожнині. Склад та властивості слини. Регуляція.
70. Травлення у шлунку. Склад та властивості шлункового соку. Регуляція.
71. Будова підшлункової залози. Склад та властивості підшлункового соку.
72. Роль печінки у травленні. Склад та властивості жовчі.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Старушенко Л.І. Анатомія та фізіологія людини: підручник. — К.: Здоров'я, 2003. — 336 с.

Федонюк Я.І. Анатомія та фізіологія з патологією. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2001.

Фізіологія з основами анатомії людини / За ред. Л.М. Малоштан. — Х.: НФаУ: Золоті сторінки, 2003. — 432 с.

Додаткова

Боднар Я.Я., Файфура В.В. Патологічна анатомія і патологічна фізіологія людини. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2000.

Навчальний атлас з анатомії та фізіології. Людина: пер. з англ. — Львів, 2000. — 240 с.

Сакевич В.І. та ін. Посібник для практичних занять з анатомії та фізіології з основами патології. — К.: Здоров'я, 2003. — 532 с.

Сидоренко П.І. та ін. Анатомія та фізіологія людини: підручник. — 2-ге вид. — К.: Медицина, 2009. — 248 с.

Синельников Р.Д. Атлас анатомии человека: в 3 т. — М.: Медицина література, 1963.

Функціональна анатомія: Підручник / Я.І. Федонюк. — Тернопіль: Навч. книга — Богдан, 2007. — 552 с.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа “Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів” МОЗ України

ПОГОДЖЕНО
Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»
Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України
О.П. Волосовець

ГІГІЄНА З ОСНОВАМИ ЕКОЛОГІЇ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів
I—III рівнів акредитації за спеціальністю
5.12020101 “Фармація”

Київ

2011

ГІГІЄНА З ОСНОВАМИ ЕКОЛОГІЇ

Укладачі:

Л.В. Довженко — викладач-методист, викладач вищої категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича;

М.І. Єгоров — канд. біол. наук, викладач вищої категорії Коледжу Національного фармацевтичного університету;

І.В. Чернявська — викладач I категорії коледжу Національного фармацевтичного університету.

Програму розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної комісії з фармації Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 13.10.2011 р., протокол № 5.

Рецензенти:

О.В. Порт — канд. мед. наук, ст. наук. співробітник лабораторії біохімії мікроорганізмів і живильних середовищ ДУ “ІМІ ім. Мечнікова АМН України”;

Н.П. Замятіна — викладач-методист, викладач вищої категорії, голова циклової комісії профілактичної медицини та здорового способу життя Черкаського медичного коледжу;

Г.М. Ткачук — викладач-методист, викладач вищої категорії Криворізького медичного коледжу;

І.М. Киричук — заступник Головного державного санітарного лікаря Житомирської області.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з дисципліни “Гігієна з основами екології” складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації за спеціальністю 5.12020101 “Фармація” відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ і ОПП, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р., та навчальних планів 2011 р.

Навчальна дисципліна “Гігієна з основами екології” ґрунтується на набутих знаннях з біології, хімії, анатомії, ботаніки та інтегрується з цими дисциплінами; закладає основи здорового способу життя та профілактики захворювань.

Основною метою вивчення гігієни з основами екології є оволодіння знаннями з загальної гігієни, з гігієни праці в аптечних установах.

Особливої уваги потребує вивчення таких питань, як особиста гігієна фармацевта, профілактика негативного впливу виробничих шкідливих чинників на здоров'я працівників аптек, методи і форми санітарно-освітньої роботи.

Викладання навчального матеріалу слід пов'язувати з питаннями, які розкривають вплив екологічних чинників на організм людини.

Кращому засвоєнню матеріалу сприяють демонстративні експерименти, досліді, використання технічних засобів навчання, екскурсії в санітарно-гігієнічну лабораторію СЕС для ознайомлення студентів із сучасним обладнанням і методами санітарно-гігієнічних досліджень.

Набуті в процесі вивчення цього предмета знання й уміння дадуть студентам змогу вирішувати конкретні практичні завдання і підготуватися до оволодіння фармацевтичними дисциплінами.

У процесі вивчення гігієни з основами екології *студенти повинні оволодіти:*

- а) соціально-особистісними компетенціями:
 - розуміння та сприйняття етичних норм поведінки щодо інших людей та природи (принципи біоетики);
 - екологічна грамотність;
 - розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя;
- б) професійними компетенціями:
 - здатність використовувати знання нормативних та законодавчих актів у практичній діяльності;
 - здатність проводити інформативну роботу серед населення щодо профілактики захворювань та покращання здоров'я.

Після вивчення дисципліни *студенти повинні знати:*

- предмет і завдання гігієни;
- історію розвитку гігієни;
- значення гігієни в практичній роботі фармацевта;

- правила роботи в гігієнічній лабораторії;
- методи гігієнічних досліджень;
- хімічні та фізичні властивості повітря. Охорону атмосферного повітря;
- гігієну ґрунту;
- гігієнічні вимоги до питної води і води для ін'єкцій;
- принципи раціонального харчування;
- вимоги до особистої гігієни персоналу аптек;
- гігієну праці в аптечних установах;
- виробничі шкідливі та небезпечні чинники в роботі фармацевта;
- вимоги до мікроклімату виробничих приміщень аптек та аптечних складів;
- значення, методи і форми санітарної освіти.

Студенти повинні вміти:

- визначати температуру, вологість, швидкість руху повітря;
- відбирати проби води, консервувати їх; оформлювати документацію;
- досліджувати фізичні властивості води;
- проводити дезінфекцію в аптечних установах;
- розраховувати потрібну кількість бактерицидних ламп для знезараження повітря в асептичному блоці;
- визначати й оцінювати санітарно-гігієнічні особливості мікроклімату виробничих приміщень;
- дотримувати правил особистої гігієни фармацевта;
- організовувати й проводити роботу із санітарної освіти.

Студенти мають бути поінформовані про:

- досягнення сучасної медицини;
- екологічний стан своєї області та України;
- нові накази МОЗ України.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Лабораторні та практичні заняття	Самостійна робота
1	Вступ	3	1	2	
2	Гігієна повітря	5	1	4	
3	Гігієна ґрунту	1	1		
4	Гігієна води	5	1	4	
5	Гігієна харчування	1	1		
6	Особиста гігієна	1	1		
7	Гігієна праці в аптечних установах	9	3	6	
8	Санітарна освіта	5	1	4	
	Самостійна робота	24			24
	Усього	54	10	20	24

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗМІСТ

Тема 1. Вступ

ЛЕКЦІЯ

Предмет і завдання гігієни. Значення гігієни в практичній роботі фармацевта.

Історія розвитку гігієни. Основні періоди: емпіричний та науково-експериментальний. Внесок видатних учених у розвиток гігієни (Е. Паркс, М. Петтенкофер, О.П. Доброславін, Ф.Ф. Ерісман, М.О. Семашко, Г.Н. Хлопін, В.О. Корчак-Чепурківський, О.М. Марзєєв та ін.).

Методи гігієнічних досліджень.

Екологія як загальнобіологічна та гуманітарна наука. Розвиток екологічних знань та їх роль у становленні цивілізації. Короткий нарис історії екології. Українська екологічна школа. Екологія на сучасному етапі. Екологічні проблеми планетарного масштабу.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Тема 2. Гігієна повітря

ЛЕКЦІЯ

Гігієнічне значення повітряного середовища. Фізичні чинники повітря та їх гігієнічне значення. Сонячна радіація. Комплексне оцінювання метеочинників. Гігієнічне значення погоди, клімату, мікроклімату.

Хімічний склад атмосферного повітря та його гігієнічне значення. Санітарно-гігієнічне значення забруднення атмосферного повітря і повітря закритих приміщень. Джерела забруднення повітря. Зміна хімічного складу повітря у виробничих приміщеннях аптек. Шляхи запобігання алергізуючому впливу лікарських речовин.

Санітарна охорона атмосферного повітря.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Ознайомлення з обладнанням, правилами роботи в санітарно-гігієнічній лабораторії.

Визначення температури, вологості, швидкості руху повітря.

Практичні навички:

— визначення температури, вологості, швидкості руху повітря.

Тема 3. Гігієна ґрунту

ЛЕКЦІЯ

Гігієнічне та епідеміологічне значення ґрунту. Значення ґрунту в поширенні інфекційних хвороб та гельмінтозів. Самоочищення ґрунту. Очищення населених місць та його гігієнічне значення. Медична екологія. Утилізація та знешкодження відходів. Очисні споруди.

Тема 4. Гігієна води

ЛЕКЦІЯ

Фізіологічна роль та гігієнічне, епідеміологічне значення води. Джерела і системи водопостачання. Гігієнічні вимоги щодо якості питної води та її санітарне оцінювання. Фізичні властивості та хімічний склад води. Хімічні й бактеріологічні показники якості питної води. Санітарні вимоги до одержання, транспортування та зберігання води очищеної та води для ін'єкцій в умовах аптеки.

Територіальні аспекти антропогенного забруднення навколишнього середовища. Стан навколишнього середовища України. Екологічна політика. Охорона природи на державному та міждержавному рівнях.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Дослідження питної води: методи відбору проб води, визначення її температури, запаху, смаку та присмаку, прозорості, каламутності, кольору, завислих речовин у ній, сухого залишку.

Практичні навички:

- відбирання проб води, консервування її та оформлення документації;
- дослідження фізичних властивостей води.

Тема 5. Гігієна харчування

ЛЕКЦІЯ

Фізіолого-гігієнічні основи харчування. Енергетична цінність харчового раціону. Склад харчового раціону (білки, жири, вуглеводи, мінеральні елементи, вітаміни). Харчові добавки. Принципи раціонального харчування.

Лікувально-профілактичне та дієтичне харчування. Профілактика токсикоінфекцій та хвороб, спричинених вживанням неякісної їжі. Контроль за вмістом радіонуклідів та нітратів у харчових продуктах.

Тема 6. Особиста гігієна

ЛЕКЦІЯ

Значення особистої гігієни. Гігієна тіла і ротової порожнини. Гігієна одягу і взуття. Гігієна фізичної культури, спорту та загартовування. Профілактика шкідливих звичок. Гігієнічні основи режиму дня.

Вимоги до особистої гігієни персоналу аптек. Гігієнічне та мікробіологічне обґрунтування вимог до особистої гігієни фармацевта.

Тема 7. Гігієна праці в аптечних установах

ЛЕКЦІЯ

Предмет і завдання гігієни праці. Форми трудової діяльності. Фізіологічні зміни в організмі під час роботи. Подолання втоми та раціональна організація трудового процесу.

Гігієнічні вимоги до аптечних приміщень та устаткування аптек. Здійснення контролю за дотриманням санітарно-протиепідемічного режиму в аптеках.

Санітарні вимоги щодо виготовлення лікарських засобів в асептичних умовах.

Гігієнічне нормування виробничого мікроклімату аптек. Засоби запобігання несприятливому впливу виробничого мікроклімату на організм людини.

Гігієнічні вимоги до розміщення, планування й санітарного благоустрою аптечних складів. Механізація та автоматизація складських робіт.

Виробничі шкідливі й небезпечні чинники в роботі фармацевта. Професійні хвороби. Профілактика виробничого травматизму. Застережні заходи під час роботи з дезінфекційними речовинами.

Гігієнічні вимоги до виробництва лікарських засобів. Особиста гігієна на підприємствах фармацевтичної галузі в системі GMP.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Опанування методами визначення виробничого мікроклімату. Вивчення методів знезараження повітря аптечних приміщень.

Організація та проведення дезінфекції в аптечних закладах.

Практичні навички:

- визначення й оцінювання мікроклімату виробничих приміщень;
- підготовка робочого місця фармацевта в асептичному блоці;
- розрахування потрібної кількості бактерицидних ламп для знезараження повітря в асептичному блоці;
- проведення дезінфекції в аптечних закладах.

Тема 8. Санітарна освіта

ЛЕКЦІЯ

Основні завдання і принципи санітарної освіти. Методи і форми санітарної освіти.

Організація роботи з санітарної освіти в аптеці. Роль фармацевтів у пропаганді санітарно-освітніх знань серед населення. Санітарно-освітня робота з профілактики інфекційних хвороб. Пропаганда здорового способу життя, подолання шкідливих звичок.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Індивідуальна робота з підготовки та оформлення санітарного бюлетеня за заданою темою. Заслуховування рефератів студентів та їх аналіз.

Практичні навички:

- проведення санітарно-освітньої роботи.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Уміти визначати температуру, вологість, швидкість руху повітря.
2. Відбирати проби води, консервувати її, оформляти супровідну документацію.
3. Досліджувати фізичні властивості води.
4. Визначати й оцінювати мікроклімат виробничих приміщень.
5. Підготувати робоче місце фармацевта в асептичному блоці.
6. Розраховувати потрібну кількість бактерицидних ламп для знезараження повітря в асептичному блоці.
7. Проводити дезінфекцію в аптечних закладах.
8. Проводити санітарно-освітню роботу.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Предмет і завдання гігієни.
2. Вклад видатних учених у розвиток гігієни.
3. Методи гігієнічних досліджень.
4. Хімічний склад атмосферного повітря та його гігієнічне значення.
5. Гігієнічна характеристика сонячної радіації.
6. Фізичні чинники повітря та їх гігієнічне значення.
7. Санітарно-гігієнічне значення забруднення атмосферного повітря.
8. Джерела забруднення повітря.
9. Санітарна охорона атмосферного повітря.
10. Методи знезараження повітря в приміщеннях аптек.
11. Методи визначення мікроклімату виробничих приміщень.
12. Фізіологічна роль та гігієнічне значення води.
13. Вплив температури, вологості, швидкості руху повітря на здоров'я людей.
14. Види та методи поліпшення якості води.
15. Епідеміологічне значення води.
16. Гігієнічні вимоги щодо якості питної води та її санітарне оцінювання.
17. Фізіолого-гігієнічні основи харчування. Енергетична цінність харчового раціону.
18. Принципи раціонального харчування.
19. Профілактика харчових токсикоінфекцій і хвороб, спричинених споживанням неякісної їжі.
20. Лікувально-профілактичне та дієтичне харчування.
21. Гігієна одягу і взуття.
22. Гігієна тіла та ротової порожнини.
23. Вимоги до особистої гігієни фармацевта.
24. Склад ґрунту та його гігієнічне значення.
25. Гігієнічне та епідеміологічне значення ґрунту.
26. Забруднення та самоочищення ґрунту.
27. Гігієнічне та епідеміологічне значення очищення населених місць.
28. Гігієнічне нормування виробничого мікроклімату.
29. Гігієнічні вимоги до обладнання й устаткування аптечних приміщень.
30. Виробничі шкідливості й небезпечні чинники в роботі фармацевта.
31. Методи запобігання виробничому травматизму та розвитку професійних хвороб в аптечних закладах.
32. Вимоги до санітарного режиму аптек.
33. Профілактичні заходи щодо усунення впливу виробничих шкідливих та небезпечних чинників у роботі фармацевта.
34. Особливості організації санітарно-освітньої роботи в аптеці, її значення, методи і форми.
35. Санітарні вимоги до прибирання приміщень, догляду за устаткуванням

аптек.

36. Пропаганда здорового способу життя, боротьба зі шкідливими звичками.
37. Гігієнічні основи режиму дня.
38. Гігієна фізичної культури, спорту, загартовування.
39. Основні завдання і принципи санітарної освіти.
40. Санітарні вимоги до одержання, транспортування і зберігання води очищеної та води для ін'єкцій в умовах аптеки.
41. Форми трудової діяльності.
42. Гігієнічні вимоги до розміщення, планування й санітарного благоустрою аптечних складів.
43. Екологія як загальнобіологічна та гуманітарна наука.
44. Розвиток екологічних знань та їх роль у становленні цивілізації.
45. Короткий нарис історії екології. Українська екологічна школа.
46. Утилізація і знешкодження відходів. Очисні споруди.
47. Медична екологія.
48. Територіальні аспекти антропогенного забруднення навколишнього середовища в Україні.
49. Екологічна політика. Охорона природи на державному та міждержавному рівнях.
50. Екологічні проблеми планетарного масштабу.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Дикий І.Л., Літаров В.Є., Сілаєва Л.Ф. Основи загальної та фармацевтичної гігієни: навч. посіб. — Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2003.

Діючі накази та інструкції МОЗ України

Злобін Ю.А. Основи екології. — К.: Лібра, 1998.

Литвинова Г.О. Гігієна з основами екології. — К.: Здоров'я, 2001.

Литвинова Г.О. Техніка санітарно-гігієнічних досліджень. — К.: Вища шк., 1995.

Мізюк М.І. Гігієна: підруч. для практ. занять. — К.: Здоров'я, 2002.

Мізюк М.І. Гігієна: посіб. для практ. занять. — К.: Здоров'я, 2002.

Нікберг І.І., Сергета І.В., Цимбалюк Л.І. Гігієна з основами екології. — К.: Здоров'я, 2001.

Додаткова

Гігієна праці / За ред. А.М. Шевченка. — К.: Вища шк., 1993.

Заверуха Н.М., Серебряков В.В., Скиба Ю.А. Основи екології: навч. посіб. — К.: Каравела, 2006.

Загальна гігієна. Пропедевтика гігієни / Є.Г. Гончарук, Ю.І. Кундієв, В.Г. Бардов та ін. — К.: Вища шк., 1995.

Загальна гігієна: посіб. для практ. занять. — Львів: Світ, 1992.

Литвинова Г.О., Ванханен В.Д. Гігієна. — К.: Здоров'я, 1994.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа «Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів» МОЗ України

ПОГОДЖЕНО

Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»

Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України

О.П. Волосовець

ОРГАНІЧНА ХІМІЯ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів
I—III рівнів акредитації за спеціальністю
5.12020101 «Фармація»

Київ

2011

ОРГАНІЧНА ХІМІЯ

Укладачі:

І.Д. Бойчук — канд. пед. наук, викладач-методист, викладач вищої категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича;

Ю.В. Ісаєнко — канд. хім. наук, викладач-методист, викладач вищої категорії коледжу Національного фармацевтичного університету;

Л.О. Зубрицька — викладач вищої категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича;

І.С. Шепеленко — викладач I категорії коледжу Національного фармацевтичного університету.

Програму розглянуто та схвалено на засіданні циклової методичної комісії хімічних дисциплін 26.04.2011 р., протокол № 12.

Програму розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної комісії з фармації Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 13.10.2011 р., протокол № 5.

Рецензенти:

М.О. Колосов — канд. хім. наук, доцент кафедри органічної хімії Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна;

Л.М. Касютіна — викладач-методист, викладач вищої категорії Харківського базового медичного коледжу № 1;

О.В. Кухнюк — викладач-методист, викладач вищої категорії, голова циклової методичної комісії природничих (медико-біологічних) дисциплін Черкаського медичного коледжу;

В.В. Смаліус — канд. хім. наук, доцент кафедри якості, стандартизації та органічної хімії Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького;

Л.О. Козенко — викладач-методист, викладач вищої категорії, директор Криворізького медичного коледжу.

© МОЗ України, 2011
© ВСВ “Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з дисципліни “Органічна хімія” складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації за спеціальністю 5.12020101 “Фармація” відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ і ОПП, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р., та навчальних планів 2011 р.

“Органічна хімія” є дисципліною природничо-наукового циклу в системі вищої фармацевтичної освіти. Вона базується на вивченні студентами загальної та неорганічної хімії, біології; закладає базову підготовку для оволодіння фармацевтичною хімією, фармакогнозією, технологією ліків; сприяє формуванню цілісних уявлень щодо хімічних властивостей органічних сполук, їх фізіологічною дією та застосування.

Отже, вивчення органічної хімії передбачає формування загальнонаукової компетенції — базових знань в обсязі, необхідному для засвоєння загально-професійних дисциплін.

Видами навчальних занять відповідно до навчального плану є лекції, лабораторні та практичні заняття, самостійна робота студентів.

Під час вивчення теоретичного матеріалу значна увага приділяється питанням електронної будови функціональних груп, молекул, взаємному впливу атомів у молекулі, залежності властивостей сполук від їх електронної та просторової будови. Засвоєння цих знань надасть майбутньому фахівцеві чітке уявлення про взаємозв'язок між будовою, синтезом і аналізом лікарських речовин, закономірності їх функціонування, причинно-наслідкових зв'язків на основі даних аналітико-синтетичного підходу до їх вивчення.

Навчальний матеріал систематизовано згідно з класифікацією органічних сполук за функціональними групами, що дає змогу уникнути дублювання матеріалу і сприяє формуванню у студентів цілісних уявлень щодо хімічних властивостей органічних сполук. У всіх розділах з вивчення певного класу органічних речовин наведено реакції, які покладені в основу фармакопейних методів ідентифікації лікарських речовин; приклади застосування тієї чи іншої органічної речовини у фармацевтичній практиці.

Обов'язковим є ознайомлення студентів із технікою безпеки під час роботи в хімічній лабораторії і необхідними навичками першої допомоги.

Вивчення теоретичного матеріалу закріплюється на практичних заняттях, які мають спрямування на функціональний аналіз органічних речовин, що сприяє успішному засвоєнню матеріалу, а також формуванню професійних компетенцій та умінь відповідно до ОПП ГСВО.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- визначення і загальну формулу основних класів органічних сполук;
- ізомерію та номенклатуру речовин;
- будову та властивості основних функціональних груп;
- фізичні та хімічні властивості органічних сполук;

- застосування окремих представників органічних речовин у медицині та фармації.

Студенти повинні вміти:

- класифікувати органічні сполуки за будовою карбонового скелету і природою функціональних груп;
- писати формули органічних сполук за їх назвою;
- визначати типи хімічного зв'язку в органічних молекулах;
- визначати тип ізомерії органічних сполук, писати формули ізомерів і називати їх за номенклатурою ІЮПАК;
- визначати вплив електронодонорних та електроноакцепторних замісників на проходження реакцій (SE) в ароматичному ядрі й орієнтацію замісників;
- характеризувати будову органічних сполук;
- знаходити взаємозв'язок між будовою і властивостями;
- пояснювати хімічні процеси і відображати їх рівняннями хімічних реакцій;
- розв'язувати ситуаційні завдання на знаходження молекулярної формули органічних сполук;
- розв'язувати експериментальні задачі;
- ідентифікувати органічні сполуки;
- виконувати якісні фармакопейні реакції на функціональні групи;
- використовувати теоретичні знання при виконанні експериментальних завдань;
- знаходити і розуміти генетичний зв'язок між різними класами органічних речовин;
- використовувати одержані знання при вивченні спеціальних дисциплін та в професійній діяльності;
- дотримуватися правил охорони праці та навколишнього середовища

Студенти мають бути поінформовані про:

- механізми основних типів хімічних реакцій органічних сполук;
- промислові та практичні способи добування окремих органічних сполук.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Лабораторні та практичні заняття	Самостійна робота
1	Основи будови органічних сполук	2	2		
2	Найважливіші класи органічних сполук				
	Вуглеводні				
2.1	Насичені вуглеводні	6	2	4	
2.2	Ненасичені вуглеводні	6	2	4	
2.3	Ароматичні вуглеводні	6	2	4	
3	Похідні вуглеводнів (галогено-, гідрокси-, карбокільні)				
3.1	Галогенопохідні вуглеводнів	6	2	4	
3.2	Гідроксильні похідні вуглеводнів	6	2	4	
3.3	Карбоксильні похідні: альдегіди та кетони	6	2	4	
4	Карбонові кислоти та їх функціональні похідні				
4.1	Карбонові кислоти	6	2	4	
4.2	Функціональні похідні карбонових кислот	4	4		
4.3	Аміни Діазо-, азосполуки. Азобарвники	2	2		
4.4	Гетерофункціональні карбонові кислоти	8	4	4	
5	Гетероциклічні сполуки. Вуглеводи. Ізопреноїди				
5.1	П'ятичленні гетероциклічні сполуки з одним і двома гетероатомами. Шестичленні гетероциклічні сполуки з одним і двома гетероатомами. Конденсовані системи гетероциклів	10	6	4	
5.2	Алкалоїди	2	2		
5.3	Вуглеводи Моносахариди. Дисахариди. Полісахариди	8	4	4	
5.4	Ізопреноїди	2	2		
	Самостійна робота	55			55
	Усього	135	40	40	55

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗМІСТ

Тема 1. Основи будови органічних сполук

ЛЕКЦІЯ

Предмет і завдання органічної хімії. Історія становлення та розвитку органічної хімії. Теорія хімічної будови органічних сполук О.М. Бутлерова. Органічна хімія як базова дисципліна в системі фармацевтичної освіти.

Класифікація органічних сполук за будовою карбонового скелету та природою функціональних груп. Основні функціональні групи і класи органічних сполук.

Типи хімічних зв'язків в органічних молекулах. Електронна будова органічних сполук.

Взаємний вплив атомів в органічних сполуках. Індуктивний ефект. Мезомерний ефект. Електронодонорні та електроноакцепторні замісники. Способи зображення розподілу електронної густини в молекулах.

Класифікація органічних реакцій і реагентів. Типи механізмів реакцій (гомолітичний, гетеролітичний). Типи органічних реакцій: приєднання, заміщення, відщеплення, перегрупування, реакції окиснення і відновлення.

Тема 2. Найважливіші класи органічних сполук

Вуглеводні

2.1. Насичені вуглеводні

ЛЕКЦІЯ

Алкани. Будова алканів, тетраедрична конфігурація sp^3 -гібридного атома Карбону. Утворення σ -зв'язків. Характеристика параметрів ковалентних зв'язків. Гомологічний ряд. Номенклатура алканів. Ізомерія. Поняття про конформаційну ізомерію. Фізичні властивості. Хімічні властивості. Реакції радикального заміщення (S_R): галогенування, нітрування, сульфування. Поняття про ланцюгові процеси. Окиснення алканів. Крекінг алканів. Ідентифікація алканів.

Циклоалкани. Будова. Класифікація за розміром циклу (малі, звичайні, середні, макроцикли) та кількістю циклів. Номенклатура циклоалканів. Ізомерія. Хімічні властивості. Особливості малих циклів (реакції приєднання). Реакції заміщення в середніх циклах.

Застосування окремих представників у фармації та медицині.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Добування метану, його горіння.
Вивчення властивостей метану.
Вправи з ізомерії, номенклатури, властивостей алканів та циклоалканів.
Робота з моделями молекул.

Практичні навички:

- добування метану з натрій ацетату, проведення реакції горіння і написання рівняння відповідних реакцій;
- вивчення властивостей метану при взаємодії з розчином калій перманганату та бромною водою, написання рівняння відповідних реакцій;
- складання формули ізомерів, гомологів алканів та циклоалканів;
- назва насичених вуглеводів за номенклатурою ІЮПАК;
- написання формули речовин за їх назвою;
- написання рівняння реакцій, що характеризують хімічні властивості алканів та циклоалканів.

2.2. Ненасичені вуглеводні

ЛЕКЦІЯ

Алкени. Будова та конфігурація sp^2 -гібридного атома Карбону. Утворення та характеристика π -зв'язку. Гомологічний ряд. Номенклатура, ізомерія. Фізичні властивості алкенів. Хімічні властивості. Реакції електрофільного приєднання (A_E): галогенування, гідрогенгалогенування, гідратації. Правило Марковникова та його сучасна інтерпретація. Окиснення алкенів, реакція Вагнера. Полімеризація алкенів. Поняття про високомолекулярні сполуки. Поліетилен.

Алкадієни. Типи дієнів (кумуляовані, спряжені, ізольовані). Будова. Номенклатура. Спряжені дієни. Особливості реакцій електрофільного приєднання (A_E) (галогенування, гідрогенгалогенування). Полімеризація 1,3-дієнів (бутадієн, ізопрен).

Алкіни. Будова потрійного зв'язку. Конфігурація sp -гібридного атома Карбону. Гомологічний ряд. Номенклатура та ізомерія алкінів. Фізичні властивості. Хімічні властивості. Реакції електрофільного приєднання (A_E): галогенування, гідрогенгалогенування, гідратації (реакція Кучерова). Правило Ельтекова. Реакція заміщення. СН-Кислотний характер алкінів. Окиснення та відновлення алкінів. Димеризація і циклотримеризація ацетилену. Ідентифікація ненасичених вуглеводнів.

Застосування окремих представників у фармації та медицині.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Добування етилену і вивчення його властивостей.
Добування ацетилену і вивчення його властивостей.
Добування ацетиленідів металів.
Вправи з ізомерії, номенклатури та властивостей алкенів, алкінів.
Робота з моделями молекул.

Практичні навички:

- добування етилену із етилового спирту та написання рівняння відповідної реакції;
- визначення властивостей етилену з бромною водою, калій перманганатом, реакції горіння і написання рівняння відповідних реакцій;
- добування ацетилену із кальцій карбиду і написання рівняння відповідної реакції;
- визначення властивостей ацетилену з бромною водою, калій перманганатом, реакції горіння і написання рівняння відповідних реакцій;
- добування ацетиленідів металів із ацетилену і амоніачного розчину срібла і написання рівняння відповідних реакцій;
- складання формул ізомерів та гомологів алкенів, алкінів;
- уміння давати назву олефінам, алкінам за номенклатурою ІЮПАК;
- написання формул речовин за їх назвою;
- написання рівняння реакцій, що характеризують хімічні властивості алкенів, алкінів.

2.3. Ароматичні вуглеводні

ЛЕКЦІЯ

Моноядерні арени. Сучасні уявлення про будову бензену. Ароматичність. Критерії ароматичності. Правило Хюккеля. Гомологічний ряд аренів. Ізомерія. Номенклатура. Хімічні властивості. Реакції електрофільного заміщення (S_E) — галогенування, нітрування, сульфування, алкілювання, ацилювання. Правила орієнтації в бензенове ядро. Вплив електронодонорних та електроноакцепторних замісників на напрям та швидкість реакцій електрофільного заміщення. Узгоджена та неузгоджена орієнтація. Реакції приєднання, характерні для аренів (гідрогенізація, приєднання хлору). Окиснення аренів.

Поняття про багатоядерні арени. Нафтаден. Фенантрен. Будова, ароматичні властивості.

Застосування окремих представників у фармації та медицині.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення властивостей бензену.

Вправи з ізомерії, номенклатури та властивостей аренів, на реакційну здатність бензенового ядра та орієнтацію замісників у реакціях S_E . Робота з моделями молекул.

Практичні навички:

- пояснення реакції горіння і написання рівняння відповідних реакцій;
- нітрування бензену нітруючою сумішшю і написання рівняння відповідних реакцій;
- окиснювання бензину і толуену розчином калій перманганату і написання рівняння відповідних реакцій;
- розкриття суті поняття ароматичності сполук;
- складання формул ізомерів та гомологів аренів;
- надання назви ароматичним вуглеводням за номенклатурою ІЮПАК;
- написання формул речовин за їх назвою;
- написання рівнянь реакцій, що характеризують хімічні властивості аренів;
- визначення впливу електронодонорних та електроноакцепторних замісників на реакційну здатність бензенового ядра та орієнтацію замісників у реакціях S_N .

Тема 3. Похідні вуглеводнів (галогено-, гідрокси, карбонільні похідні)

3.1. Галогенопохідні вуглеводнів

ЛЕКЦІЯ

Класифікація. Номенклатура. Ізомерія. Фізичні властивості. Характеристика зв'язку Карбон-галоген залежно від будови радикалу та природи атома галогену.

Галогеноалкани. Порівняльна характеристика хлоро-, бромо- та іодоалканів. Хімічні властивості. Реакції нуклеофільного заміщення (S_N): гідроліз, алкохоліз, амоноліз, взаємодія із сульфідами та ціанідами.

Реакції відщеплення (елімінування) характерні для галогенопохідних. Дегідрогенгалогенування. Правило Зайцева. Конкурентність реакцій нуклеофільного заміщення та елімінування.

Галогеноарени. Реакції нуклеофільного заміщення галогену в ядрі. Вплив атома галогену на реакційну здатність бензенового ядра.

Ідентифікація галогенопохідних вуглеводнів.

Застосування окремих представників у фармації та медицині.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Визначення доброякісності хлороформу.
Добування йодоформу (йодоформна проба).
Проведення реакцій лужного гідролізу хлороформу та виявлення продуктів гідролізу.
Якісне визначення галогенів (проба Бейльштейна).

Практичні навички:

- складання формул ізомерів галогенопохідних вуглеводнів та надання їм назви;
- написання рівняння реакцій, що характеризують хімічні властивості галогенопохідних вуглеводнів: реакції нуклеофільного заміщення, елімінування;
- уміння перевіряти доброякісність хлороформу і написання рівняння відповідних реакцій;
- добування йодоформ із спирту етилового, написання рівняння відповідних реакцій;
- проведення реакції лужного гідролізу хлороформу та виявлення в гідролізаті наявності йонів хлору та мурашиної кислоти, записування рівняння хімічних реакцій;
- проведення проби Бейльштейна.

3.2. Гідроксильні похідні вуглеводнів

ЛЕКЦІЯ

Спирти. Будова, класифікація за кількістю гідроксильних груп і природою вуглеводневого радикала. Номенклатура. Ізомерія. Фізичні властивості. Міжмолекулярний водневий зв'язок, утворення асоціатів.

Одноатомні спирти. Хімічні властивості. Кислотно-основні властивості. Реакції нуклеофільного заміщення (S_N): утворення галогеноалканів, естерів. Міжмолекулярна та внутрішньомолекулярна дегідратація. Окиснення спиртів.

Метанол. Етанол (використання в медицині етилового спирту різної концентрації). Фізіологічна дія спиртів на організм людини.

Багатоатомні спирти. Хімічні властивості гліколів та гліцерину. Етиленгліколь. Гліцерол. Ксиліт. Сорбіт.

Ідентифікація спиртів.

Застосування окремих представників у медицині та фармації.

Феноли. Класифікація за кількістю гідроксильних груп. Номенклатура. Будова. Фізичні та хімічні властивості. Реакції за O—H зв'язком (утворення фенолятів, етерів та естерів). Реакції електрофільного заміщення (S_E): галогенування, нітрування, сульфонування. Відновлення та окиснення фенолів. Ідентифікація фенолів.

Багатоатомні феноли. Пірокатехін. Резорцин. Гідрохінон.

Флороглюцин. Пірогалол.

Етери. Будова. Номенклатура. Ізомерія. Фізичні властивості. Основні властивості (утворення оксонієвих солей). Розщеплення етерів (ацидоліз). Окиснення етерів (виявлення пероксидів та гідрпероксидів). Ідентифікація етерів.

Застосування окремих представників у фармації та медицині.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Проба Лукаса (реакція спиртів з розчином $ZnCl_2$ у концентрованій HCl).

Окиснення спирту етилового калій дихроматом у кислому середовищі (хромова суміш).

Властивості гліцеролу. Якісна реакція на багатоатомні спирти.

Одержання натрій феноляту і його взаємодія з кислотами.

Окиснення двохатомних фенолів киснем повітря в лужному середовищі.

Кольорові реакції фенолів з Ферум (III) хлоридом.

Розв'язування експериментальних та ситуаційних задач на якісне виявлення спиртів та фенолів.

Практичні навички:

- складання формул ізомерів спиртів, фенолів та давання їм назви за номенклатурою ІЮПАК;
- пояснення залежності властивостей спиртів від будови функціональної групи;
- написання рівнянь реакцій, що характеризують хімічні властивості спиртів (кисотно-основні, нуклеофільне заміщення, окиснення), реакцій, що підтверджують ці властивості;
- проведення реакції спиртів з розчином цинк хлориду у концентрованій хлоридній кислоті, запис хімічних рівнянь відповідних реакцій;
- проведення окиснення спирту етилового хромовою сумішшю, запис хімічних рівнянь відповідних реакцій;
- виконання якісної реакції на багатоатомні спирти з купрум (II) гідроксидом у лужному середовищі, запис хімічних рівнянь відповідних реакцій;
- проведення добування натрій феноксиду і його взаємодія з кислотами, запис хімічних рівнянь відповідних реакцій;
- написання рівнянь реакцій, що характеризують хімічні властивості одноатомних фенолів, зумовлених наявністю фенольного гідроксилу та ароматичного ядра;
- проведення реакцій, що підтверджують кислотний характер фенолів та запис хімічних рівнянь відповідних реакцій;
- проведення реакцій окиснення фенолів киснем повітря в лужному

- середовищі, запис хімічних рівнянь відповідних реакцій;
- проведення якісної реакції на виявлення фенольного гідроксилу;
 - розв'язування експериментальних задач на розпізнавання спиртів та фенолів.

3.3. Альдегіди та кетони

ЛЕКЦІЯ

Класифікація. Гомологічний ряд. Номенклатура. Ізомерія. Фізичні властивості. Електронна будова карбонільної групи. Вплив природи вуглеводневого радикала на реакційну здатність оксосполук. Хімічні властивості. Реакції нуклеофільного приєднання (A_N): гідратація альдегідів, утворення напівацеталів та ацеталів, приєднання ціанідної кислоти. Реакції приєднання-відщеплення. Взаємодія карбонільних сполук з амоніаком, амінами (основи Шиффа). Реакції альдольної конденсації. Окиснення і відновлення оксосполук. Полімеризація альдегідів. Особливості властивостей альдегідів ароматичного ряду. Реакції альдегідів ароматичного ряду.

Ідентифікація оксосполук.

Застосування окремих представників у фармації та медицині.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Добування оцтового альдегіду реакцією окисненням спирту етилового купрум (II) оксидом.

Окиснення формальдегіду: реактивом Толленса, купрум (II) гідроксидом.

Осадження білків формаліном.

Йодоформна проба (проба Лібена) на ацетон.

Вправи на ізомерію і номенклатуру альдегідів.

Практичні навички:

- написання формул ізомерів альдегідів і надавання їм назви за правилами номенклатури ІЮПАК, традиційних назв;
- написання рівняння реакцій, що характеризують хімічні властивості альдегідів: реакції нуклеофільного приєднання, окиснення, альдольної конденсації, полімеризації, відновлення;
- добування оцтового альдегіду зі спирту етилового, запис хімізму;
- проведення реакції окиснення формальдегіду реактивом Толленса та купрум (II) гідроксидом, написання відповідних рівнянь хімічних реакцій;
- проведення реакції осадження білків формаліном, пояснення практичного значення проведеної реакції;
- проведення проби Лібена на ацетон, написання відповідних рівнянь

хімічних реакцій.

Тема 4. Карбонові кислоти та їх функціональні похідні

4.1. Карбонові кислоти

ЛЕКЦІЯ

Класифікація. Номенклатура. Електронна будова карбоксильної групи. Кислотні властивості карбонових кислот та їх залежність від природи вуглеводневого радикала.

Монокарбонові кислоти. Гомологічний ряд. Вплив міжмолекулярних водневих зв'язків кислот на фізичні властивості. Хімічні властивості. Утворення солей. Реакції нуклеофільного заміщення (S_N) (утворення галогенангідридів, ангідридів, естерів, амідів). Замищення атома Гідрогену при α -карбоновому атомі.

Ароматичні карбонові кислоти. Особливості властивостей. Орієнтуюча дія карбоксильної групи в реакціях (S_E). Бензойна кислота.

Дикарбонові кислоти. Гомологічний ряд. Будова, номенклатура та ізомерія. Властивості дикарбонових кислот як біфункціональних сполук. Специфічні властивості дикарбонових кислот. Відношення до нагрівання (декарбоксилювання, утворення циклічних ангідридів, циклічних імідів).

Ідентифікація карбонових кислот.

Застосування окремих представників карбонових кислот у медицині, фармації.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Порівняння кислотних властивостей карбонових кислот на прикладі оцтової і бензойної кислот.

Якісна реакція на ацетат- та бензоат-йони з ферум (III) хлоридом.

Одержання калієвих солей щавлевої кислоти.

Якісна реакція на оксалат-йон.

Окиснення щавлевої кислоти розчином калій перманганату в кислому середовищі.

Розкладання щавлевої кислоти при нагріванні.

Утворення етилацетату.

Практичні навички:

- написання формул ізомерів насичених монокарбонових кислот та надання їм назви за правилами номенклатури ІЮПАК, традиційні назви;
- пояснення залежності хімічних властивостей карбоксильної групи від будови та взаємного впливу атомів, будови карбоксилу-йона;

- написання рівнянь реакцій, що характеризують хімічні властивості монокарбонових насичених кислот: кислотні властивості, реакції нуклеофільного заміщення;
- написання рівнянь реакцій, що характеризують властивості бензойної кислоти;
- доведення наявності кислотних властивостей оцтової і бензойної кислот, написання відповідних рівнянь реакцій;
- проведення якісних реакцій на ацетат- і бензоат-йони, запис хімізму;
- написання рівняння реакцій, що характеризують спільність властивостей дикарбонових та монокарбонових кислот;
- написання рівняння реакцій, що характеризують специфічні властивості дикарбонових кислот;
- проведення реакції, що підтверджує двохосновність щавлевої кислоти на прикладі одержання калійної солі, записування відповідних рівнянь хімічних реакцій;
- проведення якісної реакції на оксалат-йон, написання хімізму;
- проведення реакції на окиснення щавлевої кислоти розчином калій перманганату в кислому середовищі, запис рівнянь відповідних реакцій;
- проведення реакції розкладу щавлевої кислоти при нагріванні та виявлення продуктів розкладу, написання рівнянь відповідних реакцій;
- проведення реакції на добування етилоцтового естеру зі спирту етилового і концентрованого розчину сульфатної кислоти, запис рівнянь відповідних реакцій;
- розв'язування експериментальних задач на розпізнання карбонових кислот і їх солей.

4.2. Функціональні похідні карбонових кислот

ЛЕКЦІЇ

Естери. Загальна характеристика естерів. Номенклатура. Будова. Фізичні та хімічні властивості естерів. Кислотний та лужний гідроліз естерів. Переестерифікація. Амоноліз естерів. Характеристика окремих представників, їх застосування. Нітрогліцерин.

Поняття про жири (триацилгліцерини). Властивості жирів (гідроліз, гідрогенізація). Мила та їх властивості. Синтетичні замінники мила. Воски. Бджолиний віск. Спермацет.

Аміди. Будова. Номенклатура. Фізичні властивості. Кисотно-основні властивості. Кислотний та лужний гідроліз амідів.

Вугільна кислота та її функціональні похідні. Хлорангідриди вугільної кислоти (хлормурашина кислота, фосген), естери (уретани), аміді (карбамінова кислота, карбамід). Властивості карбаміду (сечовини): гідроліз, утворення солей, уреїдів та біурету.

Застосування похідних сечовини у фармації.

4.3. Аміни. Діазо-, азосполуки. Азобарвники

ЛЕКЦІЯ

Аміни. Будова, класифікація, номенклатура та ізомерія амінів. Фізичні властивості. Хімічні властивості. Основність амінів.

Аміни як нуклеофільні реагенти. Реакції алкілювання, ацилювання, утворення основ Шиффа. Взаємодія первинних, вторинних, третинних аліфатичних та ароматичних амінів з нітритною кислотою. Вплив аміногрупи на проходження реакцій електрофільного заміщення (S_E) в ароматичних амінах: галогенування, сульфування, нітрування. Сульфанілова кислота. Поняття про сульфаніламідні препарати.

Поняття про амінофеноли. Парацетамол.

Застосування окремих представників у фармації, медицині.

Діазо-, азосполуки. Будова діазо- і азосполук. Номенклатура. Реакція діазотування, умови її проведення. Будова солей діазонію. Реакції солей діазонію з виділенням азоту (заміщення діазогрупи на гідроксигрупу, галоген). Реакції солей діазонію без виділення азоту. Реакція азосполучення з фенолами і ароматичними амінами.

Фізичні основи теорії колірності. Поняття про хромофори та ауксохроми. Азобарвники.

4.4. Гетерофункціональні карбонові кислоти

ЛЕКЦІЇ

Гідроксикислоти. Класифікація. Номенклатура. Будова. Загальні поняття про оптичну ізомерію. Оптична активність молекул. Асиметричний атом Карбону. Енантіомери, діастереомери, рацемічні форми.

Відношення α -, β -, γ -гідроксикислот до нагрівання (лактиди, лактони). Молочна, винна, яблучна, лимонна кислоти. Реактив Фелінга. Застосування у фармації молочної, лимонної, винної кислот та їх солей.

Фенолокислоти. Будова саліцилової кислоти. Хімічні властивості її. Лікарські препарати (метил-, фенілсаліцилати, ацетилсаліцилова кислота, натрій саліцилат, саліциламід) та їх фармакологічна дія на організм.

n-Аміносаліцилова кислота (ПАСК).

Галова кислота. Дубильні сполуки.

Амінокислоти. Будова амінокислот. Номенклатура. Хімічні властивості. Амфотерний характер амінокислот. Специфічні реакції α -, β -, γ -амінокислот. Лактами.

Лікарські препарати, похідні *n*-амінобензойної кислоти: анестезин, новокаїн, новокаїнамід.

Пептиди та білки. Пептидний зв'язок. Дипептиди. Поліпептиди.

Поняття про первинну, вторинну, третинну та четвертинну структуру білка.
Функції білків в організмі людини.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Одержання калієвих солей винної кислоти: гідрогентартрату і тартрату.

Доведення наявності гідроксильних груп у винній кислоті.

Добування реактиву Фелінга та його окисні властивості.

Якісна реакція на цитрат-йон.

Кольорові реакції саліцилової кислоти та її естерів з ферум (III) хлоридом.

Гідроліз ацетилсаліцилової кислоти (аспірину).

Розв'язування експериментальних і ситуаційних задач.

Практичні навички:

- написання рівнянь реакцій, що характеризують властивості гідроксикислот, зумовлених наявністю карбоксильної та гідроксильної груп;
- написання рівнянь реакцій, що характеризують специфічні властивості гідроксикислот (відношення до нагрівання);
- добування калію гідрогентартрат і тартрат, записування хімізму;
- проведення реакцій, що підтверджують наявність гідроксильних груп у винній кислоті, записування рівнянь відповідних реакцій;
- добування реактиву Фелінга та експериментальне підтвердження його окисної властивості, записування хімізму відповідних реакцій;
- проведення якісної реакції на виявлення цитрат-іона, записування рівняння відповідних реакцій;
- написання рівнянь реакцій, що характеризують властивості саліцилової кислоти, зумовлених наявністю карбоксильної та гідроксильної груп її ароматичний характер;
- проведення реакцій на розчинність саліцилової кислоти, записування хімізму;
- проведення реакції на виявлення фенольного гідроксилу у саліциловій кислоті;
- проведення реакції гідролізу ацетилсаліцилової кислоти, записування відповідних рівнянь реакцій;
- розв'язування ситуаційних задач на розпізнавання саліцилової кислоти та її похідних.

Тема 5. Гетероциклічні сполуки. Вуглеводи. Ізопреноїди

5.1. П'ятичленні гетероциклічні сполуки з одним і двома гетероатомами. Шестичленні гетероциклічні сполуки з одним і двома гетероатомами. Конденсовані системи гетероциклів.

ЛЕКЦІЇ

Класифікація за розміром циклу, природою гетероатома, кількістю гетероатомів та ступенем насиченості. Основні принципи номенклатури гетероциклічних сполук. Ароматичний характер гетероциклічних сполук. Кислотно-основні властивості. Атоми Нітрогену пірольного і піридинового типу.

П'ятичленні гетероциклічні сполуки з одним гетероатомом. Пірол, фуран, тіофен. Будова. Ароматичність. Хімічні властивості. Ацидофобність піролу і фурану. Реакції електрофільного заміщення (S_E). Особливості реакцій нітрування, сульфування і галогенування ацидофобних гетероциклів. Реакції відновлення. NH-Кислотність піролу. Солі піролу. Фурфурол. Фурацилін.

П'ятичленні гетероциклічні сполуки з двома гетероатомами. Азолі: піразол, імідазол, тiazол, тiazолідин, тіадіазол, оксазол. Будова. Ароматичність. Номенклатура. Хімічні властивості. Кислотно-основні властивості. Реакції електрофільного заміщення (S_E). Відновлення.

Піразолон-5 і його таутомерія. Лікарські засоби на основі піразолону-5: антипірін, анальгін.

Шестичленні гетероциклічні сполуки з одним гетероатомом. Азини: піридин, хінолін, ізохінолін, акридин. Будова, ароматичність.

Хімічні властивості піридину. Реакції за участю гетероатома. Основні властивості. Реакції електрофільного (S_E) та нуклеофільного (S_N) заміщення. Реакції відновлення. Піперидин.

Шестичленні гетероциклічні сполуки з двома гетероатомами. Діазини: піримідин, піразин, піридазин. Будова, ароматичність. Хімічні властивості. Основність. Реакції нуклеофільного заміщення (S_N). Особливості реакцій електрофільного заміщення (S_E).

Конденсовані системи гетероциклів

Пурин: будова, ароматичність. Азольна таутомерія. Амфотерний характер.

Оксопурини: гіпоксантин, ксантин, сечова кислота.

Метильні похідні ксантину: кофеїн, теофілін, теобромін. Кислотно-основні властивості. Реакції ідентифікації.

5.2. Алкалоїди

ЛЕКЦІЯ

Знаходження в природі. Основні властивості (утворення солей). Хімічна класифікація. Загальноалкалоїдні реакції.

Алкалоїди групи піридину: нікотин. Вплив нікотину на організм людини.

Алкалоїди групи хіноліну: хінін.

Алкалоїди групи ізохіноліну та ізохінолінофенантрени: папаверин, морфін, кодеїн.

Алкалоїди групи тропану: атропін, кокаїн.

Алкалоїди групи індолу: резерпін, лізергінова кислота.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Якісна реакція на антипін.

Якісна реакція на амідопін.

Якісна реакція на анальгін.

Мурексидна проба.

Якісні реакції на теофілін та теобромін.

Осадження кофеїну розчином таніну.

Практичні навички:

- визначення основних принципів номенклатури гетероциклічних сполук;
- давання назви сполукам за структурними формулами та складати формули гетероциклічних сполук з одним і двома гетероатомами за систематичною номенклатурою;
- доведення ароматичності шестичленних гетероциклічних сполук;
- написання рівнянь реакцій, що характеризують властивості гетероциклічних сполук, зумовлені наявністю гетероатома та ароматичної систем гетероциклів;
- визначення особливостей реакції електрофільного заміщення (S_E);
- складання рівнянь хімічних реакцій за участю гетероциклічних сполук з одним гетероатомом;
- пояснювання взаємозв'язку між електронною будовою гетероциклічних сполук та їх хімічними властивостями;
- проведення якісної реакції на антипін з ферум (III) хлоридом і натрій нітридом, записування хімізму реакції;
- проведення якісної реакції на амідопін з ферум (III) хлоридом і соляною кислотою, записування хімізму реакцій;
- проведення якісної реакції на анальгін з ферум (III) хлоридом, записування хімізму реакцій;
- проведення мурексидної проби на кофеїн-натрій бензоат, аналіз її;
- проведення якісних реакцій на теофілін і теобромін з кобальт (II) хлоридом у лужному середовищі, записування схеми реакцій;
- проведення реакції осадження кофеїну розчином таніну, аналіз її.

5.3. Вуглеводи. Моносахариди. Дисахариди. Полісахариди

ЛЕКЦІЇ

Загальна характеристика, класифікація (моно-, оліго- та полісахариди). Біологічне значення. Фотосинтез.

Моносахариди. Класифікація, будова і номенклатура (альдо-, кетопентози та гексози). Стереоізомерія. Цикло-оксо- таутомерія (кільчато-ланцюгова); фуранози і піранози. α -, β - Аномери. Формули Хеуорса. Мутаротація.

Реакції напівацетального гідроксилу. Утворення глікозидів. Реакції спиртових гідроксильних груп (ацилювання, алкілювання): утворення етерів та естерів. Відновні властивості моноз. Окиснення глюкози; утворення глюконової, глюкарової і глюкуронової кислот.

Види бродіння моносахаридів. Ідентифікація моносахаридів. Окремі представники: D-рибоза, D-глюкоза, D-галактоза, D-маноза, D-фруктоза.

Дисахариди. Будова дисахаридів. Відновні і невідновні дисахариди: мальтоза, сахароза. Хімічні властивості. Відношення до гідролізу. Інверсія сахарози.

Полісахариди. Гомополісахариди: крохмаль (амілоза, амілопектин), глікоген, целюлоза. Відношення полісахаридів до гідролізу.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Якісні реакції на глюкозу: проба Толленса, проба Троммера, реакція з реактивом Фелінга.

Кислотний гідроліз крохмалю.

Якісна реакція на фруктозу (реакція Селіванова).

Практичні навички:

- написання хімічних формул, що пояснюють види ізомерії, характерні для моносахаридів (на прикладі гексоз);
- пояснення хімічних властивостей моносахаридів, написання відповідних рівнянь хімічних реакцій (на прикладі глюкози);
- виконання реакцій на виявлення глюкози (проби Толленса, Троммера, реакції з реактивом Фелінга), запис хімізму реакцій;
- проведення реакції кислотного гідролізу крохмалю, виявлення продуктів гідролізу, записування хімізму реакції;
- проведення реакції фруктози з реактивом Селіванова, аналіз її та записування хімізму.

5.4. Ізопреноїди

ЛЕКЦІЯ

Терпени (терпеноїди). Класифікація терпенів за кількістю ізопренових фрагментів та природою карбонового скелету. Природні джерела.

Ациклічні терпени: гераніол, цитраль.

Моноциклічні монотерпени: лимонен, ментан, ментол, терпін, терпінгідрат. Хімічні властивості.

Біциклічні терпени: *o*-пінен, борнеол, камфора, бромкамфора.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет і завдання органічної хімії. Органічна хімія як базова дисципліна в системі фармацевтичної освіти.
2. Класифікація органічних сполук за будовою вуглецевого скелету та природою функціональних груп. Основні функціональні групи й класи органічних сполук.
3. Типи хімічних зв'язків в органічних молекулах.
4. Взаємний вплив атомів в органічних сполуках. Індуктивний ефект. Мезомерний ефект.
5. Класифікація органічних реакцій і реагентів. Типи механізмів реакцій (гемолітичний, гетеролітичний). Типи органічних реакцій (приєднання, заміщення, відщеплення).
6. Будова алканів, тетраедрична конфігурація sp^3 -гібридного атома Карбону. Утворення σ -зв'язків.
7. Гомологічний ряд. Ізомерія. Номенклатура алканів. Конформаційна ізомерія.
8. Фізичні властивості алканів. Хімічні властивості. Реакції радикального заміщення (S_R). Механізм галогенування. Застосування окремих представників у медицині, фармації.
9. Насичені вуглеводні. Циклоалкани. Класифікація за розміром циклу (малі, звичайні, середні, макроцикли) та кількістю циклів. Номенклатура циклоалканів. Ізомерія.
10. Хімічні властивості циклоалканів. Особливості малих циклів (реакції приєднання). Реакції заміщення в середніх циклах.
11. Алкени. Будова та конфігурація sp^2 -гібридного атома Карбону. Утворення та характеристика π -зв'язку.
12. Гомологічний ряд алкенів. Номенклатура, ізомерія. Фізичні властивості алкенів.
13. Хімічні властивості алкенів. Реакції електрофільного приєднання (A_E). Правило Марковникова та його сучасна інтерпретація. Окиснення алкенів, реакція Вагнера.
14. Алкадієни. Типи дієнів (кумуляовані, спряжені, ізольовані). Будова. Номенклатура. Характеристика спряжених дієнів.
15. Особливості реакцій електрофільного приєднання в спряжених дієнах (A_E) (галогенування, гідрогалогенування). Полімеризація 1,3-дієнів (бутадієн, ізопрен).
16. Алкіни. Будова потрійного зв'язку. Конфігурація sp -гібридного Карбону. Номенклатура та ізомерія алкінів.
17. Фізичні властивості алкінів. Хімічні властивості. Реакції електрофільного приєднання (A_E): галогенування, гідрогенгалогенування, гідратації (реакція Кучерова). Правило Ельтекова.
18. Реакція заміщення в алкінах. CN -Кислотний характер алкінів.
19. Окиснення та відновлення алкінів. Димеризація (вінілацетилен) і

- циклотримеризація (бензен) ацетилену. Застосування у фармації та медицині.
20. Сучасні уявлення про будову бензену. Ароматичність. Загальні критерії ароматичності. Правило Хюккеля.
 21. Гомологічний ряд аренів. Номенклатура. Ізомерія.
 22. Хімічні властивості аренів. Реакції електрофільного заміщення (S_E) — галогенування, нітрування, сульфонування, алкілювання, ацилювання.
 23. Правила орієнтації в бензенове ядро. Вплив електронодонорних та електроноакцепторних замісників на напрям та швидкість реакції електрофільного заміщення.
 24. Реакції приєднання в аренів (гідрування, приєднання хлору). Окиснення аренів. Застосування окремих представників у медицині, фармації.
 25. Галогенопохідні вуглеводнів. Класифікація. Номенклатура. Ізомерія.
 26. Фізичні властивості галогеноалканів. Характеристика зв'язку Карбон-галоген залежно від природи атома галогену.
 27. Хімічні властивості галогенопохідних. Реакції нуклеофільного заміщення (S_N): гідроліз, алкоголіз, амоноліз, взаємодія з сульфідами та ціанідами.
 28. Реакції відщеплення (елімінування) у галогенопохідних. Дегідрогенгалогенування. Правило Зайцева. Застосування окремих представників у медицині, фармації.
 29. Спирти. Будова, класифікація за кількістю гідроксильних груп і природою вуглеводневого радикала. Номенклатура. Ізомерія.
 30. Фізичні властивості спиртів. Міжмолекулярний водневий зв'язок, утворення асоціатів. Фізіологічна дія спиртів на організм.
 31. Хімічні властивості одноатомних спиртів. Кисотно-основні властивості.
 32. Реакції нуклеофільного заміщення в алканолах (S_N): утворення галогеноалканів, естерів. Міжмолекулярна та внутрішньомолекулярна дегідратація. Окиснення спиртів.
 33. Багатоатомні спирти. Хімічні властивості гліколів та гліцерину. Якісна реакція на гліцерин. Етиленгліколь. Гліцерин. Ксиліт. Сорбіт.
 34. Застосування окремих представників у медицині, фармації. Фізіологічна дія спиртів на організм людини. Метанол. Етанол (використання спирту етилового різної концентрації в медицині).
 35. Феноли. Класифікація за кількістю гідроксильних груп. Номенклатура. Фізичні властивості.
 36. Реакції фенолів за зв'язком O—H (утворення фенолятів, етерів та естерів).
 37. Реакції електрофільного заміщення (S_E) у фенолів: галогенування, нітрування, сульфонування. Відновлення та окиснення фенолів.
 38. Багатоатомні феноли. Окиснення фенолів. Застосування окремих представників у медицині, фармації
 39. Етери. Номенклатура. Ізомерія. Фізичні властивості.
 40. Основні властивості естерів (утворення оксонієвих солей). Розщеплення етерів (ацидоліз).
 41. Окиснення етерів (виявлення пероксидів та гідропероксидів).

- Застосування окремих представників у медицині, фармації
42. Альдегіди. Класифікація. Гомологічний ряд. Номенклатура. Ізомерія. Фізичні властивості.
 43. Електронна будова карбонільної групи. Вплив природи вуглеводневого радикала на реакційну здатність оксосполук.
 44. Хімічні властивості альдегідів. Реакції нуклеофільного приєднання (A_N): гідратація, утворення напівацеталів та ацеталів, ціангідної кислоти.
 45. Реакції приєднання-відщеплення альдегідів. Взаємодія карбонільних сполук з амоніаком, амінами (основи Шиффа).
 46. Реакції альдольної конденсації. Окиснення і відновлення оксосполук. Полімеризація альдегідів. Застосування окремих представників у медицині, фармації.
 47. Кетони, їх загальна характеристика. Фізичні та хімічні властивості.
 48. Карбонові кислоти. Гомологічний ряд. Класифікація. Номенклатура.
 49. Електронна будова карбоксильної групи.
 50. Фізичні властивості монокарбонових кислот. Кислотні властивості карбонових кислот та їх залежність від природи вуглеводневого радикала. Утворення солей.
 51. Реакції нуклеофільного заміщення в монокарбонових кислотах (утворення функціональних похідних монокарбонових кислот: галогенангідридів, ангідридів, естерів, амідів). Якісна реакція на ацетат-йон.
 52. Особливості властивостей ароматичних карбонових кислот. Орієнтуюча дія карбоксильної групи в реакціях (S_E). Бензойна кислота. Якісна реакція на бензоат-йон.
 53. Властивості дикарбонових кислот як біфункціональних сполук. Якісна реакція на оксалат-йон.
 54. Специфічні властивості дикарбонових кислот. Відношення до нагрівання (декарбоксілювання, утворення циклічних ангідридів, циклічних імідів). Застосування окремих представників у медицині, фармації.
 55. Загальна характеристика естерів. Будова. Номенклатура. Фізичні та хімічні властивості естерів. Нітрогліцерин.
 56. Амідні кислот. Будова. Номенклатура. Кислотно-основні властивості. Кислотний та лужний гідроліз амідів.
 57. Хлорангідриди вугільної кислоти, естери (уретани), амідні (карбамінова кислота, карбамід).
 58. Властивості сечовини: гідроліз, утворення солей, уреїдів та біурету. Застосування похідних сечовини у фармації.
 59. Аміни. Класифікація. Номенклатура. Ізомерія. Фізичні властивості. Основність амінів.
 60. Аміни як нуклеофільні реагенти. Реакції алкілювання, ацилювання, утворення основ Шиффа.
 61. Ароматичні аміни. Вплив аміногрупи на проходження реакцій електрофільного заміщення (S_N) в ароматичних амінах: галогенування, сульфонування, нітрування.

62. Сульфанілова кислота. Сульфаніламідні препарати. Застосування окремих представників у медицині, фармації.
63. Діазо- і азосполуки. Класифікація. Номенклатура. Реакція діазотування, умови її проведення. Будова солей діазонію.
64. Реакції солей діазонію з виділенням азоту (заміщення діазогрупи на гідроксигрупу, галоген). Реакції солей діазонію без виділення азоту. Реакція азосполучення з фенолами і ароматичними амінами.
65. Гідроксикислоти. Номенклатура. Відношення α -, β -, γ -гідроксикислот до нагрівання (лактиди, лактони). Одержання реактиву Фелінга.
66. Оптична ізомерія. Оптична активність молекул. Асиметричний атом Карбону. Енантіомери, діастереомери, рацемічні форми.
67. Будова фенолокислот. Саліцилова кислота. Хімічні властивості. Застосування саліцилової кислоти та її похідних у медицині, фармації.
68. Будова амінокислот. Номенклатура. Хімічні властивості. Амфотерний характер амінокислот. Специфічні реакції α -, β -, γ -амінокислот.
69. Загальна характеристика вуглеводів. Класифікація (моно-, оліго- та полісахариди). Біологічне значення.
70. Будова, номенклатура і класифікація моносахаридів (альдо-, кетопентози та гексози). Стереοізомерія. Цикло-оксо- (кільчато-ланцюгова) таутомерія; фуранози і піранози. Формули Хеуорса; α - і β -аномери. Мутаротація.
71. Хімічні властивості моносахаридів. Реакції напівацетального гідроксилу. Утворення глікозидів. Реакції спиртових гідроксильних груп (ацилювання, алкілювання): утворення етерів та естерів.
72. Відновні властивості моноз. Окиснення глюкози; утворення глюконової, глюкарової і глюкуронової кислот. Якісні реакції на виявлення глюкози.
73. Полісахариди. Гомополісахариди: крохмаль (амілоза, амілопектин), глікоген, целюлоза. Відношення полісахаридів до гідролізу.
74. Гетероциклічні сполуки. Класифікація за розміром циклу, природою гетероатома, кількістю гетероатомів та ступенем насиченості. Основні принципи номенклатури гетероциклічних сполук.
75. Ароматичний характер найважливіших гетероциклічних сполук. Кислотно-основні властивості. Атоми Нітрогену пірольного і піридинового типу.
76. П'ятичленні гетероциклічні сполуки з одним гетероатомом. Пірол, фуран, тіофен. Будова. Хімічні властивості. Реакції електрофільного заміщення (S_E). Особливості реакцій нітрування, сульфонування і галогенування ацидофобних гетероциклів. Реакції відновлення. Застосування окремих представників у медицині, фармації.
77. Азоли: піразол, імідазол, тіазол, тіазолідин, тіадіазол, оксазол. Будова. Хімічні властивості. Кислотно-основні властивості. Реакції електрофільного заміщення (S_E). Відновлення. Застосування окремих представників у медицині, фармації
78. Піразолон-5 і його таутомерія. Лікарські засоби на основі піразолону-5: антипірин, анальгін.

79. Азини: піридин, хінолін, ізохінолін, акридин. Будова, ароматичність.
80. Хімічні властивості піридину. Реакції за участю гетероатома. Основні властивості.
81. Реакції електрофільного (S_E) та нуклеофільного (S_N) заміщення в піридину. Реакції відновлення. Піперидин. Застосування окремих представників у медицині, фармації
82. Діазини: піримідин, піразин, піридазин. Будова, ароматичність. Хімічні властивості. Основність.
83. Реакції нуклеофільного заміщення (S_N) у діазинах. Особливості реакцій електрофільного заміщення (S_E). Застосування окремих представників у медицині, фармації
84. Конденсовані гетероциклічні сполуки. Пурин: будова, ароматичність. Азольна таутомерія. Амфотерний характер.
85. Метильні похідні ксантину: кофеїн, теофілін, теобромін. Кислотно-основні властивості. Реакції ідентифікації.
86. Алкалоїди. Хімічна класифікація. Знаходження в природі. Основні властивості (утворення солей).
87. Загальноалкалоїдні реакції. Хінін, папаверин, морфін, кодеїн, атропін, кокаїн. Застосування окремих представників у медицині, фармації.
88. Ізопреноїди. Класифікація терпенів за кількістю ізопренових фрагментів та природою карбонового скелету. Природні джерела. Ациклічні терпени: гераніол, цитраль.
89. Моноциклічні монотерпени: лимонен, ментан, ментол, терпін, терпінгідрат. Хімічні властивості. Застосування окремих представників у медицині, фармації
90. Біциклічні терпени: камфора, бромкамфора. Застосування окремих представників у медицині, фармації

Рекомендовані практичні завдання

Доцільно внести до змісту кожного білета:

- інтегровані задачі;
- рівняння реакцій хімічних перетворень;
- проведення якісних фармакопейних реакцій;
- ситуаційні задачі.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Бобрівник Л.Д., Руденко В.М., Лезенко Г.О. Органічна хімія. — К., 2002.

Медицина хімія: підручник / В.П. Музиченко, Д.Д. Луцевач, Я.П. Яворська; За ред. Б.С. Зіменковського. — К.: Медицина, 2010. — 496 с.

Медицинская химия: учебник / Под ред. В.А. Калибачук. — К.: Медицина, 2008. — 400 с.

Органічна хімія / В.П. Черних, І.С. Гриценко, Н.М. Єлисеєва; — Х.: Вид-во НФаУ; Оригінал, 2004.

Додаткова

Сборник тестов по органической химии: учеб. пособие / Под ред. В.П. Черных. — Х.: Изд-во НФаУ; Оригінал, 2005. — 376 с.

Черних В.П., Зіменковський Б.С, Гриценко І.С. Органічна хімія: підручник / Під ред. В.П. Черниха. — 2-е вид., випр. і доп. — Х.: Вид-во НФаУ; Оригінал, 2007. — 776 с.

Черних В.П., Зіменковський Б.С, Гриценко І.С. Органічна хімія: підручник. — У 3 кн. — Х.: Вид-во “Основа” при Харк. ун-ті, 1997.

Черных В.П. Лекции по органической химии: учеб. пособие. — Х.: Изд-во НФаУ; Золотые страницы, 2005. — 480 с.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа “Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів” МОЗ України

ПОГОДЖЕНО
Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»

Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України

О.П. Волосовець

ОСНОВИ МІКРОБІОЛОГІЇ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів
I—III рівнів акредитації за спеціальністю
5.12020101 “Фармація”

Київ

2011

ОСНОВИ МІКРОБІОЛОГІЇ

Укладачі:

Л.В. Довженко — викладач-методист, викладач вищої категорії Житомирського базового фармацевтичного коледжу ім. Г.С. Протасевича;

М.І. Єгоров — канд. біол. наук, викладач вищої категорії коледжу Національного фармацевтичного університету;

І.М. Пасевіна — викладач I категорії коледжу Національного фармацевтичного університету.

Програму розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної комісії з фармації Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 13.10.2011 р., протокол № 5.

Рецензенти:

Т.П. Осолодченко — завідувач лабораторії біохімії мікроорганізмів і живильних середовищ, ДУ “ІМІ ім. Мечникова АМН України”;

В.М. Васильєва — викладач вищої категорії Криворізького медичного коледжу;

О.Т. Шевченко — викладач-методист, викладач вищої категорії, голова циклової комісії інфекційних дисциплін Черкаського медичного коледжу;

О.М. Лисенко — завідувач бактеріологічною лабораторією Житомирської обласної санітарно-епідеміологічної станції.

© МОЗ України, 2011

© ВСВ “Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з дисципліни "Основи мікробіології" складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації за спеціальністю 5.12020101 "Фармація" відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ і ОПП, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р., та навчальних планів 2011 р.

Основи мікробіології як навчальна дисципліна:

- ґрунтується на вивченні студентами біології, хімії, фізики, гігієни та інтегрується з іншими дисциплінами;
- закладає основи вивчення студентами фармацевтичної мікробіології, що створює умови формування умінь, застосовування знань з мікробіології та імунології в процесі подальшого навчання і в професійній діяльності.

Фармацевт повинен мати чітке уявлення про світ, екологію та мікроекологію мікроорганізмів, роль патогенних мікроорганізмів у розвитку інфекційного процесу та імунні відповіді макроорганізму, значення антибіотиків і біологічних бактерійних препаратів, характеристику патогенних коків, збудників кишкових інфекцій. Мати чітке уявлення про збудників інфекційних захворювань людини і рослин; умови мікробного псування лікарської сировини і контамінації лікарських засобів в процесі виготовлення і зберігання; правила асептики, антисептики, дезінфекції, стерилізації при екстемпоральному і промислового виготовленні фармацевтичних препаратів; технологію отримання антимікробних та імунобіологічних препаратів лікувально-профілактичного і діагностичного призначення, що має важливе значення для майбутніх фармацевтичних працівників.

Вивчення дисципліни передбачає широке використання міжпредметних та внутрішньопредметних зв'язків.

Під час вивчення матеріалу слід розглядати питання медичної етики та деонтології, ознайомлювати студентів з досягненнями мікробіології на сучасному етапі.

Рекомендується провести екскурсію до бактеріологічної лабораторії СЕС або лікарні для ознайомлення студентів із сучасним обладнанням та методами мікробіологічних досліджень.

Набуті знання та вміння дадуть студентам можливість вирішувати конкретні практичні завдання і підготуватися до оволодіння фармацевтичними дисциплінами.

У процесі вивчення мікробіології згідно з новим ГСВО підготовки фахівців зі спеціальності 5.12020101 «Фармація» *студенти повинні оволодіти:*

- соціально-особистісними компетенціями:
 - здатністю до системного мислення;
 - розумінням необхідності та дотримання норм здорового способу життя;
- професійними компетенціями:
 - здатністю використовувати знання нормативних та

- законодавчих актів у практичній діяльності;
- здатністю проводити інформативну роботу серед населення щодо профілактики захворювань та покращання здоров'я.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- предмет і завдання мікробіології;
- історію розвитку мікробіології;
- значення мікробіології в практичній роботі фармацевта;
- правила роботи в бактеріологічній лабораторії;
- основні принципи класифікації мікроорганізмів;
- морфологію, хімічний склад, фізіологію мікроорганізмів.;
- поширення мікроорганізмів у природі;
- вплив чинників навколишнього середовища на мікроорганізми;
- санітарно-показові бактерії;
- фітопатогенні мікроорганізми;
- бактеріологічний контроль режиму аптек та мікробіологічної чистоти лікарських засобів;
- вчення про інфекцію та імунітет, специфічну імунопрофілактику та імунотерапію інфекційних хвороб;
- вчення про алергію;
- антибіотики, їх класифікацію, побічну дію, резистентність мікроорганізмів до них;
- характеристику патогенних коків, збудників кишкових інфекцій, мікобактерій туберкульозу, збудника ВІЛ-інфекції/СНІДу.

Студенти повинні вміти:

- користуватися мікроскопом;
- диференціювати мікроорганізми за морфологічними ознаками;
- проводити посів досліджуваного матеріалу на поживні середовища;
- проводити посів зубного нальоту, відбитка пальця, волосся, лікарських форм на штучні поживні середовища;
- проводити посів лікарських форм на штучні поживні середовища;
- проводити дезінфекцію рук і робочого місця;
- визначати чутливість мікроорганізмів до антибіотиків методом дифузії в агар;
- визначати ріст кишкової палички на диференційно-діагностичних середовищах;
- визначати ріст золотистого стафілокока на диференційно-діагностичних середовищах;
- застосовувати бактерійні препарати з профілактичною та лікувальною метою;
- дотримуватись санітарного режиму (умов асептики).

Студенти мають бути поінформовані про:

- нові накази та інструкції МОЗ України;
- сучасні методи мікробіологічних досліджень;
- досягнення сучасної мікробіології.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Лабораторні та практичні заняття	Самостійна робота
1	Вступ	1	1	—	
	Розділ 1. Загальна мікробіологія				
2	Морфологія мікроорганізмів	5	1	4	
3	Фізіологія мікроорганізмів	3	1	2	
4	Поширення мікроорганізмів у природі. Вплив чинників навколишнього середовища на мікроорганізми	3	1	2	
5	Вчення про інфекцію	1	1	-	
6	Вчення про імунітет. Алергія. Специфічна імунопрофілактика та імуноterapia інфекційних хвороб	3	1	2	
7	Хіміотерапевтичні препарати. Антибіотики	3	1	2	
	Розділ 2. Спеціальна мікробіологія				
8	Збудники кишкових інфекцій	5	1	4	
9	Патогенні коки	3	1	2	
10	Мікобактерії туберкульозу. Вірус імунодефіциту людини (ВІЛ)	3	1	2	
	Самостійна робота	24			24
	Усього	54	10	20	24

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗМІСТ

Тема 1. Вступ

ЛЕКЦІЯ

Предмет і завдання мікробіології. Значення мікробіології в практичній роботі фармацевта.

Короткий нарис історії мікробіології. Внесок видатних учених у розвиток мікробіології (А. ван Левенгук, Д.С. Самойлович, Е. Дженнер, Л. Пастер, Р. Кох, І.І. Мечніков, М.Ф. Гамалія, Д.І. Івановський, Д.К. Заболотний, З.В. Єрмольєва та ін.).

Розділ 1. Загальна мікробіологія

Тема 2. Морфологія мікроорганізмів

ЛЕКЦІЯ

Класифікація мікроорганізмів за Д. Бергом. Поняття про еукаріоти, прокаріоти, віруси.

Морфологія бактерій. Розміри та основні форми. Будова бактеріальної клітини: оболонка, капсула, мезосома, рибосоми, цитоплазма, нуклеоїд, джгутики, спори, пілі. Поліморфізм бактерій. Морфологія грибів. Морфологія актиноміцетів. Морфологія спірохет. Морфологія вірусів.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Обладнання мікробіологічної лабораторії. Правила поведінки та роботи в лабораторії. Методи вивчення морфології мікроорганізмів. Морфологія грампозитивних та грамнегативних мікроорганізмів (дріжджі, плісень, палички, коки).

Практичні навички:

- користування мікроскопом;
- диференціювання мікроорганізмів за морфологічними ознаками.

Тема 3. Фізіологія мікроорганізмів

ЛЕКЦІЯ

Хімічний склад і метаболізм мікробної клітини. Типи живлення і дихання мікроорганізмів. Ріст і розмноження бактерій. Утворення мікроорганізмами пігментів, фотогенних та ароматичних речовин.

Ферменти мікроорганізмів, їх значення. Біотехнологія. Мікробіологічний синтез ферментів, антибіотиків та інших речовин, що використовуються у фармацевтичній практиці.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Ознайомлення з принципами культивування мікроорганізмів, вимогами до живильних середовищ. Посів досліджуваного матеріалу на поживні середовища.

Практичні навички:

— здійснення посіву досліджуваного матеріалу на поживні середовища.

Тема 4. Поширення мікроорганізмів у природі. Вплив чинників навколишнього середовища на мікроорганізми

ЛЕКЦІЯ

Мікрофлора води, повітря, ґрунту та її роль у передачі інфекційних хвороб. Нормальна мікрофлора організму людини та її значення. Дисбактеріози, причини розвитку, препарати для корекції. Фітопатогенні мікроорганізми. Роль мікроорганізмів у псуванні ліків та рослинної сировини.

Вплив чинників навколишнього середовища на мікроорганізми.

Вплив фізичних чинників: температури, променевої енергії, ультразвуку, тиску, висушування та ін.

Вплив хімічних чинників на мікроорганізми.

Вплив біологічних чинників: симбіоз і антагонізм у світі мікроорганізмів.

Поняття про стерилізацію, дезінфекцію, асептику, антисептику.

Санітарно-показові бактерії. Бактеріологічний контроль режиму аптек та мікробіологічної чистоти лікарських засобів.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Дослідження мікрофлори тіла людини (посів відбитка пальця, зубного нальоту, волосся).

Посів лікарських форм на штучні поживні середовища.

Проведення дезінфекції рук і робочого місця.

Практичні навички:

- посів зубного нальоту, відбитка пальця, волосся на штучні поживні середовища;
- посів лікарських форм на штучні поживні середовища;
- дезінфекція рук та робочого місця;
- дотримання санітарного режиму.

Тема 5. Вчення про інфекцію

ЛЕКЦІЯ

Основні поняття: інфекція, інфекційний процес. Роль мікроорганізмів у розвитку інфекції. Патогенність та вірулентність мікроорганізмів. Чинники патогенності та вірулентності (токсинуотворення, адгезивність, інвазивність, капсулоутворення, утворення агресинів та ін.).

Роль макроорганізму, навколишнього середовища й соціальних чинників у виникненні та розвитку інфекційного процесу.

Механізми передачі збудників інфекційних хвороб. Розвиток інфекційного процесу. Форми прояву інфекцій. Поширення інфекційних хвороб.

Боротьба з інфекційними хворобами в Україні.

Тема 6. Вчення про імунітет. Алергія. Специфічна імунопрофілактика та імунотерапія інфекційних хвороб

ЛЕКЦІЯ

Поняття про імунітет, імунну систему. Види й форми імунітету. Значення праць І.І. Мечнікова та П. Ерліха для розвитку імунології.

Неспецифічні чинники захисту організму: бар'єрна функція шкіри, слизових оболонок, лімфатичних вузлів, видільна функція, температурна реакція, біологічний захист та ін. Клінічні фактори неспецифічного захисту організму. Фагоцитоз завершений і незавершений. Види фагоцитів.

Гуморальні чинники неспецифічного захисту організму: комплемент, лізоцим, інтерферон та ін.

Формування набутого імунітету. Поняття про антигени. Антитіла (імуноглобуліни) як чинники специфічного захисту.

Поняття про алергію. Алергени. Фармацевтичні препарати як алергени. Класифікація алергійних реакцій, клінічні прояви. Способи запобігання розвитку алергійних реакцій.

Вакцини. Сучасна класифікація.

Вакцини живі, убиті, хімічні. Анатоксини. Автовакцини. Асоційовані вакцини. Принципи приготування вакцин і анатоксинів. Методи вакцинації, ревакцинація. Вакцинопрофілактика і вакцинотерапія.

Імунні сироватки та імуноглобуліни: класифікація, характеристика.

Серопротекція і серотерапія.

Умови зберігання, транспортування, терміни придатності вакцин та сироваток. Протипоказання та ускладнення при введенні вакцин і сироваток.

Препарати для корекції імунної відповіді, імунодепресанти, імуномодулятори, інтерферогени.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Ознайомлення з вакцинами, сироватками, імуноглобулінами, препаратами для алергодіагностики.

Практичні навички:

- застосування препаратів з профілактичною, лікувальною та діагностичною метою.

Тема 7. Хіміотерапевтичні препарати. Антибіотики

ЛЕКЦІЯ

Поняття про хіміотерапевтичні препарати. Класифікація.

Антибіотики, їх характеристика, історія відкриття. Класифікація антибіотиків за джерелами та методами одержання.

Поняття про спектр і механізм дії антибіотиків. Ускладнення, що можливі при антибіотикотерапії. Резистентність мікроорганізмів до антибіотиків. Обґрунтування приготування ліків з антибіотиками в асептичних умовах.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Ознайомлення з антибіотиками. Визначення чутливості мікроорганізмів до антибіотиків методом дифузії в агар.

Практичні навички:

- визначення чутливості мікроорганізмів до антибіотиків методом дифузії в агар.

Розділ 2. Спеціальна мікробіологія

Тема 8. Збудники кишкових інфекцій

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика родини кишкових бактерій. Значення кишкової палички в нормі і патології. Профілактика ешерихіозів, лікування. Лабораторна діагностика. Кишкова паличка як санітарний показник фекального забруднення.

Шигели. Морфологія. Культивування. Механізм зараження і клінічні прояви дизентерії. Імунітет. Лабораторна діагностика. Профілактика та лікування.

Сальмонели. Морфологія. Культивування. Патогенність. Джерела інфекції та шляхи передачі. Патогенез і клініка черевного тифу, паратифу А і В, гострого сальмонельозного гастроентериту. Імунітет. Лабораторна діагностика.

Профілактика і лікування.

Холерний вібрион. Морфологія. Культивування. Біоваріанти. Механізм зараження і клінічні прояви холери. Імунітет. Лабораторна діагностика. Профілактика і лікування.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення мікропрепаратів бактерій кишкової групи. Ріст кишкової палички на диференційно-діагностичних середовищах.

Практичні навички:

- визначення росту кишкової палички на диференційно-діагностичних середовищах.

Тема 9. Патогенні коки

ЛЕКЦІЯ

Загальна характеристика патогенних коків.

Морфологія та культуральні особливості стафілококів, стрептококів, пневмококів, менінгококів, гонококів. Хвороби, спричинені цими мікроорганізмами. Імунітет. Лабораторна діагностика. Лікування хворих і профілактика кокових інфекцій. Причини зростання захворюваності на гонорею. Золотистий стафілокок як санітарний показник забруднення повітря.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Вивчення мікропрепаратів патогенних коків. Ріст золотистого стафілокока на диференційно-діагностичних середовищах.

Практичні навички:

- визначення росту золотистого стафілокока на диференційно-діагностичних середовищах.

Тема 10. Мікобактерії туберкульозу. Вірус імунодефіциту людини (ВІЛ)

ЛЕКЦІЯ

Основні види мікобактерій туберкульозу. Морфологія. Культивування. Резистентність. Механізм зараження. Патогенез туберкульозу. Лабораторна діагностика. Специфічна профілактика і лікування. Медична етика та деонтологія.

Вірус імунодефіциту людини (ВІЛ). Таксономія. Структура. Походження хвороби. Шляхи передачі вірусу. Патогенез СНІДу. Методи лабораторної діагностики. Профілактика.

ЛАБОРАТОРНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Аналіз схеми лабораторної діагностики туберкульозу. Ознайомлення з вакциною БЦЖ, туберкуліном.

Практичні навички:

- уміння аналізувати схему лабораторної діагностики туберкульозу.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Навчитися користуватися мікроскопом.
2. Диференціювати мікроорганізми за морфологічними ознаками.
3. Здійснювати посів досліджуваного матеріалу на поживні середовища.
4. Проводити посів зубного нальоту, відбитка пальця, волосся на штучні поживні середовища.
5. Здійснювати посів лікарських форм на штучні поживні середовища.
6. Дезінфікувати руки та робоче місце.
7. Визначати чутливість мікроорганізмів до антибіотиків методом дифузії в агар.
8. Визначати ріст кишкової палички на диференційно-діагностичних середовищах.
9. Визначати ріст золотистого стафілокока на диференційно-діагностичних середовищах.
10. Вміти аналізувати схему лабораторної діагностики туберкульозу.
11. Застосовувати бактерійні препарати з профілактичною та лікувальною метою.
12. Дотримуватись санітарного режиму (умов асептики).

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Значення мікробіології в практичній роботі фармацевта.
2. Внесок видатних вчених у розвиток мікробіології.
3. Класифікація мікроорганізмів за Д. Бергом.
4. Морфологія бактерій за формою і розміщенням.
5. Будова бактеріальної клітини.
6. Типи живлення і дихання мікроорганізмів.
7. Ферменти мікроорганізмів, їх значення. Класифікація.
8. Хімічний склад і метаболізм мікроорганізму.
9. Імунітет, види і форми імунітету.
10. Чинники неспецифічного захисту макроорганізму.
11. Фагоцитоз. Види фагоцитів. Фагоцитарна теорія І.І. Мечнікова.
12. Гуморальні чинники неспецифічного захисту макроорганізму.
13. Формування набутого імунітету. Антитіла (імуноглобуліни) як чинники специфічного захисту.
14. Алергія. Алергени.
15. Класифікація алергійних реакцій, клінічні прояви.
16. Класифікація вакцин, їх характеристика.
17. Імунні сироватки та імуноглобуліни. Класифікація, шляхи введення.
18. Патогенність і вірулентність мікроорганізмів.
19. Форми прояву інфекцій. Поширення інфекційних хвороб.
20. Поширення мікроорганізмів у природі (ґрунті, повітрі, воді).
21. Нормальна мікрофлора організму людини.
22. Дисбактеріози. Причини розвитку. Препарати для корекції.
23. Вплив фізичних чинників на мікроорганізми.
24. Вплив хімічних чинників на мікроорганізми.
25. Вплив біологічних чинників на мікроорганізми.
26. Визначення чутливості мікроорганізмів до антибіотиків методом дифузії в агарі.
27. Ешерихії. Значення кишкової палички в нормі і патології. Ентеропатогенні кишкові палички.
28. Шигели. Механізм зараження і клінічні прояви дизентерії, профілактика і лікування.
29. Сальмонели. Патогенез і клініка черевного тифу, паратифу А і В, профілактика і лікування.
30. Холерний вібріон. Механізм зараження і клінічні прояви холери, імунітет, профілактика і лікування.
31. Стафілококи, мікробіологічна характеристика. Характеристика хвороб, спричинених стафілококами, профілактика, лікування.
32. Стрептококи, мікробіологічна характеристика. Характеристика хвороб, спричинених стрептококами. Патогенез і клініка скарлатини. Профілактика

- і лікування.
33. Стрептококи пневмонії (пневмококи), їх морфологія. Патогенез і хронічні прояви хвороби, спричиненої стрептококами пневмонії. Імунітет, профілактика і лікування.
 34. Менінгококи, мікробіологічна характеристика. Механізм зараження і клінічні прояви хвороб, спричинених менінгококами. Імунітет, профілактика і лікування.
 35. Сальмонели — збудники сальмонельозу. Механізм зараження. Патогенез і клінічна картина. Профілактика. Терапія.
 36. Гонококи, мікробіологічна характеристика. Патогенез і клінічні прояви гонореї, імунітет, лікування і профілактика.
 37. Мікобактерії туберкульозу. Таксономія. Морфологія, культивування, резистентність. Механізм зараження, патогенез туберкульозу. Імунітет, специфічна профілактика і лікування.
 38. Вірус імунодефіциту людини (ВІЛ). Таксономія, структура. Походження хвороби. Шляхи передачі, патогенез СНІДу. Профілактика.
 39. Фітопатогенні мікроорганізми.
 40. Роль мікроорганізмів у псуванні ліків і рослинної сировини.
 41. Санітарно-показові бактерії.
 42. Бактеріологічний контроль режиму аптек та мікробіологічна чистота лікарських засобів.
 43. Антибіотики, історія відкриття, класифікація.
 44. Механізм і спектр дії антибіотиків.
 45. Ускладнення антибіотикотерапії. Виникнення резистентності мікроорганізмів до антибіотиків.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Люта В.А., Заговора Г.І. Основи мікробіології, вірусології та імунології. — К.: Здоров'я, 2001. — 280 с.

Люта В.А., Кононов О.В. Мікробіологія з технікою мікробіологічних досліджень та основами імунології: У 2 кн. — К.: Здоров'я, 2006. — 512 с.

Мікробіологія: підручник для студ. вищ. навч. закл. / І.Л. Дикий, І.Ю. Холупяк, Н.Ю. Шевельова, М.Ю. Стегній, Н.І. Філімонова; за ред. І.Л. Дикого. — Х.: Вид-во НФаУ; Оригінал, 2006. — 432 с.

Накази та інструкції МОЗ України.

Додаткова

Дикий І.Л., Холупяк І.Ю., Шевелёва Н.Е., Стегний М.Ю. Мікробіологія: учебник. — К.: Професіонал, 2004. — 624 с.

Мікробіологія: Руководство к лабораторным занятиям: учеб. пособ. для студ. фармацевтических ВУЗов и фармацевтических факультетов медицинских ВУЗов / Под ред. И.Л. Дикого. — К.: Професіонал, 2004. — 594 с.